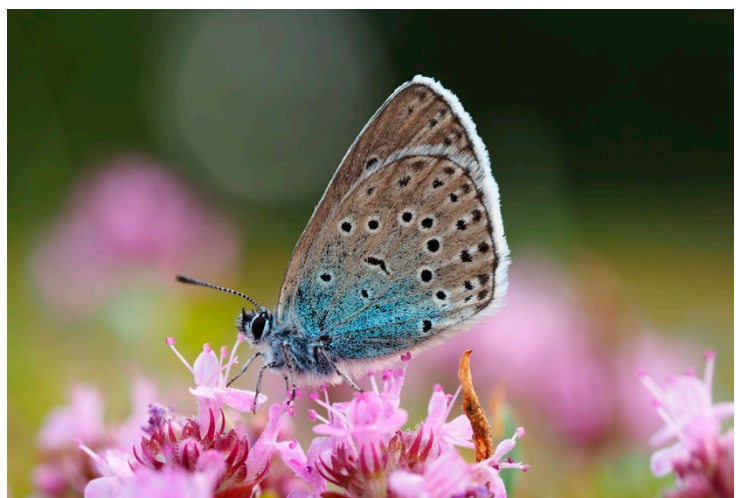
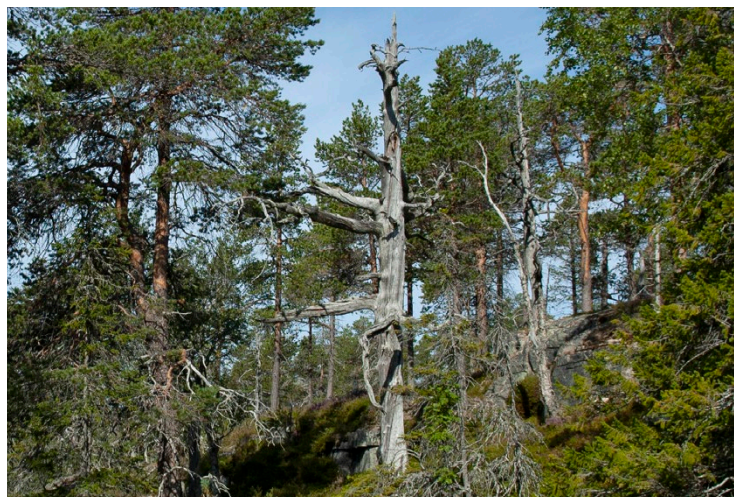

Återrapportering av medels- användning och resultat för skydd av och åtgärder för värdefull natur 2021–2023

Redovisning enligt 8 c §
förordningen (2012:989) med
instruktion för Naturvårdsverket

Åtterrapportering av medelsanvändning och resultat för skydd av och åtgärder för värdefull natur 2021–2023

Redovisning enligt 8 c § förordningen (2012:989)
med instruktion för Naturvårdsverket

Beställningar

Ordertel: 08-505 933 40

E-post: natur@cm.se

Postadress: Arkitektkopia AB, Box 110 93, 161 11 Bromma

Internet: www.naturvardsverket.se/publikationer

Naturvårdsverket

Tel: 010-698 10 00

E-post: registrator@naturvardsverket.se

Postadress: Naturvårdsverket, SE-106 48 Stockholm

Internet: www.naturvardsverket.se

ISBN 978-91-620-7135-6

ISSN 0282-7298

© Naturvårdsverket 2024

Tryck: Arkitektkopia AB, Bromma 2024

Omslagsfoto:

Svenskådalens naturreservat, Jämtlands län. Foto: Maano Aunapuu

Svartfläckig blåvinge Phengaris arion på sin värdväxt backtimjan

i Hjälstavikens naturreservat, Uppsala län. Foto: Pavel Bína

Förord

Den här rapporten är en sammanställning av hur anslagen för skydd av och åtgärder för värdefull natur användes under 2023. Den utgör Naturvårdsverkets redovisning till regeringen och visar utvecklingen under de senaste tre åren. Naturvårdsverket har en nationellt samordnande roll för dessa mycket viktiga anslag för det svenska statliga arbetet med naturvård.

Jämfört med 2022 minskade båda naturanslagen med betydande belopp under 2023. Detta märks givetvis i statistiken kring genomförda insatser i denna rapport. Utmanande prioriteringar har varit nödvändiga både nationellt, regionalt och lokalt. De har i vissa verksamheter varit extra utmanande i och med den höga inflationen.

Samtidigt har antalet besökare i skyddade naturområden varit fortsatt högt. Naturens betydelse för många människor i vardagen är tydligt och det är uppenbart att tillgång till natur är viktigt för hälsan, både på individ- och samhällsnivå.

Även under 2023 genomfördes många insatser för att bevara och utveckla värdefull natur runt om i hela landet. Anslagen för värdefull natur är centrala när det gäller genomförandet av de nationellt fastställda politiska målen som rör biologisk mångfald, friluftsliv och viltförvaltning. De leder också till ökad social och ekonomisk hållbarhet genom att bidra till sysselsättning runt om i hela landet, vilket också redovisas i rapporten. Regeringens särskilda satsningar kommer också till uttryck i rapporten och redovisas i särskilda teman – såsom satsningarna på våtmarker och vandringsleder. Effekterna av åtgärderna är normalt inte mätbara samma år som de genomförs men vi vet att anslagen har långsiktigt mycket stor betydelse för både människor och biologisk mångfald.

Många personer har bidragit till innehållet i denna rapport. Peter Dalin och Jennie Rydham Landén har samordnat hela arbetet och Anne-Li Maurin, Vesna Miljevic, Anette Karlsson, Christer Benktsson och många andra medarbetare på både Naturvårdsverket och landets länsstyrelser har gjort stora insatser i sammanställningen av det omfattande underlaget.

Till alla er som ser till att anslagen för värdefull natur används på ett effektivt sätt med god miljö- och samhällsnytta vill jag rikta ett varmt tack.

Stockholm 26 mars 2024

Claes Svedlindh
Chef Naturavdelningen

Innehåll

Förord	3
Sammanfattning	7
Inledning	10
1. Skydd av värdefull natur	12
1.1 Övergripande om 1:14-anlaget	12
1.1.1 RU Skydda värdefulla fjällnaturskogar på fastigheter som ägs av Statens fastighetsverk och Sveaskog (M2022/01240)	14
1.1.2 RU Skydda värdefulla skogar genom att använda ersättningsmarker (M2022/01523)	15
1.1.3 RU Uppdrag att se över den nationella strategin för formellt skydd av skog	16
1.2 Planering inför skydd av områden	17
1.3 Nya nationalparker	18
1.3.1 RU Öka takten i arbetet med nationalparker och främja naturturism i nationalparker och andra formellt skyddade områden (M2022/01239)	19
1.4 Beslut om naturreservat	20
1.5 Bidrag till länsstyrelserna för arbete med områdesskydd	24
1.6 Öppna ärenden hos länsstyrelserna	26
1.7 Naturvårdsavtal	27
1.8 Ersättningar till markägare	27
1.9 Säkrad areal skogsmark och låg fjällskog i förhållande till utfästelser	30
2. Åtgärder för värdefull natur	31
2.1 Övergripande om 1:3-anlaget	31
3. Tema Naturskötsel	34
3.1 Skötsel av skyddade områden	35
3.1.1 Skötsel av arter och naturtyper i skyddade områden	35
3.1.2 Resultat av skötsel av arter och naturtyper	38
3.1.3 LIFE	42
3.1.4 Inmätning av områdesskyddsgränser	44
3.2 Restaurering och vissa skötselåtgärder i ängs- och betesmarker 2023	46
3.3 Åtgärdsprogram för hotade arter och naturtyper	47
3.4 Invasiva främmande arter	49
3.5 Den lokala naturvårdssatsningen – LONA	51
3.6 Samverkansprojekt – åtgärder för grön infrastruktur	54
3.7 Miljösamverkan Sverige	55
4. Tema Våtmarker	56
4.1 Våtmarkssatsningen	56
4.2 Åtgärder för våtmarker i skyddade områden	58
4.3 LONA våtmark	60
4.4 Bidrag till Skogsstyrelsen – återvätning	63

5. Tema Pollinering	64
6. Tema Tillgänglighet till naturen	65
6.1 Friluftsliv och allemansrätt	65
6.1.1 Utveckling av friluftslivet	65
6.1.2 Allemansrätt	67
6.1.3 Naturvägledning – SLU Centrum för naturvägledning (CNV)	67
6.1.4 Fjällsäkerhetsrådet	67
6.1.5 Lavinprognoser	68
6.1.6 Statliga ledsystemet – fjällleder	68
6.1.7 Vandringsleder där staten inte är huvudman	69
6.1.8 Terrängkörningsplaner	71
6.2 Naturumverksamhet	71
6.3 Friluftslivsarbete i skyddade områden	72
6.3.1 Friluftslivsarbete i nationalparker	76
6.4 LONA – friluftslivsprojekt	78
7. Tema Fastighetsförvaltning	80
7.1 Fastighetsförvaltning	80
7.2 Investeringar för byggnader och anläggningar	81
8. Tema Kunskapsstöd och uppföljning	82
8.1 Grön infrastruktur m.m.	82
8.1.1 Kunskapsunderlag för grön infrastruktur, ekosystemtjänster och genetisk mångfald	82
8.2 Genetiska resurser och traditionell kunskap	83
8.2.1 Expertstöd – SLU Centrum för biologisk mångfald (CBM)	83
8.2.2 Stöd till Sametinget för utförandet av nationellt fokuspunktsuppdrag om traditionell kunskap	84
8.3 Inventering och kunskapsstöd	85
8.3.1 Våtmarker – inventering och information	85
8.3.2 Biogeografisk uppföljning	86
8.3.3 Biodiversa+	87
8.3.4 Fynddatahantering	87
8.3.5 SLU Artdatabanken – kunskapsstöd	88
8.3.6 Nationella marktäckedata	90
8.3.7 Ändrade planer för Arktiska rådet och CAFF	91
8.3.8 Konventionen för biologisk mångfald (CBD) och Bernkonventionen	91
8.3.9 RU Omprövning av vissa riksintressen för naturvård	92
8.4 Övrigt	93
8.4.1 IT-utvecklingsprojekt hos länsstyrelserna	93
8.4.2 Informationshantering inom naturområdet	94
9. Tema Rovdjur och annat vilt	96
9.1 Rovdjursförvaltning	97
9.2 Övrig viltförvaltning	99
9.3 Rovdjursinventering och annan kunskap	99
9.3.1 Inventeringar och metodutveckling	99
9.3.2 Resultat och rapporter	101
9.3.3 Rapportering av observationer	101
9.3.4 Ökad rapportering från allmänheten	101
9.3.5 Användning av inventeringsresultat	102

9.4	Viltförvaltning och kunskapsunderlag	102
9.4.1	Stora rovdjur och klövvilt	102
9.4.2	Övrigt vilt	103
10.	Insatser som gynnar kulturarvet	106
10.1	Skötselåtgärder som gynnar kulturarvet	106
10.2	Världsarv	107
10.3	Biosfärområden	108
11.	Naturnära jobb	109
12.	Sysselsättningseffekter	110
13.	Anslagens spridningseffekter till externa leverantörer	122
	Bilaga 1. Tabell- och figurförteckning	124
	Bilaga 2. Nya naturreservat 2023	127
	Bilaga 3. Naturvårdsverkets regleringsbrev för 2023	130
	Bilaga 4. Naturvårdsverkets återrapportering av länsstyrelsernas uppdrag om att samordna och leda det regionala friluftslivsarbetet	134

Sammanfattning

Anslagen för skydd och åtgärder för värdefull natur omfattade för år 2023 drygt 2,3 mdkr. I denna rapport redovisas hur medlen har använts och vilka resultat som åstadkommit. Både Naturvårdsverkets och länsstyrelsernas disposition redovisas. Totalt beräknas anslagen ge upphov till cirka 780 helårsarbetskrafter. Anslagsmedlen har under året omsatts av närmare 5 700 externa leverantörer.

Skydd av värdefull natur

Anslaget 1:14 *Skydd av värdefull natur* används till att skydda värdefull natur så att den bevaras och görs tillgänglig för upplevelser i natur- och kulturlandskap – nu och i framtiden. Den största andelen av anslaget går till att ersätta markägare när nya naturreservat bildas (cirka 84 %). Under 2023 disponerade Naturvårdsverket cirka 1 185 mnkr av anslaget för *Skydd av värdefull natur*.

Under 2023 togs det 143 statliga beslut om bildande, utökning eller förstärkning av naturreservat. Under perioden 2021–2023 var antalet statliga beslut om nybildande av naturreservat 260. Detta var en minskning jämfört med perioden 2018–2020 då antalet statliga beslut om nybildning var 440.

Två projekt för bildande av nya nationalparker pågår, dels på norra Gotland, dels i Nämndöskärgården i Stockholms län.

I förhållande till regeringens utfästelser gentemot EU-kommissionen om att Sverige under perioden 2022–2030 formellt ska skydda cirka 378 000 hektar skogsmark och låg fjällskog, har under 2022 och 2023 sammanlagt 96 318 hektar skogsmark blivit skyddad. Per 2023-12-31 återstår därmed ännu att säkra 281 682 hektar skogsmark och låg fjällskog fram till och med 2030.

Åtgärder för värdefull natur

Anslaget 1:3 *Åtgärder för värdefull natur* har under året omfattat 1 130 mnkr, vilket innebar ett nästan halverat anslag jämfört med 2022. Av dessa har länsstyrelserna själva disponerat 80 mnkr. Åtgärderna omfattar både naturskötsel och insatser för friluftslivet. Under 2023 har särskilda satsningar gjorts på det statliga ledsystemet och skötsel av naturreservat. Sammanlagt pågick fyra LIFE-projekt där Naturvårdsverket var medfinansier.

Tillgängliga anslagsmedel 2023 räcker enligt Naturvårdsverkets bedömning inte till för att upprätthålla befintliga naturvärden i skyddade områden eller för att nå nationella miljömål, uppfylla EU-krav eller internationella åtaganden om biologisk mångfald. Åtgärder som restaurering, stängsling, skyltning, underhåll och markering av gränser har i hög grad fått skjutas på framtiden. Även löpande skötsel som slåtter (ängsbruk) och bete har behövt minska, vilket bland annat påverkar många lokala entreprenörer.

Hotade och invasiva arter

Under 2022 användes cirka 59 mnkr för länsstyrelsernas arbete med åtgärdsprogram för hotade arter och naturtyper (ÅGP). Vid årets början var antalet åtgärdsprogram 131, men ett program (utter) avslutades under året. Några ÅGP-arter som hade ett bra år och som beskrivs närmare i denna rapport är vitryggig hackspett, fjällgås och asknätfjäril.

Tillgången på medel till arbetet med invasiva främmande arter (IAS) var betydligt lägre 2023 jämfört med 2021 och 2022. Inga medel kunde till exempel fördelas till länsstyrelserna till åtgärder mot invasiva främmande arter av landväxter, vilket innebär att många av de åtgärder som genomfördes 2022 kan ha gått förlorade. En nationell informationskampanj genomfördes tillsammans med 89 deltagande organisationer. Engagemanget och intresset hos allmänheten fortsätter att öka. Svenska Jägareförbundet har ansvarat för utrotningsåtgärder mot invasiva främmande ryggradsdjur och redovisar framgångar i bekämpningen av mårhund, bisam och vattensköldpaddor.

LONA och särskild satsning på våtmarker

Inom den ordinarie lokala naturvårdssatsningen (LONA) har cirka 26 mnkr använts under 2023. Det är nästan 50 mnkr mindre jämfört med tidigare år. Projekten handlar om både friluftslivsinsatser och naturvårdsinsatser. För 2022 beviljades 50 projekt, som består av 153 åtgärder, inom LONA ordinarie. År 2021 återkom våtmarkssatsningen, denna gång med ett större fokus på våtmarker för minskad klimatpåverkan. Cirka 75 mnkr har använts till kommunernas insatser inom LONA våtmarker under 2023. Länsstyrelserna och andra aktörer har arbetat med insatser för våtmarker i skyddade områden, där cirka 131 mnkr har förbrukats under 2023.

Tillgänglighet till naturen och leder

Intresset för friluftsliv fortsätter att öka hos den svenska befolkningen. Statistiska centralbyråns (SCB) statistik visar att andelen som vistas i skog och mark är högre 2023 jämfört med innan pandemin. Dock har tillgången på medel från 1:3-anslaget till friluftsåtgärder minskat med cirka 100 mnkr jämfört året innan. Det innebär att man under 2023 tvingats prioritera säkerhetsåtgärder över åtgärder med syfte att stärka tillgänglighet till naturen.

Under 2022 fördelade Naturvårdsverket nära 6 mnkr till 18 informationsprojekt av organisationer som syftar till att öka kunskapen om allemansrätten. Under 2023 fanns inte möjlighet att fördela några sådana medel.

Naturvårdsverkets arbete med fjällsäkerhet innebär bland annat att främja och ansvara för nationell samordning av fjällsäkerhetsarbetet. Naturvårdsverket driver sedan år 2016 tjänsten www.lavinprognoser.se där allmänheten kan hitta information och prognoser om var och när det råder lavinfara i svenska fjällen. Förvaltningen av det statliga ledsystemet i fjällen finansieras av anslaget 1:3 med årliga bidrag. Lättillgängliga och hållbara vandringsleder i hela landet utgör en viktig förutsättning för friluftslivet, bidrar till stärkt folkhälsa och är en viktig resurs för turismen och dess aktörer. I enlighet med den särskilda satsningen på vandringsleder och fjälleder har Naturvårdsverket år 2023 även haft möjlighet att fördela bidrag till vandringsleder där staten inte är huvudman.

Fastighetsförvaltning och investeringar i byggnader och anläggningar

Naturvårdsverket har förbrukat cirka 81 mnkr för fastighetsförvaltning vilket omfattar ekonomisk, juridisk och teknisk förvaltning. Fastighetsbeståndet ligger i huvudsak i skyddade områden med höga naturvärden såsom nationalparker och naturreservat. Inom beståndet finns bland annat naturum, entréer, parkeringar, broar och ligghallar för betande djur. Naturvårdsverket har även beviljat 41 mnkr till 18 investeringsåtgärder i form av ny-, om- eller tillbyggnationer under 2023.

Rovdjur och vilt

Under 2023 har Naturvårdsverket fördelat bidrag till länsstyrelserna med syfte att nå de övergripande och långsiktiga målen inom rovdjurs- och viltförvaltningen. En stor del av medlen används till kommunikation med enskilda och allmänheten. Bland annat har utbildningar genomförts om skadeförebyggande åtgärder för minskad risk för angrepp på tamdjur. En ny nationell populationsuppskattning av björnstammen genomfördes. Den visade att det finns cirka 2800 björnar i Sverige. Allmänheten bidrar med viktig information om rovdjur genom ökad användning av Skandobs som är en digital plattform för inrapportering av rovdjursobservationer. Under vinterhalvåret rapporteras cirka 400–1 000 observationer per vecka av cirka 3 000–6 500 användare. Ett tjugotal kunskapsunderlag om vilt har tagits fram under 2021–2023 till stöd för viltförvaltningen och de långsiktiga målen. Exempel på sådana underlag är de årliga inventeringsresultaten för stora rovdjur.

Inledning

Naturvårdsverkets ansvar att redovisa medelsanvändningen och resultat av anslagen för värdefull natur finns reglerat i § 8 c i förordningen (2012:989) med instruktion för Naturvårdsverket.

Lydelsen är:

”Naturvårdsverket ska senast den 31 mars varje år redovisa arbetet med naturvård och biologisk mångfald. Redovisningen ska redogöra för

- 1. medelsanvändning för åtgärder för värdefull natur och arbetet med skydd av denna,*
- 2. genomförda åtgärder för värdefull natur och arbetet med skydd av denna,*
- 3. sysselsättningseffekter av 1 och 2,*
- 4. statistik om ärenden för att bilda naturreservat, och*
- 5. arbetet med genomförandeplanen för planerade nya och utvidgade nationalparker.*

Redovisningens struktur ska likna tidigare års redovisningar så att uppgifterna i dem är enkla att jämföra med varandra.”

Skydd av värdefull natur, i form av förvärv, intrångsersättningar eller avtalslösningar för statens räkning av värdefulla naturområden, finansieras via anslaget 1:14 *Skydd av värdefull natur* och är en förutsättning för att vi på sikt ska kunna nå de naturmiljöinriktade miljökvalitetsmålen och leva upp till EU:s naturvårdsdirektiv och internationella åtaganden.

Förlust eller förstörelse av naturmiljöer är de största orsakerna till hoten mot biologisk mångfald. Återställning är mycket kostsamt i de fall det ens är möjligt. Genom att skydda den värdefulla naturen, det vill säga genom att förhindra förstörelse av kvarvarande värden, bidrar vi till att på ett kostnadseffektivt sätt nå målen.

De skyddade områdena kräver skötsel för att naturvärdena ska kunna upprätthållas och för att områdena på ett bra sätt ska kunna tillgängliggöras. Det statliga åtagandet för att säkerställa detta finansieras via anslaget 1:3 *Åtgärder för värdefull natur*.

I den här återrapporeringen vill vi ge en samlad bild av hur anslagen används och vilken nytta och effekt de ger för arbetet med att nå miljö- och friluftsmålen. Även för att nå målen med viltförvaltningen är anslagen ett viktigt verktyg. Efter önskan från Regeringskansliet redovisar vi resultat från ett flertal regeringsuppdrag som Naturvårdsverket ansvarar för.

Återrapporeringen för 1:3-anslaget bygger i stora delar på de redovisningar som länsstyrelserna lämnar till Naturvårdsverket. Redovisningen av 1:14-anslaget bygger huvudsakligen på Naturvårdsverkets egna underlag samt data från VIC Natur. De medel av dessa anslag som länsstyrelserna disponerar redovisas översiktligt.

I kapitel 1 redovisas medelsanvändning och resultat av anslag 1:14 *Skydd av värdefull natur*. Kapitel 2–9 visar detsamma för anslag 1:3 *Åtgärder för värdefull natur*. Kapitel 10 lyfter fram insatser som gynnar kulturmiljön och kapitel 11 behandlar Naturnära jobb. Sysselsättningseffekter redovisas i kapitel 12 och gäller båda anslagen. Där ges också en kort beskrivning av metoden som ligger till grund för beräkningarna, inklusive en redogörelse för varför ersättningar som ges vid anspråk av mark inte leder till någon beräknad effekt på sysselsättningen. I kapitel 13 redovisas anslagets spridningseffekt, det vill säga hur många leverantörer som anlitas genom länsstyrelsernas medelsanvändning.

1. Skydd av värdefull natur

Anslaget 1:14 *Skydd av värdefull natur* används till att skydda värdefull natur så att den bevaras och görs tillgänglig för upplevelser i natur- och kulturlandskap – nu och i framtiden. Den största andelen av anslaget går till att ersätta markägare när nya naturreservat bildas. Naturvårdsverket ersätter markägare när de avstår skogsbruk eller annan markanvändning som påverkar områdets marknadsvärde i skyddad natur eller när de säljer marken till staten. Kringkostnader är bland annat värdering av marken, förhandlingar mellan markägare och staten samt IT-stödsystem. Naturvårdsverket fördelar också bidrag till länsstyrelsernas arbete. Där ingår bland annat att besluta om naturreservat och genomföra inventeringar. Även kommuner som bildar naturreservat kan få bidrag från Naturvårdsverket.

1.1 Övergripande om 1:14-anslaget

Tabell 1. Anslaget 1:14 för skydd av värdefull natur 2021–2023 (tkr).

	2021	2022	2023
Skydd av värdefull natur (ram). Disponeras av Naturvårdsverket, ap.1	580 700	820 700	635 700
Skydd av värdefull natur, RRF-medel (ram). Disponeras av Naturvårdsverket, ap.3	1 100 000	850 000	550 000
Skydd av värdefull natur till Länsstyrelsen i Örebro län (ram). Disponeras av Länsstyrelsen i Örebro län, ap.2	4 800	49 800	24 800
Summa	1 685 500	1 720 500	1 210 500

Källa: Regleringsbrev för Naturvårdsverket 2021–2023.

Anslagspost 2 disponeras av Länsstyrelsen i Örebro län och fördelas ut till länsstyrelserna för att genomföra programmen för skydd av tätortsnära natur och för länsstyrelsernas kostnader för områdesskydd. Anslagspost 3 får endast användas till avtal och ersättningar enligt 31 kap. miljöbalken till privata fastighetsägare, upp till den angivna nivån. Anslagspost 3 särskiljer därigenom de medel som kan komma att finansieras via EU-medel, hänförlig till EU:s facilitet för återhämtning och resiliens (RRF). Anslagspost 1 kan användas för avtal och ersättningar enligt 31 kap. miljöbalken till resterande privata fastighetsägare samt de offentliga fastighetsägarna. Alla övriga kostnader, såsom kringkostnader, bidrag, IT-kostnader med mera finansieras också med anslagspost 1.

Tabell 2. Budget och utfall för Naturvårdsverkets disponibla del av anslaget 1:14 åren 2021–2023 (mnkr samt procentandel av förbrukad summa).

Kostnadsslag	2021	%	2022	%	2023	%
Budget*	1 677,4		1 670,7		1 185,7	
Markersättningar	1 488,8	89,4 %	1 501,5	89,9 %	997,6	84,4 %
Kringkostnader	54,8	3,3 %	54,8	3,3 %	45,9	3,9 %
Nationalparksprojekt	6,0	0,4 %	6,2	0,4 %	6,2	0,5 %
Naturtypskarteringar, GIS, IT	36,6	2,2 %	38,5	2,3 %	38,3	3,2 %
Bidrag till länsstyrelser	52,8	3,2 %	29,7	1,8 %	59,5	5,0 %
Övrigt (avsättningar, interna löner, utredningar, räntor m.m.)	25,7	1,5 %	39,3	2,4 %	34,8	2,9 %
Summa utfall	1 664,7	100,0 %	1 670,0	100,0 %	1 182,3	100,0 %

Källa: Naturvårdsverkets huvudbok.

* Anslaget minus föregående års eventuellt använda anslagskredit.

Under 2023 disponerade Naturvårdsverket cirka 1 185 mnkr av anslaget för *Skydd av värdefull natur*. Ersättningar till markägare är den absolut största kostnadsposten och uppgår 2023 till cirka 84 % av disponibelt anslag. Kringkostnaderna är lägre än tidigare år, se vidare under avsnitt 1.8. Naturtypskarteringarna är grunden för att Naturvårdsverket ska kunna redovisa Sveriges skyddade natur internationellt, till SCB och i andra sammanhang, till exempel i årsredovisningen och i samband med olika regeringssuppdrag.

Nationalparksarbetet har legat på ungefär samma nivå under hela perioden. IT-kostnaderna är i samma nivå som tidigare år. Bidrag till länsstyrelserna som omfattar bidrag för arbete med inventeringar och särskilda satsningar på områdesskydd och reservatsbeslut ligger på en betydligt högre nivå 2023 jämfört med 2022 (tabell 2). Dock har beloppet med dispositionsrätt för länsstyrelsen samtidigt minskat med nästan lika stort belopp. Kostnadsslaget ”övrigt” har minskat (tabell 2). Det beror dels på förändringar av interna personalkostnader från cirka 9,7 mnkr 2021 till cirka 16,3 mnkr 2023, dels på grund av förändringen i avsättningar (se nedan). Kostnadsökningen avseende personalkostnader har skett över tid och hänger samman med de villkor i Naturvårdsverkets regleringsbrev som möjliggjort en satsning på att stärka förutsättningarna att kunna skydda värdefulla naturområden med anslagsmedlen, där personalkostnaderna har använts för bland annat arbete med handläggning, utredningar, inventeringar, systemförvaltning och etablering av nya nationalparker.

Sedan 2020 gör Naturvårdsverket avsättningar i sitt bokslut för de naturreservatsbeslut som länsstyrelsen tagit och där det finns sakägare som inte fått sin ersättning reglerad. Detta ersättningsanspråk belastar 1:14-anslaget som en kostnad. Under 2023 har cirka 28,1 mnkr avsatts på grund av ersättningsanspråk med anledning av beslut om naturreservat. Under året minskades även avsättningen med cirka 15,2 mnkr i och med att berörda utbetalningar gjordes. Detta dels på grund av att utbetalning skedde till berörd markägare i de berörda ärendena, dels på grund av att ersättningsrätten hade förlorats och därmed aldrig kommer att betalas ut.

Med områdesskydd avses i denna åiterrapportering i första hand statens arbete med att bilda nationalparker och naturreservat samt skydd genom upprättande av naturvårdsavtal. Naturvårdsavtal görs dock i begränsad omfattning av Naturvårdsverket och länsstyrelserna. Områdesskyddsarbetet består av flera olika arbetsuppgifter, där markersättningsverksamheten med berörda fastighetsägare är en

del och länsstyrelsernas formella beslutsfattande enligt miljöbalken och områdes- skyddsförordningen är en annan del. Beslutsfattandet enligt miljöbalken och markersättningsarbetet sker i olika steg. Markersättningsfrågorna löses oftast före det formella beslutsfattandet enligt miljöbalken. Ett blivande naturreservat berör i genomsnitt fem till sex olika fastigheter, som dessutom ofta ägs av mer än en ägare per fastighet. Att förhandla med var och en av dessa och att komma överens om beslutets utformning och om eventuell ersättning är en tidskrävande process. För arbetet med värdering av intrång vid områdesskydd, liksom för arbetet med att förhandla fram avtal med berörda fastighetsägare, anlitar Naturvårdsverket och länsstyrelserna fristående, oberoende konsulter. Det är två olika uppdrag som Naturvårdsverket lägger ut, ett för värdering och ett för förhandling om avtal med fastighetsägare.

Anslaget uppgick 2023 till cirka 1 210 mnkr, det vill säga en betydligt lägre nivå än både 2021 (cirka 1 685 mnkr) och 2022 (cirka 1 720 mnkr). Områdesskyddet har under 2021–2023 fortsatt arbetet med skydd av värdefull skogsmark. Fram till 2020 gällde ett etappmål som innebar bland annat formellt skydd av ytterligare 150 000 hektar skog nedan gränsen för fjällnära skog under åren 2012–2020¹. Etappmålet antal hektar uppnåddes 2022. Fokus på skydd av skog liksom marina områden följer också av regleringsbrevet. Under 2023 betalade vi ut drygt 73 mnkr för ersättningar i blivande marina naturreservat jämfört med drygt 47 mnkr 2021 respektive 32 mnkr 2022. Det höga beloppet beror framför allt på en överenskommelse i Kållands skärgård.

1.1.1 RU Skydda värdefulla fjällnatureskogar på fastigheter som ägs av Statens fastighetsverk och Sveaskog (M2022/01240)

Naturvårdsverket fick i juni 2022 uppdrag att arbeta för att värdefulla skogar ovan och i nära anslutning till gränsen för fjällnära skog på fastigheter som ägs av Statens fastighetsverk (SFV) och Sveaskog får ett långsiktigt formellt skydd. Berörda skogar på SFV:s fastigheter ska enligt uppdraget överföras till Naturvårdsverket, medan de skogar som berör Sveaskogs fastigheter kvarstår i deras ägo. Uppdraget ska ske efter samråd med SFV och Sveaskog.

Arbetet med skogarna på Sveaskogs fastigheter mynnade i februari ut i att en överenskommelse skrevs mellan Naturvårdsverket och Sveaskog. Överenskommelsen innebär att 108 områden med en total areal av cirka 103 000 hektar, varav cirka 48 000 hektar produktiv skogsmark, nu kan få ett långsiktigt skydd. Hos respektive berörd länsstyrelse pågår nu arbetet med att bilda naturreservat på dessa marker. Under 2023 har länsstyrelserna fattat beslut om fem naturreservat på sammanlagt 1 985 hektar.

Arbetet med skogarna på SFV:s fastigheter har skett tillsammans med SFV samt länsstyrelserna i Norrbottens, Västerbottens och Jämtlands län. Arbetet görs i en process som kommer att fortsätta även 2024.

¹ Naturvårdsverket (2021). Rapport 6968 *Miljömålen – Årlig uppföljning av miljömålsarbetet 2021*. <https://www.naturvardsverket.se/978-91-620-6968-1>

1.1.2 RU Skydda värdefulla skogar genom att använda ersättningsmarker (M2022/01523)

Arbetet med regeringsuppdraget påbörjades augusti 2022. Uppdraget består av två delar där delen ”Sveaskogsprogram” innebär att 25 000 hektar icke skyddsvärd, produktiv skogsmark ska överföras från Sveaskog till Naturvårdsverket, för att användas som ersättningsmark vid områdesskydd i huvudsak utanför fjällnära områden. Mottagaren av ersättningsmarken ska vara privatpersoner, allmänningsskogar eller häradsallmänningar. Dessa marker ska överföras till Naturvårdsverket utan ersättning till Sveaskog.

Inom Sveaskogsprogrammet har Naturvårdsverket tillsammans med länsstyrelserna och Sveaskog identifierat områden med cirka 32 300 hektar ersättningsmarker varav cirka 21 000 hektar är produktiv skogsmark, se länsvis fördelning i tabell 3. Konsultationer med berörda samebyar, Sametinget och Svenska Samernas Riksförbund har genomförts under 2023. Att den utsedda arealen inte uppgår till 25 000 hektar produktiv skogsmark beror på att Naturvårdsverket, efter genomförda konsultationer med rennäringsen, valde att inte gå vidare med samtliga av Sveaskog föreslagna områden i Norrbottens, Västerbottens och Jämtlands län. Sveaskog såg inte någon möjlighet att erbjuda andra områden med ersättningsmark varför arealen endast omfattar drygt 21 000 hektar produktiv skogsmark. Dessa marker har överförts av Sveaskog till bolaget Ersättningsmarker i Sverige 2 AB (ESAB2). Vid en extra bolagsstämma i Sveaskog beslutades att samtliga aktier i ESAB2 ska utdelas till staten.

Tabell 3. Arealer (hektar) med ersättningsmarker som har överförts från Sveaskog till ESAB2. Den faktiska arealen kan komma att förändras i samband med de lantmäteriförrättningar som ska genomföras. Avrundade värden.

Län	Total areal	Produktiv skogsmark
Uppsala län	250	210
Södermanlands län	1 060	800
Östergötlands län	590	380
Jönköpings län	870	720
Kronobergs län	610	540
Kalmar län	1 730	1 540
Skåne län	690	570
Hallands län	190	140
Västra Götalands län	740	790
Örebro län	1 480	1 190
Västmanlands län	40	30
Dalarnas län	1 440	660
Gävleborgs län	1 070	660
Västernorrlands län	370	310
Jämtlands län	180	140
Västerbottens län	3 980	2 930
Norrbottens län	17 000	9 540
Totalt	32 150	21 150

Källa: Uppgifter från Sveaskog (geografiska yttergränser) och Nationella marktäckedata för beräkning av produktiv skogsmark.

Den andra delen av uppdraget ”Utökad markförsäljningsprogram” har inneburit att Sveaskogs tidigare markförsäljningsprogram ändrade inriktning till att stödja både naturvården och främja skogsbruket i glesbygd. Detta genom att upp till 60 000 hektar icke skyddsvärd produktiv skogsmark kan användas som ersättningsmark för skyddsvärda områden i och i nära anslutning till gränsen för fjällnära skog. Målgruppen är densamma som för Sveaskogsprogrammet men upplägget är annorlunda. Ersättningsmarkerna kommer att säljas direkt från Sveaskog till den enskilde. Försäljningarna kommer att samordnas med och ske samtidigt som Naturvårdsverket köper motsvarande skyddsvärd mark från den enskilde. Att den enskilde säljer den skyddsvärda marken till Naturvårdsverket är ett villkor för att få köpa mark i markförsäljningsprogrammet. Takten med vilken de 60 000 hektaren avyttras kommer ytterst att bero av vilka medel som avsätts till skydd av fjällnära skog under kommande år. Under 2023 skedde inga affärer kopplade till det utökade markförsäljningsprogrammet.

1.1.3 RU Uppdrag att se över den nationella strategin för formellt skydd av skog

På uppdrag av regeringen genomför Naturvårdsverket tillsammans med Skogsstyrelsen en översyn av hur vi i Sverige arbetar med formellt skydd av skog. Frivilligt formellt skydd ska vara en utgångspunkt och ett grundläggande arbetssätt för myndigheterna. En tydlig ambition är att skyddsvärda skogar inte ska avverkas utan bevaras, antingen genom formellt skydd eller genom frivilliga avsättningar.

Det finns ännu ingen nationell uppföljning av processen kring bildandet av naturreservat: hur ofta skydd av skog initieras av markägare genom frivillighet eller om det sker på annat sätt. Siffrorna som anges bör därför ses som en indikation, mer än som exakt statistik. Avsikten är att utveckla en nationell möjlighet för att kunna följa en trendutveckling av de olika parametrarna.

Knappt 10 % av naturreservaten som beslutades under 2021–2023 har helt eller delvis initierats av markägaren. Lika stor andel utgör de naturreservat där länsstyrelserna har tagit beslut utan att man är överens med samtliga markägare.

Markägare har under 2021–2023 skickat in intresseanmälningar som berör cirka 270 olika områden. Av dessa har hittills cirka 160 områden prioriterats för formellt skydd. Skogsägarnas intresse för att formellt låta skydda sina värdefulla skogar bedöms som högt. Utifrån inkomna intresseanmälningar från markägare om formellt skydd finns för närvarande omkring 75 000 hektar skogsmark som väntar på avtal om ersättning.

Den genomsnittliga tiden mellan undertecknande av överenskommelse och beslut om naturreservat är cirka 3 år.

Areal produktiv skog av avverkningsanmälningar inom oskyddade värdekärnor är cirka 90 000 hektar produktiv skog, varav cirka 27 000 hektar ligger inom området som klassas som fjällnära skog. Genomförda avverkningar uppgår till ytterligare cirka 70 000 hektar, varav cirka 6 000 hektar produktiv skog ligger inom området för fjällnära skog.

1.2 Planering inför skydd av områden

I detta avsnitt redovisas översiktligt hur länsstyrelserna använt tilldelade medel till inventeringar. Exempel på uppnådda resultat redovisas.

Tjugo länsstyrelser har under 2023 använt totalt cirka 6,8 mnkr för att genomföra och sammanställa framför allt olika typer av inventeringar inom ramen för arbete med områdesskydd av värdefulla naturmiljöer. Därutöver har länsstyrelserna också genomfört visst planeringsarbete.

Tabell 4. Genomförda åtgärder av 1:14-medel, till inventering m.m., arealer i hektar.

Typ av åtgärd	Län som genomfört åtgärder (antal)	Antal funna objekt av reservatsklass	Areal, nya/uppdaterade objekt av reservatsklass, totalt
Inventering områden/naturtyper 2021	21	4 17 ¹	92 153 ²
Inventering områden/naturtyper 2022	20	408 ³	65 047 ⁴
Inventering områden/naturtyper 2023	20	188 ⁵	28 902 ⁶

¹ Varav största antalen i Norrbottens län med 129 och i Östergötlands län med 60.

² Varav 58 500 hektar i Norrbottens län och 10 700 hektar i Dalarnas län.

³ Varav största antalen i Norrbottens län med 126 och Jämtlands län med 56.

⁴ Varav 33 200 hektar i Norrbottens län och 8 567 i Västerbottens län.

⁵ Varav största andelen i Jämtlands län med 46 och Norrbottens län med 42.

⁶ Varav 9 100 hektar i Norrbottens län och 8 100 i Kalmar län.

Huvudfokus i länsstyrelsernas arbete har under 2023 varit inventeringar av naturvärden i skogsområden som är, eller kan komma att bli, aktuella för områdesskydd. Naturtyper som inventerats är värdefull skog, framför allt kalkbarrskog, ädellövskog och svämlövskog. Flera riktade artinventeringar av marksvampar har genomförts. Satsningar har också gjorts på analys och rapportsammanställning av tidigare års inventeringsarbete. Totalt har länsstyrelserna bedömt att minst 188 nya eller uppdaterade objekt, med en areal om drygt 28 900 hektar av de områden man inventerat, är objekt av reservatsklass. Av de 188 objekten bedömer länsstyrelserna att 43 % av antalet och 53 % av arealen är av nationellt intresse.

RESULTAT

Här presenteras några viktiga resultat som redovisas av länsstyrelserna. Många län lyfter att viktiga resultat av inventeringsinsatserna är ökad kunskap om skyddsvärda områden med höga naturvärden i länen. Ökad kunskap om specifika skogstyper som till exempel kalkbarrskogar, ädellövskogar, svämlövskogar och suboceanisk granskog är också betydelsefulla resultat. Inventeringarna har även bidragit till ökad kunskap om och kartläggning av länens skyddsvärda och rödlistade arter. Kunskapsunderlagen som tas fram är viktiga för att kunna prioritera vilka områden som bör skyddas i första hand och också för att kommunicera med markägare samt skapa förståelse för behovet att skydda områden. Underlaget bidrar dessutom till att identifiera vilka större, skyddsvärda områden som återstår att bevara för att uppnå nationella miljömål och internationella åtaganden. Uppdatering av utpekade värdeetrakter, och komplettering med nya, är också viktiga resultat som inventeringarna bidragit till.

Ytterligare exempel på resultat från redovisningarna och nyttor som länsstyrelserna lyft:

- Inventeringarna har bidragit med viktig kunskap kring länets skogliga naturvärden och visar på ett fortsatt behov av sådana insatser.
- Resultaten av inventeringarna kommer att bli särskilt värdefullt inför arbetet med frivilligt skydd framöver samt inför kommande översyn av länets värdeetrakter.
- Resultat från inventeringar är användbara för markägaren i den framtida skogliga planeringen, frivilliga avsättningar och naturhänsyn.
- De viktigaste resultaten är att inventering av prioriterade skogstyper i skärgården lett till flera värderingar och sannolikt till fler långsiktiga skydd.
- Flera nya fynd av rödlistade och hotade arter är gjorda och det finns nu bra sammanställningar på behov av åtgärder för att gynna naturvärdena i större områden.
- Nya fynd av kärlväxter, mossor, lavar och svampar har tillfört viktig kunskap för de inventerade objekten, såsom information om artförekomster och värdekärnors utbredning.
- Ökad kunskap om kontinuitetsskogar inom inventerade värdeetrakter och prioriterade skogstyper som hyser mycket höga naturvärden och är intressanta att skydda genom antingen frivilligt formellt skydd eller frivilliga avsättningar.
- En inventering av svämlövskogar har pekat ut värdefulla lövrika svämmiljöer som kan ligga till grund för en framtida kombination av terrester och akvatiskt områdesskydd.

1.3 Nya nationalparker

Arbetet med nationalparksbildning är en del av arbetet med att nå friluftsmålen och de miljö kvalitetsmål som är inriktade mot naturmiljö, samt en del av genomförandet av den samlade naturvårdspolitik. Arbetet som pågår är i linje med Nationalparksplan för Sverige, en långsiktig plan för vilka områden som är lämpliga för nationalparksbildning eller utvidgning. Arbetet med naturskötsel i befintliga nationalparker redovisas i avsnitt 3.1.1 och åtgärder för friluftslivet i avsnitt 6.3.1. Arbetet med att ta fram underlag inför beslut om en ny eller utvidgad nationalpark genomförs i nära samarbete med berörda länsstyrelser och kommuner samt med delaktighet från aktörer i området.

Under 2023 har vi i samverkan med Länsstyrelsen i Gotlands län, Region Gotland och Havs- och vattenmyndigheten (HaV) fortsatt arbetet med att bilda en nationalpark på norra Gotland. Arbetet med att köpa in mark och vatten har fortsatt under året. Detta har skett genom samtal med markägare, arbete med värderingar, ansökningar om lantmäteriförrättningar för vissa samfälligheter, kontakter med Lantmäteriet om fastighetsutredningar och pågående lantmäteriförrättningar, samt deltagande vid lantmäterisammanträden. Vi har fortsatt planera för entréer och leder samt naturvägledning och besökarinformation med utgångspunkt i att tillgängliggöra nationalparkens upplevelsevärden, sprida besökare i området och möjliggöra besök med kollektivtrafik. Två utredningar har genomförts under året, en utredning om bete med förslag till vilka ytor som bör prioriteras i nationalparken, samt en trafikanalys som har tittat på möjliga entréer utifrån ett trafiksäkerhetsperspektiv. Arbetet med att ta fram förslag till föreskrifter och skötselplan för national-

parken inleddes, och vi har fört dialog med berörda intressenter för att inhämta synpunkter på reglerna för och skötseln av den blivande nationalparken. Kommunikation om den planerade nationalparken på norra Gotland har fortsatt genom bland annat webb, nyhetsbrev och olika möten.

Arbetet med att bilda en nationalpark i Nämndöskärgården i samverkan med Länsstyrelsen i Stockholms län, HaV och Värmdö kommun har fortsatt under 2023. Kontakter med berörda markägare, samt värderingar och förhandlingar i samband med markköp har genomförts. Det har resulterat i ett förslag till gräns för nationalparken. Två utredningar har genomförts, en inventering av ugglor och en utredning om behovet av fågelskyddsområden. Beskrivningar av områdets värden, vad som påverkar dem, vad som behöver regleras i föreskrifter och behovet av skötsel och insatser för besökare har fördjupats i dialog med andra myndigheter och intressenter. Olika möten har genomförts för att förankra och inhämta synpunkter på förslaget till nationalpark, föreskrifter och skötselplan. I november skickades förslaget till nationalpark ut på remiss. Kommunikation om den planerade nationalparken har fortsatt genom bland annat webb, digitala nyhetsbrev och olika möten.

1.3.1 RU Öka takten i arbetet med nationalparker och främja naturturism i nationalparker och andra formellt skyddade områden (M2022/01239)

Naturvårdsverket fick 2022 i uppdrag att öka takten i arbetet med nationalparker och främja naturturism i nationalparker och andra formellt skyddade områden.

I april 2023 delredovisade Naturvårdsverket en analys av hinder och möjligheter för naturturism och förslag på hur verksamheten kan främjas i skyddade områden i en skrivelse till regeringen.²

Förberedande arbete har genomförts i ekoparkerna Böda och Hornsö i Kalmar län, Halle- och Hunneberg i Västra Götalands län och Hornslandet i Gävleborgs län i syfte att bedöma lämpligheten att senare kunna föreslå nationalparker i delar av områdena. Under 2023 har berörda länsstyrelser haft i uppdrag att sammanställa ett kunskapsunderlag om områdenas naturvärden och förutsättningar för att föreslå nationalparker i områdena. Länsstyrelsen i Kalmar län har tilldelats 1,4 mnkr och Västra Götalands län och Gävleborgs län 700 tkr vardera till inventering av ekoparker. Länsstyrelsernas arbete har genomförts i nära samverkan med Naturvårdsverket, Sveaskog och Skogsstyrelsen. Lokala och regionala intresseorganisationer och andra med lokalkännedom har getts möjlighet att bidra med kunskap. Baserat på resultatet har Naturvårdsverket möjlighet att ge förslag på fortsatt arbete inom respektive område.

Under 2023 har Naturvårdsverket sammanställt erfarenheter från pågående och tidigare nationalparksbildningar samt utrett hur framtida arbete med att bilda nya eller utvidga befintliga nationalparker kan utformas och effektiviseras i syfte att öka takten i arbetet. Resultatet från årets arbete kommer ligga till grund för en strategi för arbetet och kommer därutöver bidra till uppdateringar av vägledningar, rutiner och information om hur nationalparker bildas.

² Analys av hinder och möjligheter för hållbar naturturism i formellt skyddade områden. <https://www.naturvardsverket.se/4acd68/contentassets/beae69c9bb204b6d806d4ee8b6877410/analys-hinder-och-mojligheter-naturturism-230421.pdf>

1.4 Beslut om naturreservat

Under 2023 togs det 143 statliga beslut om bildande, utökning eller förstärkt skydd av naturreservat, se tabell 8. I februari 2023 tecknades en överenskommelse mellan Naturvårdsverket och Sveaskog, som innebär att 108 områden med en total areal av cirka 103 000 hektar nu kan få ett långsiktigt skydd. Under 2023 har länsstyrelserna bildat fem nya naturreservat på dessa marker om sammanlagt 1 985 hektar. Under perioden 2021–2023 var antalet statliga beslut om nybildande av naturreservat 260. Detta var betydligt lägre än för perioden 2018–2020 då antalet statliga beslut om nybildning var 440. Tabell 5 och tabell 6 visar antalet beslut om bildande och utökning per län och år. Tabell 5 redovisar statliga beslut. Tabell 6 innehåller kommunala beslut. Tabell 7 visar totalt antal och areal samt antal utökningar för både kommunala och statliga naturreservat. I bilaga 2 finns en förteckning över de beslut om bildande av naturreservat som har tagits under 2023. Hur naturmiljöer fördelar sig i de naturreservat som bildats under åren 2021–2023 framgår av tabell 9 (statliga naturreservat) och tabell 10 (kommunala naturreservat). Under 2023 tillkom totalt 84 204 hektar vilket är en ökning jämfört med 54 267 hektar år 2022 och 25 332 hektar 2021. Av den tillkommande arealen nybildade naturreservat 2023 utgjordes 69 089 hektar av landareal vilket är cirka 40 % mer än den tillkommande landarealen 2022 och cirka 2,5 gånger mer än den tillkommande landarealen 2021. Tillkommande areal av produktiv skogsmark i nybildade naturreservat 2023 var cirka 19 267 hektar vilket är cirka dubbelt så mycket som motsvarande areal som tillkom 2022 (tabell 8). Den största arealen tillkom under 2023 i Jämtlands län där den sammanlagda arealen nybildade naturreservat var cirka 35 000 hektar.

Effekterna av att skydda områden som naturreservat är framför allt bevarande av nödvändigt livsutrymme för biologisk mångfald i form av arter och naturtyper men det finns också åtskilliga andra vinningar med skyddet, såsom att områden med höga friluftsvärden säkras och tillgängliggörs.

Tabell 5. Antal och areal (hektar) beslutade statliga naturreservat samt antal beslutade utökningar 2021–2023.

Län	2021		2022		2023				
	Antal	Areal	Antal	Areal	Antal	Areal			
Stockholms län	3	79	1	3	41	2	78	2	
Uppsala län	2	279		3	330	1	1	5 460	1
Södermanlands län	3	251		3	180		6	155	1
Östergötlands län	4	162	1	8	538	6	12	1 222	1
Jönköpings län	3	343	1	5	164	1	4	114	
Kronobergs län	5	777	3	2	174		2	73	1
Kalmar län	0	0		1	174	1	2	83	
Gotlands län	2	244		3	185		1	47	2
Blekinge län	2	159	1	2	203	1	1	41	5
Skåne län	7	429	5	8	660	4	6	257	3
Hallands län	2	287		3	240	3	2	23	1
Västra Götalands län	7	377	2	7	2 284	4	3	962	4
Värmlands län	7	2 379					6	896	1
Örebro län	4	276	3	5	352	2	2	38	3
Västmanlands län	3	452		3	161	1	2	198	
Dalarnas län	5	2 203		3	231		4	2 294	1
Gävleborgs län	3	1 333	1	7	917		3	2 597	2
Västernorrlands län	1	175	1	4	1 351	1	3	7 486	2
Jämtlands län	9	1 412	2	4	1 785		9	35 192	3
Västerbottens län	3	4 760	1	4	41 856	1	10	21 991	1
Norrbottens län	9	8 957		4	2 931	3	13	4 999	3
Totalt	84	25 335	22	82	54 758	29	94	84 206	37

Källa: Uttag ur VIC Natur, 2024-01-15. Tidigare år har korrigerats.

Tabell 6. Antal och areal (hektar) beslutade kommunala naturreservat samt antal beslutade utökningar 2021–2023.

Län	2021		2022		2023				
	Beslut om nybildning		Beslut om utökning	Beslut om nybildning		Beslut om utökning	Beslut om nybildning		Beslut om utökning
	Antal	Areal	Antal	Antal	Areal	Antal	Antal	Areal	Antal
Stockholms län	3	224		6	988	1	1	29	1
Uppsala län			1	3	435		1	44	
Södermanlands län				1	277				
Östergötlands län									
Jönköpings län				2	293				
Kronobergs län							2	56	
Kalmar län				1	15				
Gotlands län									
Blekinge län							1	4	
Skåne län	4	141		1	127		2	49	
Hallands län									
Västra Götalands län	1	19	1	1	32		1	18	
Värmlands län	1	147		2	29				
Örebro län				1	6	1			
Västmanlands län									
Dalarnas län	1	28		1	11	1	1	792	
Gävleborgs län						1			
Västernorrlands län									
Jämtlands län									
Västerbottens län									
Norrbottens län									
Totalt	10	560	2	19	2 212	4	9	992	1

Källa: Uttag ur VIC Natur, 2024-01-15. Tidigare år har korrigerats.

Tabell 7. Antal och areal (hektar) nybildade reservat (statliga och kommunala) samt antal utökningar 2021–2023.

Län	2021			2022			2023		
	Beslut om nybildning		Beslut om utökning	Beslut om nybildning		Beslut om utökning	Beslut om nybildning		Beslut om utökning
	Antal	Areal	Antal	Antal	Areal	Antal	Antal	Areal	Antal
Stockholms län	6	303	1	9	1 029	1	3	107	3
Uppsala län	2	279	1	6	765	1	2	5 504	1
Södermanlands län	3	251		4	457		6	155	1
Östergötlands län	4	162	1	8	538	6	12	1 222	1
Jönköpings län	3	343	1	7	457	1	4	114	
Kronobergs län	5	777	3	2	174		4	129	1
Kalmar län				2	189	1	2	83	
Gotlands län	2	244		3	185		1	47	2
Blekinge län	2	159	1	2	203	1	2	45	5
Skåne län	11	570	5	9	787	4	8	305	3
Hallands län	2	287		3	240	3	2	23	1
Västra Götalands län	8	397	3	8	2 316	4	4	980	4
Värmlands län	8	2 526		2	29		6	896	1
Örebro län	4	276	3	6	358	3	2	38	3
Västmanlands län	3	452		3	161	1	2	198	
Dalarnas län	6	2 231		4	242	1	5	3 086	1
Gävleborgs län	3	1 333	1	7	917	1	3	2 597	2
Västernorrlands län	1	175	1	4	1 351	1	3	7 486	2
Jämtlands län	9	1 412	2	4	1 785		9	35 192	3
Västerbottens län	3	4 760	1	4	41 856	1	10	21 991	1
Norrbottens län	9	8 957		4	2 931	3	13	4 999	3
Totalt	94	25 895	24	101	56 969	33	103	85 196	38

Källa: Uttag ur VIC Natur, 2024-01-15. Tidigare år har korrigerats.

Tabell 8. Antal beslut om statliga naturreservat samt areal (hektar) för nybildade naturreservat 2021–2023.

Antal beslut om statliga naturreservat	2021	2022	2023
Bildade naturreservat	84	82	94
Utökade och/eller förstärkta* naturreservat	40	79	63
varav utökade naturreservat	22	29	37
Totalt antal bildade, utökade och/eller förstärkta* naturreservat	124	161	157
Totalt** antal statliga beslut	150	176	172
Areal, bildade naturreservat, hektar land	20 053	49 576	69 089
Areal, bildade naturreservat, hektar land och vatten	25 332	54 267	84 204
Areal bildade naturreservat, hektar produktiv skog	11 704	9 532	19 267

Källa: Uttag ur VIC Natur, 2024-01-15 och Nationella marktäckedata. Tidigare år har korrigerats.

* Med förstärkta naturreservat avses där det har tagits beslut om utökning, nya skäl eller ytterligare föreskrifter.

** I totalt antal statliga beslut ingår alla beslut, även till exempel ny skötselplan, ny förvaltare, upphävande etc.

Tabell 9. Fördelning av marktäcke i naturreservat bildade under 2021–2023, arealer i hektar, statliga beslut.

Marktäcke (baserat på Nationella marktäckedata)	2021	2022	2023
Produktiv skogsmark	11 705	9 532	19 267
Improduktiv skogsmark	3 176	13 626	9 508
Öppen våtmark	3 915	4 420	10 720
Öppen mark	1 113	21 869	29 287
Odlingsmark (åker)	48	44	200
Sjöar och vattendrag	1 494	2 409	4 705
Hav	3 785	2 282	10 410
Oklassat/bebyggd mark	95	85	108
Summa	25 332	54 267	84 204

Källa: Uttag ur VIC Natur, 2024-01-15 och Nationella marktäckedata. Tidigare år har korrigerats.

Tabell 10. Fördelning av marktäcke i naturreservat bildade under 2021–2023, arealer i hektar, kommunala beslut.

Marktäcke	2021	2022	2023
Produktiv skogsmark	352	1 446	806
Improduktiv skogsmark	67	101	17
Öppen våtmark	7	86	8
Öppen mark	70	134	95
Odlingsmark (åker)	17	148	27
Sjöar och vattendrag	42	101	10
Hav	0	169	11
Oklassat/bebyggd mark	5	34	18
Summa	560	2 219	992

Källa: Uttag ur VIC Natur, 2024-01-15 och Nationella marktäckedata. Tidigare år har korrigerats.

1.5 Bidrag till länsstyrelserna för arbete med områdesskydd

Totalt avsattes 25 mnkr 2023 för arbete med skydd av värdefulla naturområden, inklusive utveckling av och anpassning till det nya arbetssättet med frivillighet som grund (M2022/01241). Länsstyrelserna fick mellan 560 och 2 838 tkr per län. I arbetet med att införa det nya arbetssättet skulle vägledningen från Naturvårdsverkets genomförande av *Regeringsuppdraget att se över den nationella strategin för formellt skydd av skog* (se avsnitt 1.1.3) följas. En annan del var att länsstyrelserna skulle delta i arbetet med att utveckla arbetssättet. Arbetet har, utöver bildande och utökning av naturreservat samt tecknande av naturvårdsavtal, bland annat bestått i:

- Löpande arbete med anpassning till det nya arbetssättet med frivillighet som grund.
- Aktivt deltagande i webinarium och workshops med anledning av revideringen av den nationella strategin för formellt skydd av skog.
- Information till markägare på länsstyrelsens hemsida om möjlighet att inkomma med intresseanmälan om formellt skydd.

- Anpassat kommunikation gentemot markägare om möjlighet att välja lämplig skyddsform.
- Initiativ till samverkan med Skogsstyrelsen och markägarorganisationer om frivilligt skydd.
- Handläggning av inkomna intresseanmälningar från markägare om frivilligt skydd.

Under 2023 har medel för arbete med reservatsbildning hos länsstyrelserna, inklusive för tätortsnära natur, till viss del fördelats med dispositionsrätt av Länsstyrelsen i Örebro län. Redovisning av dessa medel görs i länsstyrelsens egen redovisning (inte via Naturvårdsverket).

SKYDD AV VÄRDEFULLA STATLIGA SKOGAR OVAN OCH I NÄRA ANSLUTNING TILL GRÄNSEN FÖR FJÄLLNÄRA SKOG

Under 2023 har särskilda medel (sammanlagt 4,5 mnkr) tilldelats Dalarnas, Västerbottens och Norrbottens län för arbete med att fatta beslut om naturreservat för de områden som Naturvårdsverket och Sveaskog har kommit överens om långsiktigt skydd inom ramen för regeringsuppdraget att skydda värdefulla statliga skogar ovan och i nära anslutning till gränsen för fjällnära skog. Länsstyrelsen i Västerbottens län har inom uppdraget påbörjat arbete med att ta fram beslut och skötselplaner för 21 olika naturreservat, varav 19 har skickats på remiss i början av 2024. Länsstyrelsen i Norrbottens län har inom uppdraget beslutat om tre naturreservat 2023 med en sammanlagd areal om 1 418 hektar. Länsstyrelsen i Dalarnas län har inom uppdraget beslutat om ett naturreservat 2023 och flera ytterligare beslut har gått ut på remiss.

REVIDERING AV BESLUT OCH SKÖTSELPLANER

Totalt avsattes 18,9 mnkr (900 tkr per länsstyrelse) för arbetet med att revidera beslut och skötselplaner för de naturreservat där befintliga beslut och skötselplaner hindrar genomförandet av nödvändiga bevarandeåtgärder. Fördelning av bidraget för arbete med revidering av beslut och skötselplaner bygger på en med länsstyrelserna avstämd uppskattning av arbetsinsatsen hos länsstyrelserna. Bidragsposten ingår i Naturvårdsverkets särskilda satsning på att åtgärda eventuella brister i Natura 2000-nätverket, bland annat med hänsyn till frågor från EU-kommissionen. Länsstyrelsernas arbete resulterade i 50 beslutade revideringar av beslut och 37 beslutade revideringar av skötselplaner. Länsstyrelserna har även redovisat pågående arbete med revidering av 125 beslut och 105 skötselplaner.

1.6 Öppna ärenden hos länsstyrelserna

I detta avsnitt redovisas antalet årsarbetskrafter som länsstyrelserna under 2021–2023 lagt på bildande av naturreservat samt antalet öppna ärenden om bildande av naturreservat hos länsstyrelserna. Vid årsskiftet 2023/2024 fanns vid länsstyrelserna 101,2 årsarbetskrafter för bildande av naturreservat vilka finansieras av länsstyrelsernas ramanslag, länsstyrelsernas disposition på 1:14-anslaget och/eller bidrag till arbete med reservatsbeslut från Naturvårdsverket.

Antalet öppna ärenden på länsstyrelserna var högre 2023 än året innan, främst i norra Sverige. Detta beror till stor del på den omfattande överföringen av fjällnära skog från Sveaskog till Naturvårdsverket (se avsnitt 1.1.1). Länsstyrelserna arbetar nu med att fatta beslut om naturreservat på dessa marker. I norra Sverige genomförs konsultationer med berörda samebyar inför beslut om naturreservat, vilket ofta tar mycket tid och ibland kan leda till att beslut dröjer. En annan anledning till en ökad mängd öppna ärenden bedöms vara att flera länsstyrelser arbetar med att öka beslutstakten, vilket innebär att ärenden som legat vilande åter öppnats upp i länsstyrelsernas diariesystem.

Tabell 11. Antal årsarbetskrafter och öppna ärenden om bildande av naturreservat, 2021–2023.

Län	Antal årsarbetskrafter			Antal öppna ärenden		
	2021	2022	2023	2021	2022	2023
Stockholms län	4,5	6,1	4,9	30	40	34
Uppsala län	4,5	3	2,5	14	17	20
Södermanlands län	3	3,4	3,5	30	29	12
Östergötlands län	4,5	5,5	5,5	28	30	39
Jönköpings län	3,2	5	5	24	14	22
Kronobergs län	1,9	2,1	2	22	25	22
Kalmar län	5,2	4,5	4,5	20	25	27
Gotlands län	1,6	2,6	2,1	27	15	31
Blekinge län	3,4	3,3	2,5	16	17	13
Skåne län	8	8	8,5	17	19	25
Hallands län	4,7	4,8	3,6	42	40	42
Västra Götalands län	7	8	7,6	74	79	80
Värmlands län	5	5	5,5	62	65	81
Örebro län	5	1	5,5	60	66	60
Västmanlands län	3	3	2,2	25	21	25
Dalarnas län	4	3,6	4,6	43	53	66
Gävleborgs län	3,5	5	6	30	31	37
Västernorrlands län	4,5	5,5	3,5	22	30	34
Jämtlands län	5,9	5,5	6,7	72	106	73
Västerbottens län	8,5	9	9	68	74	116
Norrbottens län	5,5	5	6	22	23	61
Totalt	96,4	98,9	101,2	748	819	920

1.7 Naturvårdsavtal

Antalet naturvårdsavtal, det vill säga frivilliga överenskommelser mellan staten och en markägare om skydd av natur, var cirka 20 per år 2021–2022³ och ökade 2023 till 33 avtal. Hälften av avtalen som redovisas 2023 tecknades med Svenska Cellulosa Aktiebolag (SCA) i Norrbottens län.

För 2023 har två avtal tecknats för ädellövskogar och 22 avtal för andra typer av skogsobjekt. Den sammanlagda arealen för årets naturvårdsavtal utgör cirka 700 hektar land, varav drygt 420 hektar är produktiv skogsmark. Naturvårdsavtal används även inom arbetet med åtgärdsprogram för hotade arter för att åstadkomma skydd och skötsel i miljöer med hotade arter. Under 2023 tecknades fyra avtal för detta ändamål.

Tabell 12. Antal naturvårdsavtal 2021–2023 fördelat på huvudsakliga objekt-kategorier.

	2021	2022	2023	Totalt
Barr-, bland- och trivallövskog nedan gränsen för fjällnära skog	6	5	22	33
Ädellövskog	3	2	2	7
Odlingslandskap	4	3	1	8
Sjöar och vattendrag	2	1	3	6
Objekt där åtgärdsprogram för hotade arter är grund för avtalet	4	8	4	16
Våtmark	0	2	1	3
Kuster och skärgårdar	1	0	0	1
Summa	20	21	33	74

Källa: VIC Natur.

1.8 Ersättningar till markägare

Under 2023 säkrades cirka 9 300 hektar produktiv skogsmark genom köp, intrång och bidrag. Vi har sammantaget säkrat drygt 17 000 hektar mark under 2023, vilket är en minskning jämfört med 2022. Under året tecknades även en överenskommelse med Sveaskog, i enlighet med regeringsuppdrag om skydd av värdefulla statliga fjäll-naturskogar, som utan ersättning säkrade ytterligare drygt 101 000 hektar mark. Statens verksamhet med att genomföra områdesskyddet sker genom 1) överenskommelser om intrångsersättning enligt miljöbalken, 2) förvärv av mark, 3) upprättande av naturvårdsavtal eller 4) markersättningsbidrag till kommuner. Naturvårdsverket kan lämna bidrag till kommuner för skydd av värdefull natur genom bildande av naturreservat och biotopskyddsområde. Det förekommer också att vi förvärvar mark som inte ska skyddas, för att senare använda den som bytesmark vid ett samtidigt köp av mark som ska skyddas. Verksamheten med naturvårdsavtal beskrivs särskilt i avsnitt 1.7 och siffrorna redovisas därför inte i tabellerna nedan. I vissa särskilda fall förekommer även andra former av överenskommelser, till exempel inom staten eller med statliga bolag.

³ Naturvårdsverket (2014). Rapport 6621 *Kometprogrammet 2010–2014*. Slutredovisning av regeringsuppdrag om att påbörja ett samverkansprogram med markägare med kompletterande metoder för skydd av natur. <https://naturvardsverket.diva-portal.org/smash/get/diva2:1389402/FULLTEXT01.pdf>

Tabell 13. Markersättningsslag, skyddad mark, landareal respektive areal produktiv skog, 2021–2023, arealer i hektar.

	Landareal			Produktiv skog		
	2021	2022	2023	2021	2022	2023
Köp	10 083	1 144	943	6 112	658	509
Intrång	21 360	28 279	15 810	13 348	19 011	8 634
Bidrag	764	153	338	644	119	138
Summa*	32 207	29 576	17 091	20 104	19 788	9 281
Sveaskogsöverenskommelse	-	-	101 300	-	-	47 250
Summa inkl Sveaskog*	32 207	29 576	118 391	20 104	19 788	56 531

Källa: VIC Natur.

* Exklusive naturvårdsavtal.

Totalarealen, liksom arealen säkrad produktiv skogsmark, varierar mellan åren beroende på vilka avtal som träffats. Naturvårdsverket har fattat 391 beslut om ekonomisk ersättning för skydd av värdefulla områden, vilket är en minskning jämfört med 2022 som dock hade ett högre anslag. Det högsta ersättningsbeloppet 2023 avsåg en överenskommelse i det blivande naturreservatet Kållands skärgårdar, ett objekt i Västra Götalands län, om drygt 370 hektar, för vilket närmare 68 mnkr utbetalades till Skara stift. Det dyraste köpet uppgick till drygt 16 mnkr för ett köp av närmare 190 hektar av Sala kommun inom det planerade naturreservatet Ekeby mosse i Västmanlands län.

Tabell 14. Markersättningsslag, antal beslut/avtal och kostnad (mnkr), 2021–2023.

	2021		2022		2023	
	Antal	Kostnad	Antal	Kostnad	Antal	Kostnad
Köp, försäljning	139	186,7	74	41,8	94	48,9
Intrång	503	1 256,8	346	1 449,3	288	922,9
Bidrag	10	36,9	6	7,5	9	17,5
Summa*	652	1 480,4	426	1 498,5	391	989,3

Källa: VIC Natur.

* Exklusive naturvårdsavtal.

Som framgår av tabell 14 är intrångsersättningarnas andel av den årliga förbrukningen av markersättningsmedel stor. 2010 utgjorde intrångsersättningarnas andel cirka 51 % och 2023 cirka 93 %. Den huvudsakliga förklaringen till detta är ändringen av expropriationslagen 2010, som innebär ett påslag med 25 % på intrångsersättningen i bland annat naturreservatsärenden. Enligt Naturvårdsverkets beräkningar uppgick det 25-procentiga påslaget till cirka 182 mnkr 2023. Under den senaste femårsperioden har det 25-procentiga påslaget uppskattningsvis uppgått till totalt cirka 965 mnkr.

Av de i tabellen angivna beloppen finansieras totalt 2,5 mdkr genom RRF-medel från EU under 2021–2023, i enlighet med anslagspost 3 i regleringsbrevet, se även avsnitt 1.1. Tabell 15 visar hur beloppet fördelar sig mellan intrång och köp för respektive år.

Tabell 15. Fördelning av RRF-medel (mnkr), 2021–2023.

	2021	2022	2023
Köp	119,0	22,3	-
Intrång	981,0	827,7	550,0
Summa	1 100,0	850,0	550,0

Källa: Naturvårdsverkets huvudbok.

Närmare 40 mnkr har använts för en särskild satsning till skogsägare vilka frivilligt valt att skydda sin skog, som har kunnat ersättas i år. Beloppet fördelar sig på nio affärer i sju län, där det största enskilda beloppet är 13 mnkr till Sorsele allmännings-skog för det planerade fjällnära naturreservatet Stor-Lairo syd.

Tabell 16. Ersättningar till markägare fördelat på olika objekt-kategorier av skyddade områden (mnkr), 2021–2023.

	2021	2022	2023	Totalt
Skogar, utom ädellövskog, nedan fjällnära gränsen	909	970	454	2 333
Ädellövskogar	195	79	176	451
Fjällnära skogar och fjällområden	132	255	71	457
Myrar	142	83	144	369
Sjöar och vattendrag	44	66	28	139
Odlingslandskap	12	31	40	83
Geologiska objekt	16	5	3	24
Havsområden	47	32	73	153
Summa	1 497	1 522	988	4 008

Källa: VIC Natur.

Ersättning till markägare går framför allt till skogar nedan fjällnära gränsen (tabell 16). Under 2023 rör det sig om 46 % av ersättningarna, inkluderas ädellövskogarna är det 64 %. För skyddet av fjällnatturskogar med höga naturvärden utbetalades drygt 70 mnkr under 2023 för objekt ovan eller i nära anslutning till fjällnära gränsen. Arealmässigt har det dock skett en stor ökning under året efter en överenskommelse med Sveaskog, i enlighet med regeringsuppdraget om skydd av värdefulla statliga fjällnatturskogar, som säkrade cirka 48 000 hektar produktiv skog i fjällområdet. Av de i skogsutredningen utpekade skyddsvärda 525 000 hektar fjällnatturskogar har vi skyddat eller ersatt cirka 65 000 hektar, varav cirka 50 000 hektar under 2023. Bland annat gjordes en överenskommelse med Luleå stift om drygt 36 mnkr under 2023 inom det planerade naturreservatet Ripakaisenvuoma.

Tabell 17. Kringkostnader för områdesskyddet (tkr), 2021–2023.

	2021	2022	2023
Värdering	14 998	16 018	11 760
Förhandling	15 633	12 935	10 324
Förrättning	16 776	16 562	17 391
Lagfart	32	73	106
Ombud	3 354	2 998	2 814
Fastighetsutredning	4 002	6 193	3 534
Summa	54 795	54 779	45 928

För att kunna genomföra skyddet av värdefull natur uppstår det kostnader för värdering, förhandling, lantmäteriförrättning och lagfart. Dessutom ersätter Naturvårdsverket privata fastighetsägares kostnader för ombud i naturreservatsförhandlingar efter prövning i varje enskilt fall. Kostnaderna för markägarembud regleras genom att Naturvårdsverket tillämpar ett förfaringssätt med upprättande av en så kallad kostnadsram i varje enskilt ärende. Anslagets volym har en viss inverkan på kringkostnadernas storlek men det finns flera faktorer påverkar utfallet.

Förrättningskostnaden har legat stabilt på cirka 17 mnkr per år under hela perioden. Värderingskostnaderna uppgick till 15–16 mnkr 2021–2022, men sjönk till cirka 12 mnkr 2023. Förhandlingskostnaderna har haft en minskande trend under hela perioden. Dessa minskningar beror huvudsakligen på att vi har ett mer fokuserat arbetssätt, vilket innebär att vi arbetar med färre objekt parallellt, och försöker att korta genomförandetiden för varje förhandling. Genom att på detta sätt arbeta med färre objekt samtidigt, kan alla berörda parter prioritera ett snabbare genomförande för varje överenskommelse, vilket innebär att värderingsuppdateringar inte behövs i samma utsträckning. Under 2022 rörde sig dock marknaden så snabbt att värderingar behövde uppdateras i något högre utsträckning än normalt, vilket ökade värderingskostnaden detta år. Kostnaderna för fastighetsutredning, som har varierat mellan åren, beror på hur många ärenden som slutförs och deras komplexitet. Totalt höll sig kringkostnaderna på samma nivå 2021–2022, men minskade med närmare 9 mnkr för 2023.

1.9 Säkrad areal skogsmark och låg fjällskog i förhållande till utfästelser

EU har satt upp ett mål om att till och med 2030 rättsligt skydda minst 30 % av landytan samt 30 % av havsområdet. Motsvarande åtaganden har beslutats inom *Konventionen om biologisk mångfald (CBD)* vid *COP15*. I linje med detta, och utifrån regeringens utfästelser till EU-kommissionen, ska Sverige under perioden 2022–2030 formellt skydda cirka 378 000 hektar skogsmark och låg fjällskog.⁴

Under 2022 skyddades 21 214 hektar och under 2023 skyddades 8 104 hektar skog av detta slag.⁵ Därtill kan cirka 67 000 hektar av de omkring 103 000 hektar som överenskommelsen om långsiktigt skydd av fjällskogar mellan Naturvårdsverket och Sveaskog, som träffades i februari 2023, räknas in i arealen säkrad skogsmark av nämnda slag. (Se vidare ovan under avsnitt 1.1.1.) Per 2023-12-31 återstår därmed ännu att, i enlighet med utfästelsen, säkra 281 682 hektar skogsmark och låg fjällskog fram till och med 2030.

⁴ Redovisning av uppdrag att rapportera utfästelser – Rapportering av utfästelser för skydd och återställande enligt EU:s strategi för biologisk mångfald (NV-02553-23). <https://www.naturvardsverket.se/49b8be/contentassets/efd94f91e57649d68ba77c084ccb8adb/redovisning-av-uppdrag-att-rapportera-utfastelser.pdf>

⁵ Uppgifterna är hämtade ur *Nationella Marktäckedata* och kan därför avvika något från de uppgifter som anges i VIC Natur.

2. Åtgärder för värdefull natur

2.1 Övergripande om 1:3-anslaget

Anslaget 1:3 *Åtgärder för värdefull natur* finansierar åtgärder för att bevara naturvärdena inom skyddade områden, men också i resterande landskapet genom bland annat åtgärdsprogram för hotade arter samt den lokala naturvårdssatsningen (LONA), åtgärder för återskapande av våtmarker och arbete med grön infrastruktur. Anslaget används också för att skapa förutsättningar för friluftsliv i skyddade områden, i tätortsnära natur och på de statliga fjällederna samt för att sprida kunskap om svensk natur, bland annat via naturum. Anslaget bidrar även till arbetet med viltförvaltning, till exempel rovdjursinventeringar och information om rovdjur.

Anslaget finansierar också förvaltning av Naturvårdsverkets fastighetsinnehav, investeringar och underhåll av byggnader, utstakning, inmätning och gränsmarkering av nya naturreservat samt drift av naturum.

I tabell 18 visas omfattningen av 1:3-anslaget under de tre senaste åren.

Tabell 18. Anslaget 1:3 för åtgärder för värdefull natur 2021–2023 (tkr).

	2021	2022	2023
Kostnader för skötsel av skyddade områden, artbevarande, friluftsliv med mera (ram). Disponeras av Naturvårdsverket, ap.2	1 844 035	1 938 035	1 050 035
Åtgärder för värdefull natur – del till Länsstyrelsen i Örebro län (ram). Disponeras av Länsstyrelsen i Örebro län, ap.1	128 000	123 000	77 000
Åtgärder för begränsning av massförekomst av översvämningsmyggor (ram). Disponeras av Länsstyrelsen i Örebro län, ap.3	*	*	3 000
Summa	1 972 035	2 061 035	1 130 035

Källa: Regleringsbrev för Naturvårdsverket 2021–2023. Se även bilaga 3 för 2023 års regleringsbrev.

* Medel till begränsning av översvämningsmygg ingick i ap.2 2021–2022.

I tabell 19 redovisas hur medlen har förbrukats på olika anslagsområden. Det väsentligt minskade anslaget 2023 jämfört 2022 och 2021 har påverkat flera anslagsområden. Inom skötsel av skyddade områden har åtgärder som restaurering, stängsling, slätter, underhåll och markering av gränser i hög grad fått skjutas på framtiden. Även sakområden som LONA och invasiva främmande arter hade väsentligt lägre medel 2023 jämfört 2021 och 2022.

Under 2023 har satsningar på statliga ledssystemet och skötsel av naturreservat som initierades 2022 fortsatt.

För 2023 lämnar Naturvårdsverket cirka 3 mnkr oförbrukade på anslaget. Det är en väsentlig minskning jämfört med 2022 då 23 mnkr lämnades oförbrukat. Det var framför allt var arbetet med våtmarker som resulterat i störst mängd oförbrukade medel för 2022.

En liten del av anslaget har använts till interna personalkostnader. Dessa kostnader uppgick till 31 mnkr 2021, 32 mnkr 2022 och 35 mnkr 2023.

Tabell 19. Användning av 1:3-anslaget, ap.1 och ap.2, 2021–2023 (tkr).

Sakanslagsområde	Total förbrukning 2021	Total förbrukning 2022	Total förbrukning 2023
TEMA NATURSKÖTSEL			
Skötsel av skyddade områden (exklusive den del av friluftsliv som redovisas i avsnitt 6.3)*	510 732	662 334	419 715
Restaurering och vissa skötselåtgärder i ängs- och betesmarker 2023	-	-	12 785
Åtgärdsprogram för hotade arter och naturtyper (ÅGP)	66 932	64 941	59 111
Invasiva främmande arter	49 690	63 017	21 065
Naturnära jobb	24 000	37 749	-
LONA ordinarie	71 423	75 087	25 860
TEMA VÅTMARK			
LONA våtmark	70 306	78 430	75 206
Åtgärder för våtmarker i skyddade områden	52 489	93 776	131 494
TEMA POLLINERING			
LONA pollinering	13 065	12 523	7
ÅGP pollinering	9 505	9 513	4 271
TEMA TILLGÄNGLIGHET TILL NATUREN			
Friluftsliv och allemansrätt	95 049	87 945	79 494
Naturumverksamhet	57 629	69 514	59 789
Friluftslivsarbete i skyddade områden*	141 668	196 630	108 725
TEMA FASTIGHETSFÖRVALTNING			
Fastighetsförvaltning	99 313	113 727	80 945
Byggnader och anläggningar (investeringar)	28 287	57 855	41 412
TEMA KUNSKAPSTÖD OCH UPPFÖLJNING			
Grön infrastruktur	26 235	27 842	13 801
Genetiska resurser och traditionell kunskap	4 089	6 574	3 000
Inventering och kunskapsstöd	51 609	64 698	49 678
Övrigt	28 353	21 554	8 572
TEMA ROVDJUR OCH ANNAT VILT			
Rovdjursförvaltning	26 784	32 976	72 245
Rovdjursinventering och övrig kunskap	74 788	91 251	39 779
Viltförvaltning kunskapsunderlag	9 342	14 368	16 248
Viltförvaltning	6 176	5 095	6 652
ÅTERTAG OFÖRBRUKADE MEDEL**	-63 676	-231 947	-211 820
Summa	1 453 786	1 667 977	1 112 756
Länsstyrelsernas disposition – anslagspost 1 och 3			
Friluftsliv, grön infrastruktur, invasiva främmande arter, pollinatörer, våtmarker (ap.1)	90 451	114 000	67 442
Naturnära jobb (ap.1)	24 557	9 000	22 535
Översvämningsmygg (ap.3)			3 000
Summa användning av hela 1:3-anslaget	1 568 794	1 790 977	1 205 734

Källa: Länsstyrelsernas förbrukning av bidrag och intäkter samt övriga utbetalda medel enligt Naturvårdsverkets huvudbok. För anslagspost 1 och 3 är underlaget förbrukade medel enligt lämnade uppgifter från Länsstyrelsen i Örebro län, med undantag för år 2022 där resultaten avser fördelade medel enligt regleringsbrev.

* I anslagsområdet "Skötsel av skyddade områden (exklusive den del av friluftsliv som redovisas i avsnitt 6.3)" har en delmängd av de kostnader som är direkt hänförliga till friluftsliv brutits ut. Dessa kostnader redovisas i stället på raden "Friluftslivsarbete i skyddade områden" och specificeras närmare i avsnitt 6.3.

** Återtaget gäller oförbrukade medel året innan.

För anslagspost 1 av länsstyrelsernas disposition förbrukades 26 268 tkr inom området friluftsliv, 21 297 tkr inom arbetet med invasiva främmande arter och 19 877 tkr för arbete med våtmarker. Inga medel gick till grön infrastruktur eller pollinatörer 2023. Medlen har till största del använts till samordning från länsstyrelserna, men en viss del (<10 %) har gått till åtgärder som att anordna friluftsdagar, informationsmaterial, bekämpning av invasiva främmande arter med mera.

Inom Naturnära jobb (anslagspost 1) fördelades medel till 27 kommuner inom 13 län att skapa tillfälliga jobb för arbetssökande. Exempel på aktiviteter som genomförts är slyröjning, ogräsbekämpning, underhåll och service på naturleder, bekämpning av invasiva arter och åtgärder för att öka den biologiska mångfalden. Av totalt 225 deltagarna var ca 28 % kvinnor och 59 % utlandsfödda. Andelen unga deltagare varierade i projekten, men på totalen uppgick andelen till 34 %. Medelsförbrukningen redovisas i tabell 19 som delvis (cirka 5 200 tkr) avser länsstyrelsernas samordning och administration av projekt inom Naturnära jobb.

Bekämpning av översvämningsmygg finansierades åren 2021 och 2022 genom anslagspost 2. Medelsförbrukning och verksamhet redovisades i separat avsnitt av åtterrapporeringen dessa två år. Nytt från 2023 är att finansiering sker via länsstyrelsernas disposition (anslagspost 3). Bekämpningen avser biologisk bekämpning av mygglarver med bakterien *Bacillus thuringiensis israelensis*. I Nedre Dalälvsområdet har ett 11 926 ha stort område bekämpats och i Forshaga kommun har en total yta av 616 ha bekämpats 2023. Medelsförbrukning redovisas i tabell 19.

Tabell 20. Summa och andel fördelat av 1:3-anslaget, ap.1 och ap.2, per länsstyrelse 2021–2023 (tkr).

Län	Utbetalt 2021	Andel av 1:3 2021	Utbetalt 2022	Andel av 1:3 2022	Utbetalt 2023	Andel av 1:3 2023
Stockholms län	69 313	4 %	82 894	4 %	26 650	2 %
Uppsala län	53 047	3 %	51 340	3 %	27 703	2 %
Södermanlands län	64 013	3 %	64 479	3 %	31 969	3 %
Östergötlands län	88 442	5 %	82 386	4 %	31 488	3 %
Jönköpings län	66 703	3 %	49 119	2 %	38 778	3 %
Kronobergs län	31 198	2 %	43 324	2 %	22 772	2 %
Kalmar län	107 466	6 %	101 420	5 %	58 278	5 %
Gotlands län	65 172	3 %	74 900	4 %	30 130	3 %
Blekinge län	41 073	2 %	50 847	2 %	24 483	2 %
Skåne län	131 938	7 %	134 731	7 %	65 302	6 %
Hallands län	59 564	3 %	66 560	3 %	35 669	3 %
Västra Götalands län	144 278	8 %	167 815	8 %	95 595	8 %
Värmlands län	50 044	3 %	56 656	3 %	23 803	2 %
Örebro län	59 740	3 %	58 938	3 %	34 039	3 %
Västmanlands län	41 263	2 %	41 711	2 %	26 789	2 %
Dalarnas län	71 480	4 %	64 846	3 %	43 977	4 %
Gävleborgs län	61 486	3 %	58 835	3 %	35 895	3 %
Västernorrlands län	44 455	2 %	48 908	2 %	22 795	2 %
Jämtlands län	70 086	4 %	73 416	4 %	42 370	4 %
Västerbottens län	108 119	6 %	95 254	5 %	67 606	6 %
Norrbottens län	86 495	5 %	76 359	4 %	40 418	4 %
Totalsumma	1 522 374	79 %	1 544 739	76 %	826 509	73 %

3. Tema Naturskötsel

Tabell 21. Användning av 1:3-medel inom Tema Naturskötsel 2021–2023, ap.2 (tkr).

Sakanslagsområde	Total förbrukning 2021	Total förbrukning 2022	Total förbrukning 2023	Läs mer här
Tema Naturskötsel, anslagspost 2				
Skötsel av skyddade områden (exklusive den del av friluftsliv som redovisas i avsnitt 6.3)*	510 732	662 334	419 715	3.1.1 och 3.1.2
varav LIFE	16 200	27 035	7 925	3.1.3
varav inmätning**	35 284	28 964	28 005	3.1.4
Restaurering och vissa skötsel-åtgärder i ängs- och betesmarker 2023	-	-	12 785	3.2
ÅGP	66 932	64 941	59 111	3.3
Invasiva främmande arter	49 690	63 017	21 065	3.4
Naturnära jobb	24 000	37 800	-	Kap 11
LONA ordinarie	71 423	75 087	25 860	3.5
Summa	722 777	903 179	538 536	

Källa: Del av tabell 19 samt länsstyrelsernas förbrukning av bidrag och intäkter och övriga utbetalda medel enligt Naturvårdsverkets huvudbok.

* I anslagsområdet "Skötsel av skyddade områden (exklusive den del av friluftsliv som redovisas i avsnitt 6.3)" har en delmängd av de kostnader som är direkt hänförliga till friluftsliv brutits ut. Dessa kostnader redovisas i stället på raden "Friluftslivsarbete i skyddade områden" i tabell 19 och specificeras närmare i avsnitt 6.3.

** Se tabell 27.

I det här kapitlet redovisas medel som främst använts till skötsel av arter och naturtyper. Sammanlagt omfattar insatserna cirka 539 mnkr, och arbetet genomförs till mycket stor del av länsstyrelserna. Huvuddelen av de medel som används till skötsel av skyddade områden, inklusive både naturskötsel och åtgärder för besökare, fördelas som ett schablonberäknat bidrag till varje län. I det här kapitlet redovisas den del av detta bidrag som använts till skötsel av och vissa andra åtgärder inom skyddade områden, exklusive den del av friluftsliv som redovisas i kapitel 6 *Tema Tillgänglighet till naturen*.

Förutom detta stora bidrag för naturskötsel till länsstyrelserna används även medel till LIFE-projekt, inmätning av naturreservat och annat områdesskydd, ÅGP, arbete med invasiva främmande arter, restaurering av våtmarker samt LONA. Även från LONA-medlen går en stor del till friluftslivsutveckling. Resultatet redovisas samlat med annat friluftslivsarbete i kapitel 6 *Tema Tillgänglighet till naturen*. Medel till LONA våtmark redovisas i kapitel 4 *Tema Våtmarker* liksom medel till *Åtgärder för våtmarker i skyddade områden*.

I kapitlet redovisas även länsstyrelsernas samverkansprojekt om *Åtgärder för grön infrastruktur* samt Miljösamverkan Sveriges projekt *Grön utveckling*.

3.1 Skötsel av skyddade områden

Länsstyrelserna, Stiftelsen Tyrestaskogen och Laponiatjuottjudus använder en stor del av 1:3-medlen till åtgärder som kan ses som skötselns basverksamhet. Basverksamheten utvecklas och förfinas, bland annat efter uppföljning, utveckling av nya skötselmetoder och genom samverkan med till exempel ÅGP.

Alla siffror som presenteras i tabell 22 och 23 nedan är tagna från de nämnda organisationernas ekonomiska redovisningar till Naturvårdsverket. För vissa län finns det osäkerheter i den ekonomiska redovisningen som kan påverka uppgifternas tillförlitlighet.

Uppgifterna i tabell 22 är en sammanställning av hur schablonbidraget för skötsel samt särskilda medel har använts, exklusive de medel rörande friluftsliv som redovisas i tabell 45. Att mindre volym medel har kunnat fördelas till och förbrukats inom skötsel under 2023 jämfört med åren dessförinnan är en spegling av att anslaget totalt sett varit lägre det året.

Tabell 22. Kostnader hos länsstyrelsernas, Stiftelsen Tyrestaskogens och Laponiatjuottjudus för skötsel av skyddade områden, 2021–2023 (tkr).

Kostnadspost	2021	2022	2023
Skötsel av naturtyper	194 794	292 567	190 023
Gränsmarkeringar	20 903	21 320	11 038
Uppföljning naturtyper och arter	14 779	17 620	6 727
Övrigt*	169 572	212 934	156 506
Summa	400 048	544 441	364 294

Källa: Länsstyrelsernas med flera redovisningar.

* Innehåller exempelvis kostnader för övergripande arbete samt vägunderhåll och skötsel av byggnader som inte ägs av Naturvårdsverket. Västkuststiftelsens totala kostnader redovisas också som övergripande arbete, vilket innebär att denna post i sammanställningen blir stor. Innehållet i övrigt kan också variera mellan åren.

3.1.1 Skötsel av arter och naturtyper i skyddade områden

Den naturvårdande skötseln är central för att syftena med de skyddade områdena ska kunna nås och för att bidra till gynnsam bevarandestatus för många naturtyper och arter som omfattas av EU:s naturvårdsdirektiv. Åtgärderna behövs för att nå nationella miljömål, uppfylla EU-krav och internationella åtaganden. Det praktiska arbetet leds i huvudsak av länsstyrelserna och finansieras till stor del av anslaget 1:3, som fördelas ut av Naturvårdsverket enligt skötselschablonen. Vissa åtgärder i skyddade områden finansieras på andra sätt, till exempel stöd för bete genom landsbygdsprogrammet och viss restaurering av natur genom EU:s miljöfond LIFE. Ordet skötsel används här i bred bemärkelse och inkluderar även restaurering.

Arbetet med skötsel av skyddade områden följs upp genom länsstyrelsernas, Stiftelsen Tyrestaskogens och föreningen Laponiatjuottjudus återrapportering för hur bidragen från Naturvårdsverket har använts, samt genom verksamhetsberättelser där de beskriver genomförda insatser och konkreta resultat. Uppgifter om naturtyper och arter, och åtgärder för dessa, rapporteras även i särskilda IT-stöd. Naturvårdsverket har ett årligt avtal med SLU Artdatabanken och SLU Centrum för biologisk mångfald (SLU CBM) som med vår finansiering bidrar till att den senaste kunskapen om arter och naturtyper kan tas in i arbetet med skyddade områden.

Budgeten 2023 har varit betydligt lägre än 2022 och räcker enligt Naturvårdsverkets bedömning inte till för att upprätthålla befintliga naturvärden i skyddade områden eller för att nå nationella miljömål, uppfylla EU-krav eller internationella åtaganden om biologisk mångfald.

Åtgärder som restaurering, stängsling, skyltning, underhåll och markering av gränser har i hög grad fått skjutas på framtiden. Även löpande skötsel som slåtter (ängsbruk) och bete har behövt minska, vilket bland annat påverkar många lokala entreprenörer.

För 2023 nämner några länsstyrelser i södra och mellersta Sverige att de nu i högre grad prioriterar naturvårdande skötselåtgärder före friluftsåtgärder. Löpande hävd av gräsmarker prioriteras som regel högt och har därför inte minskat lika mycket som till exempel arbete med restaurering, men ingen av åtgärdstyperna har kunnat göras överallt där behov finns. Undantagen där restaureringar genomförs är bland annat insatser inom LIFE-projekt med medfinansiering från EU eller om virkesintäkter från restaureringen kan bidra till att bekosta åtgärden.

En stor del av länsstyrelsernas löpande skötselkostnader är knutna till bevarande av ängs- och naturbetesmarker. Stora arealer av naturbetesmarker underhålls och betas, samt ängar hävdas, däribland de marker som tidigare har restaurerats. En viktig del av dessa åtgärder får stöd från landsbygdsprogrammets miljöersättningar. Dessa är inte finansierade av 1:3-anslaget och ingår därför inte i denna ekonomiska redovisning. Att förvaltarna även behöver använda betydande medel från 1:3-anslaget beror i regel på att miljöersättningarna inte är sökbara för vissa marker eller för att ersättningsnivåerna inte motsvarar de faktiska skötselkostnaderna och därmed är för låga för att motivera brukare att själva söka medel för att sköta markerna.

Tabell 23 visar inrapporterade kostnader för naturtypsskötsel i skyddade områden fördelat på åtgärder utifrån ekonomisk redovisning av skötselschablonbidraget. En del av de kostnader som redovisas för 2023 är slutförande av åtgärder som avtalats 2022 men utförts i början av 2023 finansierade av 2022 års medel.

Tabell 23. Inrapporterade kostnader för naturtypsskötsel i skyddade områden fördelat på åtgärder utifrån ekonomisk redovisning av skötselschablonbidraget (tkr).

Åtgärdskategori	Kommentar*	2021	2022	2023
Betesdrift	Alla löpande åtgärder för bete, inkl. stängsling och annat som krävs för betet.	58 895	92 425	67 819
Ängsbruk	Alla löpande åtgärder för ängsbruk som krävs för att upprätthålla hävden.	24 375	31 329	22 608
Restaurering	Åtgärder för att återställa naturtyper eller objekt till ett tidigare mer gynnsamt tillstånd, t.ex. naturbetesmarksrestaurering. Vanligtvis mer omfattande och avgränsat till en kortare tidsperiod (inkluderar ej våtmarksrestaurering).	69 967	114 478	69 603
Skötsel av träd	Skötsel av enstaka träd, t.ex. frihuggning av ekar, hamling etc.	6 566	11 194	5 365
Naturvårdsbränning	Alla former av naturvårdsbränning i t.ex. skogs-, hed- eller gräsmarker.	9 546	13 563	3 309
Artinriktad skötsel	Specifika åtgärder som syftar till att arbeta med en viss art, exempelvis arbete med ÅGP-arter inom skyddade områden eller artfrämjande åtgärder för att gynna miljöer för t.ex. fjärilar (finansierade med skötselmedel och utförda inom skyddade områden).	6 946	7 039	4 207
Åtgärder mot invasiva främmande arter	Här ingår artbekämpning, såsom minkjakt och skydds jakt (finansierat med skötselmedel och utfört inom skyddade områden).	2 393	6 449	1 756
Marin skötsel	Sammanställt för de organisationer som angivit detta specifikt i redovisningsmallen.**	2 614	3 597	4 071
Övrig skötsel	Skötsel av markslag som är mer ovanliga i skyddade områden, såsom åker/vall, tomtmark eller trädgårdar.	13 492	16 358	11 285
Summa av ovanstående		194 794	296 432	190 023
Uppföljning naturtyper och arter		14 779	17 620	6 727

Källa: Länsstyrelsernas, Stiftelsen Tyrestaskogens och Laponiatjuottjudus ekonomiska redovisningar av 1:3 skötselschablonbidrag.

Bruttokostnader anges, det vill säga ej avdrag för eventuella intäkter. Observera att kostnader redovisade under andra poster i ekonomisk redovisning av skötselschablonbidrag (*Övergripande arbete skötsel samt Övriga VHT som ingår i EXTANSL-koden men som inte specificerats ovan*), samt ytterligare kostnader för naturtypsskötsel i skyddade områden som finansieras av andra medel (till exempel miljöersättningar inom landsbygdsprogrammet, LIFE-medel från EU, våtmarks-satsningen, ÅGP- och LONA-medel), inte redovisas i tabellen här.

* Kommentarererna i den ekonomiska redovisningsmallen är mer utförliga än vad som redovisas i denna tabell.

** Under verksamhetsposten Övriga VHT som ingår i EXTANSL-koden men som inte specificerats ovan.

UTMANINGAR FÖR ATT NÅ GYNNSAM BEVARANDESTATUS

Utöver långsiktig, stabil och tillräcklig finansiering av skötselåtgärder i skyddade områden, inklusive personal som arbetar med detta, lyfter förvaltningsorganisationerna fram en rad faktorer som påverkar möjligheterna att nå gynnsam bevarandestatus. Flera av dem handlar om igenväxningsproblematik i odlingslandskapets miljöer där hävd av betes- och slättermark som inte uppfyller miljöersättningarnas krav särskilt nämns, och i viss mån även brist på betesdjur. Det finns utmaningar av olika slag för alla naturtypsgrupper och artgrupper.

Brist på entreprenörer med rätt kompetens och utrustning nämndes förra året som ett problem, men detta nämns knappt 2023, vilket rimligen beror på den snabbt minskade omfattningen av insatser jämfört med åren innan. Länsstyrelsen i Västra

Götalands län nämner att de märkt en stor oro över budgetnedskärningarna hos de externa aktörer som utför tjänster kopplade till förvaltningen av skyddade områden. De har också märkt en minskad investeringsvilja hos dessa aktörer när det till exempel gäller nya maskiner. Detta gäller troligen generellt och om budgeten skulle öka igen kommer begränsningarna i kapacitet märkas tydligare.

Andra utmaningar som beskrivs är långa handläggningstider för dispens- och tillståndprocesser för naturvårdsåtgärder, utmaningar för åtgärder i mer svår-tillgänglig skyddad natur, och ett behov av att uppdatera gamla beslut och skötselplaner för att underlätta och effektivisera arbetet framöver.

Tydligare strategier och planer efterfrågas också, liksom bättre stöd för att överblicka och prioritera arbetet och för att följa effekterna av insatserna, och löpande förbättra arbetet i en adaptiv förvaltning.

3.1.2 Resultat av skötsel av arter och naturtyper

Effekterna av de skötselinsatser som görs för arter och naturtyper registreras i viss mån i IT-stöd som NNK (Natura-naturtypskartan), Skötseldos och Artportalen. För inrapportering av data om våtmarksåtgärder har länsstyrelserna tagit fram ett nytt IT-system, som bygger på ett flerårigt samarbetsprojekt mellan Naturvårdsverket, länsstyrelserna, HaV, Skogsstyrelsen och Jordbruksverket.

Det finns vägledning om uppföljning av arter och naturtyper, men när resurserna, som under 2023, inte räcker till alla åtgärder som bedöms vara nödvändiga, uppger flera länsstyrelser att uppföljningen prioriteras ner. Då till exempel en hotad fjäril fortsätter minska i ett område (vilket vi tyvärr har flera exempel på) och man vet att det behövs mer insatser för att rädda kvar den, är det begripligt att de viktigaste faktiska åtgärderna prioriteras. Nedprioriteringen av uppföljning, dokumentation, eller utvecklingen av stödsystemen för att hantera detta, försvårar dock överblicken av resultat, behov, prioriteringar och effektivt arbete för att rädda arter på längre sikt.

DATA OM SKÖTSELÅTGÄRDER

Skötseldos är Naturvårdsverkets databas som kan användas av förvaltare av statliga skyddade områden för att strukturera information om anordningar och skötselområden och bland annat planera och registrera åtgärder som utförs i skyddade områden, för åtgärdsprogram för hotade arter och för statliga leder i fjällen. Länsstyrelsen i Kalmar län använder ett eget, liknande system som heter Sidos.

Naturvårdsverkets vägledning är att skötselåtgärder som genomförts med pengar från 1:3-anslaget ska registreras löpande i Skötseldos. Förvaltningsorganisationerna rapporterar dock uppgifter i Skötseldos på ganska olika sätt vad gäller hur stor andel av åtgärderna som registreras, hur uppgifterna klassas och hur noga de ritas in. Det gör att det är svårt att sammanställa och göra jämförelser mellan år, naturtyper och län. Flera län har återkommande framhållit i sina redovisningar att verktyget behöver förbättras och att bättre möjligheter att jobba med data direkt i fält behövs.

Nedanstående tabell innehåller arealsiffror för 2021–2023 från Skötseldos och Länsstyrelsen i Kalmar läns verksamhetsberättelser. Uttaget från Skötseldos för 2021–2023 har gjorts på ett annat sätt än föregående år vilket har gjort det möjligt att manuellt sortera bort uppenbart felaktiga arealuppgifter. Naturvårdsverkets bedömning är att siffrorna från Skötseldos är osäkra och bör betraktas som exempel på vad som rapporterats in, inte som en fullständig, konsekvent eller representativ beskrivning av det skötselarbete som genomförts.

Tabell 24. Areal (hektar) med olika typer av naturvårdsåtgärder 2021–2023.

Åtgärdskategori	2021 (exkl. Kalmar)*	Kalmar län 2021	2022 (exkl. Kalmar)*	Kalmar län 2022	2023 (exkl. Kalmar)*	Kalmar län 2023
Löpande skötsel	33 530	1 307	29 632	1 398	27 287	1 682
varav betesdrift	19 975	970	21 803	1 255	22 272	1 600
varav ängsbruk	2 283	92	2 172	97	1 745	82
varav naturvårds- bränning	4 115	7	278	12	317	0,3
varav artinriktad skötsel	5 342		2 690		2 102	
varav skötsel av träd	(antal åtgärder: 69)	(antal träd: 172)	(antal åtgärder: 77)	(antal träd: 100)	(antal åtgärder: 47)	(antal träd: 41)
varav övrig skötsel	786	34	1 411	34	408	
Restaurering**	13 279	428	8 000	569	5 733	349
varav betesmark och äng	1 021	76	1 451	278	451	183
varav naturvårds- bränning	2 152		565		128	

Källa: Skötseldos (avser inrapportering av samtliga länsstyrelser utom Kalmar), samt Länsstyrelsen i Kalmar läns verksamhetsberättelser för 2021–2023.

Observera att detta endast är ett urval av åtgärds-kategorier i skyddad natur. Urval i Skötseldos utifrån Kategori "Artinriktad skötsel", "Betesdrift", "Ängsbruk", "Skötsel av träd", "Naturvårdsbränning", "Restaurering naturtyper", samt "Övrig skötsel naturtyper"; Status "Avslutad" samt "Genomförd"; och Typ "Löpande skötsel/drift", "Nyanläggning/Nyskapande, samt "Restaurering".

* Uttagsdatum 2024-01-13. Exklusive åtgärder för 2021–2023 som i Skötseldos rapporterats som finansierade med medel från våtmarkssatsningen (markerade VÅMÅ), Vilda pollinatörer (VIP), LIFE och Naturnära jobb, samt totalt nio objekt där uppenbart felaktig geometri registrerats.

** Angivna arealer under Typ "Nyanläggning/Nyskapande" respektive "Restaurering" i Skötseldos. För Kalmar län angivet under Åtgärd: Restaurering.

VERKSAMHETSBERÄTTELSE 2023

För att ge exempel på det som länsstyrelserna, Stiftelsen Tyrestaskogen och föreningen Laponiatjuottjudus har genomfört under 2023 presenteras här ett urval ur deras verksamhetsberättelser. Ett par län framhåller att åtgärderna har bidragit till att nå miljökvalitetsmålen Ett rikt växt- och djurliv, Levande skogar, Myllrande våtmarker och Ett rikt odlingslandskap och även att åtgärderna har bidragit till arbetstillfällen på landsbygden för småföretagare, entreprenörer, lantbrukare och markägare.

BETESDRIFT OCH SLÅTTER

Länsstyrelserna lägger betydande resurser på skötsel av artrika ängs- och naturbetesmarker i skyddade områden, bland annat via avtal med djurhållare och med medel från skötselschablonen, miljöersättningar och pågående LIFE-projekt. Den löpande skötseln i skyddade områden i form av slåtter med slåtterbalk eller lie (ängsbruk) finansieras för ungefär lika stora ytor totalt sett av 1:3-medel som av miljöersättningar enligt de 18 förvaltningsorganisationer som svarat på den frågan. Bete i skyddade områden täcker nu mer än tio gånger så stor yta som ängsbruket och finansieras även det för ungefär lika stora ytor av 1:3-medel som av miljöersättningar totalt enligt de som svarat. 1:3-medel används även till upprustning av stängsel, fagning och mindre underhållsrojningar som naturvårdsbränning, mossrivning, tuvfräsning och återkommande borttagning av sly.

När vi frågat hur stor del av behovet av bete och slätter som täckts under 2023 har många haft svårt att svara, och anger att det skulle behövas omfattande utredningar för att ge en bra siffra. 16 av 23 organisationer har ändå svarat och genomgående är behovet större än vad som utförts. Totalt uppskattas behovet av bete och slätter i skyddade områden omfatta mer än fyra gånger 2023 års nivå av de som svarat, men svaren är utifrån nuvarande bristfälliga kunskapsläge och har stor osäkerhet.

Flera länsstyrelser anger att de försökt prioritera att behålla den återkommande hävden av gräsmarker trots minskade anslag, men att det inte varit möjligt fullt ut. När stödet för myrslätter i norra Sverige togs bort från landsbygdsprogrammet upphörde hävden av många tusen hektar 2023, och 1:3-medel har bara kunnat täcka upp för en liten yta i några få områden, till exempel en del av Vasikkavuoma i Norrbottens län. Upphörd myrslätter missgynnar bland annat kärlväxten myrbräcka, som Sverige ska bevara inom Natura 2000-områden. Om resurserna inte räcker för att stoppa försämringar eller nå bevarandemål i Natura 2000-områden kan det betyda att Sverige inte uppfyller sina EU-rättsliga förpliktelser.

NATURVÅRDSBRÄNNING

Naturvårdsbränning och förberedande arbete för naturvårdsbränning har genomförts i såväl gräs- och ljunghedmarker som i skog under 2023, men i betydligt mindre omfattning än 2022. Arbetet sker till stor del inom LIFE-projekt (se avsnitt 3.1.3). I verksamhetsberättelserna anges att naturvårdsbränning av totalt elva hektar skog finansierats av skötselschablonmedel och 266 hektar av andra medel under året (normalt LIFE-projekt). Naturvårdsbränning av gräsmark och ljunghed redovisas för totalt 117 hektar varav åtta hektar finansierats med annat än skötselschablonen. Hur stort behovet av naturvårdsbränning av gräsmark och ljunghed är har tolv länsstyrelser svarat på, och dessa svar tyder på att behovet är omkring sex gånger den yta som bränts 2023. Det finns en betydande osäkerhet om hur stort behovet är.

Flera länsstyrelser ger exempel på god samverkan i naturvårdsbränningsarbetet såväl inom den egna organisationen som med Skogsstyrelsen, Försvarsmakten och skogsbolag. Ett åtgärdsexempel är en åtta hektar stor naturvårdsbränning i skog, inom ramen för LIFE2Taiga. Den utfördes av Länsstyrelsen i Värmlands län och kostade 470 tkr. Brist på entreprenörer bedöms medföra att vissa entreprenörer lägger orimligt höga priser. För att öka tillgången på entreprenörer är det viktigt med en stabil budget över tid på en högre nivå. Just Länsstyrelsen i Värmlands län behövde till följd av den neddragna budgeten bryta ett befintligt kontrakt på bränning av 30 hektar i ett annat reservat.

ARTINRIKTAD SKÖTSEL

Under 2023 har mängden artinriktad skötsel minskat avsevärt, exempelvis har inga mulmholkar placerats ut eller veteraniseringsåtgärder genomförts i Södermanlands län vilket gjorts föregående år. Orsaken är den lägre budgeten.

Exempel på åtgärder som gjorts finns till exempel i Skåne län, där man fortsatt åtgärder för att gynna kärlväxten slättegubbe bland annat genom senare betessläpp i delar av betesmarkerna där den växer. De har även gjort åtgärder för att gynna hotade åkerogräs, jättefräken, martorn och johannesnycklar. Nyckelpigespindeln, en starkt hotad och fridlyst art med åtgärdsprogram, är ett annat exempel på en art där särskild skötsel genomförs.

Länsstyrelsen i Hallands län är troligen en av de mest aktiva vad gäller jakt för att hålla efter rovdjur som hotar vadarfåglar på strandängar. Under 2023 har tre olika jaktlag arbetat i åtta reservat med detta. Länsstyrelsen i Skåne län nämner även att man genomfört jakt med jaktarrendatorer i 18 skyddade områden, där bland annat 39 vildsvin och 37 dovhjortar fällts vilket är 30 % fler jämfört med 2020. Länsstyrelsens egen skydds jakt i fyra områden resulterade i 26 vildsvin och 94 dovvilt, kalvar och hondjur. 345 kg vildsvin och 1 250 kg hjort har gått ut från dem till konsument.

GRÄNSMARKERINGAR

Arbetet med gränsmarkeringar har fortsatt, till exempel genom att byta ut uttjänta skyltar om fågelskydd eller måla gränsmarkeringar på träd, men i en betydligt lägre omfattning 2023 än åren innan. Ett exempel är Länsstyrelsen i Östergötlands län, som gränsmarkerat nio reservat under 2023 (både nya och ommarkeringar). De anger att en stor underhållsskuld skapas för framtiden. För att hålla gränsmarkeringar i bra skick anger de att man skulle behöva markera cirka 40 områden per år (tio nya reservat och 30 ommarkeringar).

BEKÄMPNING AV INVASIVA ARTER I SKYDDADE OMRÅDEN

Under 2023 genomfördes vissa insatser mot invasiva främmande arter i skyddade områden. Exempel är åtgärder mot jätteloka, jättebalsamin, blomsterlupin, gul skunkkalla samt mink. Jämfört med föregående år har insatserna minskat som en följd av minskad budget. Länsstyrelsen i Jönköpings län anger till exempel att flera stora och några mindre bestånd av jätteloka inte har kunnat hanteras under året på grund av resursbrist, vilket har gjort att de åtgärder som genomfördes 2022 kan ha gått förlorade.

RESTAURERING

Under 2023 har arbetet med restaurering minskat betydligt till följd av den mindre budgeten. Arbetet har dock fortsatt till exempel inom LIFE-projektet ”RestoRED”, där nio länsstyrelser samverkar för att återskapa ängs- och betesmarker. Exempelvis har Länsstyrelsen i Blekinge län restaurerat cirka 40 hektar av trädklädd betesmark, torra hedar och andra artrika gräsmarker.

Länsstyrelsen i Blekinge län är ett ganska typiskt exempel. De har även restaurerat ädellövskog genom att ta bort gran på cirka sju hektar i Mörrumsåns övre dalgång. Åtgärden har utförts i samarbete med markägaren, som i samband med reservatsbildandet begärt att själv få avveckla granen inom området. Även inom naturreservatet Pieboda har ädellövskog restaurerats genom att ta bort gran på cirka två hektar. Detta har varit möjligt då intäkterna från åtgärden har täckt kostnaderna. Länsstyrelsen uppger att framtida möjligheter till restaureringar är helt beroende av en kraftigt stärkt och långsiktig budget, och att det inte är meningsfullt att restaurera innan de vet att det finns medel för att sköta markerna. De framhåller att åtgärdsbehovet är enormt och att det bland annat behövs åtgärder för strandängar, som riskerar att försvinna vid havsnivåhöjning till följd av klimatförändringarna, friställning av träd i både betesmarker och skog, återupptaget bete i igenvuxen betesmark med tillhörande investeringar i stängsel och infrastrukturlösningar för betesdjur. Sandmiljöer kräver löpande skötsel och utan återkommande insatser (restaureringar) riskerar arter som till exempel sandödlan att försvinna uppger länsstyrelsen. De

betonar också att de i dagsläget inte vet hur stora arealer som behöver restaureras av olika naturtyper och att det sannolikt skulle vara mycket tidskrävande att ta fram ett sådant underlag.

De flesta åtgärderna som rör hydrologisk restaurering av våtmarker, svämskog och sumpskog i skyddade områden har finansierats med medel från våtmarks-satsningen, men det finns några exempel där medel från skötselschablonen använts (totalt 1 655 tkr).

HUR STOR DEL AV ÅTGÄRDSBEHOVEN BEDÖMS HA UPPFYLLTS UNDER 2023

En ny del i verksamhetsberättelsen 2023 var att uppskatta hur stor del av åtgärds-behoven för skyddade områden som årets insatser räckte till. För bete, ängsbruk och naturvårdsbränning återfinns de bedömningarna under respektive rubrik ovan. För ”övrig naturtypsskötsel” varierar bedömningarna från att mindre än 10 % av behovet kunde uppfyllas 2023 (två län) till att omkring 50 % av behovet kunde uppfyllas 2023 (tre län), med merparten av uppskattningarna däremellan. För nödvändig restaurering är den vanligaste bedömningen att mindre än 20 % av behovet uppfyllts 2023, men några bedömer att något mer uppfyllts. Många betonar att siffrorna är mycket osäkra uppskattningar och att de verkliga behoven behöver utredas närmare. Förutom resurser för de faktiska restaureringsåtgärderna behövs även resurser för att klarlägga behoven, etablera effektiva sätt att hantera informationen, planera åtgärder i dialog med berörda och så vidare.

KUNSKAPSUTBYTE OCH SAMVERKAN

Under 2023 har flera kurser och träffar genomförts för att samverka och bidra till kompetensutveckling. Ett exempel är en nationell förvaltarträff där omkring 70 personer träffades. Denna skapar en närmare dialog och ökat erfarenhetsutbyte mellan organisationerna kring förvaltningen av skyddade områden, och bidrar till ett mer effektivt arbete för att nå bevarandemål för arter och naturtyper och mål för friluftslivet.

Naturvårdsverket har även i samarbete med Riksantikvarieämbetet (RAÄ), Skogsstyrelsen och SLU CBM anordnat och medfinansierat två kurser med tema skogsbete respektive kulturpräglade lövmarker. Av kursutvärderingarna framgick att kurserna var mycket uppskattade av deltagarna.

Flera länsstyrelser framhåller lyckad samverkan såväl inom länsstyrelsen (med exempelvis landsbygdsenhet, kulturmiljöfunktion och ÅGP-handläggare), som med kommuner, andra förvaltningsorganisationer, föreningar och aktörer.

Med medel från skötselschablonen har många länsstyrelser under 2023 fortsatt arbeta mycket med att hantera effekterna av granbarkborreangrepp. Flera ger exempel på god samverkan och dialog med markägare, Skogsstyrelsen och skogsbolag kring inventering, förebyggande och åtgärdande till följd av angrepp i skyddade områden.

3.1.3 LIFE

EU:s miljöfond LIFE bidrar med betydande belopp till naturvårdsåtgärder, framför allt i Natura 2000-områden. Naturvårdsverket är nationell kontaktpunkt för LIFE-programmet och erbjuder stöd i form av information och vägledning till dem som vill söka LIFE-medel.

För de projekt som beviljas medel kan LIFE-fonden normalt finansiera 60 % av den totala projektkostnaden. Naturvårdsverket har dessutom i många fall medfinansierat den nationella delen av projektkostnaderna för LIFE-projekt inom området Natur och Biologisk mångfald. Det är ett sätt att växla upp 1:3-anslaget och genomföra prioriterade åtgärder som behövs för att klara kraven enligt art- och habitatdirektivet.

En viktig styrka med LIFE-projekten är att de fokuserar på långsiktiga satsningar och att deras tydliga fokus bidrar till kompetens- och kapacitetsuppbyggnad. Med hjälp av projekten kan storskaliga restaureringar och skötselåtgärder genomföras som har stor betydelse för att förbättra statusen för många värdefulla naturtyper och hotade arter. Projektåtgärderna kan även bidra till viktiga ekosystemtjänster och få positiva socioekonomiska effekter. Målsättningen är att uppnåda förbättringar ska kunna upprätthållas på lång sikt. Därför kräver LIFE-programmet ofta en plan för den fortsatta förvaltningen efter att projekten avslutats.

SKRIVARSTÖD 2023

Naturvårdsverket vill uppmuntra länsstyrelser och andra organisationer att söka LIFE-medel för projekt som bidrar till att uppfylla myndighetens uppdrag – att miljö kvalitetsmålen nås och att värdefulla naturområden förvaltas för statens räkning. Därför kan de som är intresserade av att göra LIFE-ansökningar söka skrivarestöd från Naturvårdsverket för att ta fram en ansökan inom området LIFE Natur och Biologisk mångfald.

Två projekt beviljades skrivarestöd 2023:

- Länsstyrelsen i Skåne län för framtagande av en ansökan om restaurering av bokdominerad ädellövskog.
- Länsstyrelsen i Skåne län för framtagande av en ansökan om restaurering av bland annat vattendrag, sjöar, svämmiljöer, våtmarker och kustmiljöer i ett 20-tal avrinningsområden till hav i nio län i Götaland. Projektet beviljades även skrivarmedel från HaV för framtagande av ansökan, då huvuddelen av åtgärderna berör vattenmiljöer.

Båda projekten skickade in sina ansökningar till EU-kommissionen hösten 2023 (under projektnamnen *LIFE's a beech* och *Improve Aquatic Life*). Kommissionens ställningstagande till dem förväntas före sommaren 2024. Naturvårdsverket ingår som projektdeltagare och medfinansiär i båda projekten.

LIFE-PROJEKT 2023

Sammanlagt pågick fyra LIFE-projekt där Naturvårdsverket var medfinansiär under året.

Tabell 25. Pågående LIFE-projekt 2023 som Naturvårdsverket medfinansierar från 1:3-anslaget.

Projekt	Beskrivning	Projektperiod	Total budget hela projektet (€)	Bidrag från EU (€) av total budget	NV medfinansiering (€) av total budget*
GRIP on LIFE-IP (LIFE16IPE/SE/000009)	Implementera PAF** för Natura 2000 med funktionella vatten- och våtmarks-ekosystem som modell	2017–2025	16 653 702	9 693 702	3 331 779
LIFE RestoRED (LIFE19NAT/SE/000172)	Restaurering av hävdberoende gräsmarker i Natura 2000-områden	2021–2027	14 547 148	8 728 288	4 364 145
LIFE2Taiga (LIFE21-NAT-SE-Life-2Taiga/101074359)	Naturvårdsbränning i västlig taiga och andra brandberoende skogs-naturtyper i Natura 2000-områden	2022–2028	23 452 195	15 712 970	4 507 164
TRIWA LIFE (LIFE21-NAT-SE-TRIWA-LIFE/101074158)	Restaurering av vattendrag i Torneälvens biflöden	2023–2030	21 363 544	12 818 126	84 000
Totalt för dessa projekt			76 016 589	46 953 086	12 287 088

* Inkluderar ej kostnader för Naturvårdsverkets projektdeltagande.

** Prioriterad åtgärdsplan för Natura 2000 2021–2027 (Prioritised Action Framework for Natura 2000).

Tabell 26. Utbetalda 1:3-medel till pågående LIFE-projekt 2021–2023 (tkr).

Projekt	Utbetalt 2021	Utbetalt 2022	Utbetalt 2023
LIFE Taiga*	0	-1 213	-
LIFE BTG	3 750	3 171	-
GRIP on LIFE-IP**	5 700	11 400	0
LIFE RestoRED**	6 750	13 500	0
Life2Taiga	-	0	7 700
TRIWA LIFE	-	-	134
Summa	16 200	26 858	7 834

* Projektet har pågått under perioden men slututbetalning av medel har skett innan 2019. Återtag 2022 av oförbrukade bidrag avseende Naturvårdsverkets medfinansiering. Värdet 0 i tabellen innebär att projektet varit aktivt men inte erhållit medel från 1:3 anslaget. Ruta med ett streck i tabellen innebär att projektet varit inaktivt det aktuella året (dvs. antingen avslutat eller ännu ej uppstartat).

** Medfinansiering avseende 2022 och 2023 har utbetalats under 2022.

AVSLUTADE LIFE-PROJEKT 2023

Under året avslutades inga LIFE-projekt där Naturvårdsverket varit medfinansierare eller projektdeltagare.

3.1.4 Inmätning av områdesskyddsgränser

Inmätning av områdesskyddsgränser (i huvudsak naturreservatsgränser) görs för att få korrekt och rättssäker redovisning av gränserna i naturvårdsregistret och i förlängningen även i fastighetsregistret. Gränserna stakas ut i terrängen och mäts in i fält. I de fall naturreservatsgränsen sammanfaller med eller går fram till en fastighetsgräns mäts också fastighetsgränsens gränspunkter in för att säkerställa att reservatet hamnar på rätt berörd fastighet.

Inmätning av områdesskyddsgränser har sedan 2017 utförts av Skogsstyrelsen som då tog över efter Lantmäteriet. Under 2023 var Skogsstyrelsens inmättningsverksamhet på samma nivå som under 2022 (tabell 27). Med en årlig omfattning om cirka 30 mnkr finns förutsättningar att hinna med inmätning av tillkommande skyddade områden och även en del av de äldre områden där inmätning behövs. Skogsstyrelsens inmätningar av fastighetsgränspunkter (som sammanfaller med reservatsgräns) levereras löpande till lantmäterimyndigheterna som använder mätdatat för att förbättra kvaliteten i den digitala registerkartan.

Fram till och med 2022 utförde Lantmäteriet viss inmätning inom projekt avseende överföring av områden ägda av SFV till Naturvårdsverket. Under 2023 har endast ett mindre uppdrag (gränsutvisning av en reservatsgräns) utförts. Övrig inmätning som Lantmäteriet utför åt Naturvårdsverket sker som myndighetsutövning inom Lantmäteriets fastighetsbildningsverksamhet och inkluderas i stället i posten "Förrättning" i tabell 17. Kringkostnader för områdesskyddet.

Tabell 27. Förbrukade medel till inmätning av områdesskyddsgränser (tkr).

	2021	2022	2023
Skogsstyrelsens inmätning	28 535	28 500	28 000
Lantmäteriets inmätning	6 749	464	5
Summa	35 284	28 964	28 005

Källa: Naturvårdsverkets huvudbok, 2023-01-15.

Skogsstyrelsen har under 2023 arbetat med mätuppdrag i 466 olika områdes-skyddsobjekt (i huvudsak naturreservatsobjekt) spridda över hela landet (jämfört med 511 objekt under 2022). Under 2023 beställdes inmätning på 270 objekt och 278 inmätningssuppdrag har slutförts under året (motsvarande siffror för 2022 var 222 beställda och 224 slutförda). Skogsstyrelsen lade ner cirka 19,5 årsarbetskrafter på inmättningsverksamheten under 2023 vilket är något lägre än 2022 (då det var cirka 21 årsarbetskrafter).

Målsättningen är att reservaten ska vara inmätta innan beslut tas för att säkerställa att gränser är tydliga och korrekta vid beslut. Av de 94 statliga naturreservat som nybildades under 2023 är drygt 50 % slutligt inmätta. Av de totalt cirka 5 600 statliga naturreservat som bildats innan 2024 så är 3 325 slutligt inmätta (cirka 60 %). Detta är i samma nivå som föregående år.

Avseende kvalitetshöjande åtgärder i den digitala registerkartan i samband med inmätning av områdesskyddsgränser så gjorde Skogsstyrelsen 159 mätdatalleveranser till lantmäterimyndigheterna under 2023 som resulterade i 1 660 förbättrade fastighetsgränspunkter i den digitala registerkartan (under 2022 levererades 223 mätdatalleveranser och 2 043 kvalitetsförbättrade fastighetsgränspunkter).

Lantmäteriet har vissa år utfört kontrollmätningar för att säkerställa att Skogsstyrelsens inmätningar håller den kvalitet som behövs. Under 2023 genomförde Lantmäteriet kontrollmätningar i Stockholms län (sju fastigheter) och Västra Götalands län (en fastighet). Det fanns inga anmärkningar på Skogsstyrelsens leveranser. Lantmäteriet har för avsikt att utföra stickprovskontroller vartannat år vilket både Naturvårdsverket och Skogsstyrelsen uppskattar då det är en bra kvalitetssäkring av arbetet.

Det nya IT-stödet som togs i drift hösten 2021 underlättar arbetet med att beställa och leverera inmätning av skyddade områden genom att arbetet kan delas upp i delsträckor och delar av inmätningen för ett område kan färdigställas. Det finns även stöd för att dokumentera data om inmätta punkter, till exempel om bestämmelsegränspunkten sammanfaller med fastighetsgränspunkt, mätkvalité och markeringstyp.

3.2 Restaurering och vissa skötselåtgärder i ängs- och betesmarker 2023

Regeringen har avsatt pengar för att bekosta arbetsinsatser som ska bidra till att bevara, stärka, utveckla eller återställa höga hävdgynnade natur- och kulturmiljövärden i odlingslandskapet. Eftersom det inte fanns någon förordning på plats 2023 betalades medlen ut på ett sätt som liknar hur medlen till åtgärdsprogram för hotade arter hanteras. Pengarna riktades till något av de områden som regeringen pekat ut, det vill säga restaurering av ängs- eller betesmark, hamling av träd eller bränning av ljunghed eller gräsmark. Länen tilldelades 15 000 tkr till detta under 2023. Medlen kunde intecknas och användas även under första kvartalet 2024. Under detta avsnitt tas effekten av pengarna upp, det vill säga allt som genomfördes under 2023 och det som genomförs med hjälp av de intecknade medlen. För medelsanvändning under 2023, se tabell 21.

RESTAURERING

197 marker restaurerades genom dessa medel med en total areal av 820 hektar. Den sammanlagda kostnaden för detta under 2023 och första kvartalet 2024 uppgick till 8,9 mnkr. Det betyder att restaureringarna kostade cirka 11 tkr/hektar att genomföra.

Uppdelat på markslag var restaurering av betesmarker vanligast med 770 hektar uppdelat på 172 marker. Näst vanligast var marker med återkommande röjning som skötselåtgärd med totalt 22 hektar uppdelat på sju marker. Det restaurerades 20 hektar ängsmark uppdelat på 14 marker och den återstående marken som restaurerades har ingen planerad framtida skötsel.

De markklasser som var vanligast i de restaurerade markerna var trädklädd betesmark (32 %) och silikatgräsmarker (19 % av alla marker). Av de restaurerade markerna var cirka 25 % utan naturtypsklassning eller så hade de ej blivit klassade.

BRÄNNING

Totalt har 25 marker med en sammanlagd areal av 87 hektar redan bränts eller intecknats för bränning. Den sammanlagda kostnaden för detta under 2023 och första kvartalet 2024 uppgick till 858 tkr, det vill säga till en kostnad av cirka 10 tkr/hektar. Huvuddelen av dessa marker var av markklasserna kalkgräsmarker, torra hedar och silikatgräsmarker. 16 av markerna var gräsmarker medan nio var ljunghed.

HAMLING

Pengarna bidrog till att 2 847 träd blev eller kommer att bli hamlade på 165 platser. Den sammanlagda kostnaden för detta under 2023 och första kvartalet 2024 uppgick till 2,6 mnkr. Det vill säga till en kostnad av cirka 927 kronor/träd. De tre arter som tillsammans stod för huvudparten av de hamlade träden var ask, lind och lönn.

3.3 Åtgärdsprogram för hotade arter och naturtyper

Arbetet inom åtgärdsprogrammen för hotade arter och naturtyper (ÅGP) fokuserar sedan 2003 på att bevara de arter och livsmiljöer som är särskilt hotade i Sverige. I arbetet ingår att identifiera och genomföra viktiga åtgärder utifrån arternas habitatkrav, det vill säga rätt åtgärd på rätt plats. Genom arbetet med ÅGP har artperspektivet fått en tydlig tillämpning i naturvårdsarbetet, då flera arter är prioriterade arter och naturtyper i EU:s naturvårdsdirektiv.

I början av 2023 fanns 131 terrestra åtgärdsprogram. Under året beslutade Naturvårdsverket att avsluta åtgärdsprogrammet för uttern (tabell 28). Uttern har ökat i Sverige och kommer inte längre att räknas som en hotad art. Tack vare att miljögifter som PCB förbjudits och stoppad jakt har uttern återhämtat sig sedan början av 2000-talet. Även åtgärder för att förbättra artens livsmiljöer kring vattendrag och våtmarker samt Trafikverkets åtgärder för vägpassager, som minskar risken för trafikolyckor, har stärkt artens återhämtning.

Tabell 28. Åtgärdsprogram för hotade arter och naturtyper 2021–2023.

	2021	2022	2023
Antal gällande, fastställda program i början av året	132	132	131
Antal nya fastställda program under året	1	0	0
Antal uppdaterade/reviderade åtgärdsprogram	0	6	13
Antal uppdaterade åtgärdstabeller	1	5	6
Antal avslutade program under året	0	1	1

Källa: Länsstyrelsernas redovisning samt förteckning över gällande åtgärdsprogram för hotade arter och naturtyper.

För fjällrävarna var 2023 inte lika bra som 2022, som var ett år med rekordmånga föryngringar. Finland hade för andra året i rad en föryngring. Det nordiska samarbetet kring åtgärdsprogrammet för fjällräv utvecklas. Den beräknade populationen är stabil på cirka 560 individer i Fennoskandia. Även om trenden har vänt dröjer det innan fjällräven är utom fara.

Fjällgåspopulationen visar fortsatt en positiv trend, där antalet individer uppskattas till 150 individer. Häckningsresultatet för 2023 blev tolv par med 31 ungar och efter häckningssäsongen observerades tio av dessa par med 24 överlevande ungar. Det är tredje året i rad med en god häckningsframgång.

Genomförda åtgärder såsom utfodring, rödrävsjakt och behandling av sjukdomar är bevisat effektiva och behöver fortsätta för att säkra fjällrävens långsiktiga överlevnad. För fjällgässen har riktad rödrävsjakt i kärnområdet också varit en bidragande faktor till lyckad reproduktion precis som för fjällrävarna. Samtidigt behöver vi vara uppmärksamma på andra, nya hot, exempelvis ett alltmer förändrat klimat.

2023 var ett bra år för den vitryggiga hackspetten. Under vårens häckningssäsong observerades omkring 60 individer, varav 20 parbildningar och elva häckande par, sju längs norrlandskusten och fyra från Mellansverige. Det är en fortsättning på den försiktigt positiva trend som observerats de senaste åren.

Många dagfjärilsarter har en fortsatt dålig bevarandestatus med negativ trend men det finns undantag. Asknätfjäril, en de 32 arter på art- och habitatdirektivet som omfattas av åtgärdsprogram, visade 2023 det bästa inventeringsresultatet

hittills, totalt 2 727 larvkolonier inom två svenska delpopulationer, en i Örebro län med 1 595 kolonier på åtta lokaler, jämfört med 1992 då det fanns 486 kolonier på 14 lokaler. Arten har försvunnit från ett antal lokaler, men fungerar bättre på flera av de återstående. Delpopulationen i Stockholms och Uppsala län uppgick till 1 132 kolonier under 2023 vilket var en minskning. Arten uppvisar en tydlig trend med flera nya lokaler på hyggen som en följd av bekämpning av granbarkborreangrepp. Dessa hyggen befinner sig i en lämplig successionsfas med förekomst av artens värdväxter ask och olvon. Trots den positiva utvecklingen är framtiden inte säkrad för denna skötsel- och successionskrävande art. Den positiva utvecklingen av de populationer som observerats under 2023 är resultat av länsstyrelsernas långsiktiga arbete med prioriterade arter.

Länsstyrelserna redovisar årligen hur mycket av bidragen som används inom varje åtgärdsprogram för dialog och samverkan, aktiva åtgärder, datainsamling och analyser samt hur mycket som läggs på den övergripande koordineringen av ÅGP-arbetet. Länsstyrelsernas kostnader de senaste tre åren redovisas i tabell 29. Under 2023 förbrukades cirka 47 mnkr inom länsstyrelsernas arbete med ÅGP. Utöver det har cirka 0,9 mnkr använts för bidrag till Naturskyddsföreningen för arbetet med projekt vitryggig hackspett samt 0,7 mnkr till Svenska Jägareförbundet för projekt Fjällgås. Projektet för bevarande av Ölands Mittlands unika värden har fått 1,2 mnkr. Avsikten med projektet är att bevara och stärka natur- och kulturmiljövärdena på lång sikt och samtidigt skapa mervärden för lantbruks- och landsbygdsutveckling.

Tabell 29. Länsstyrelsernas kostnader för arbetet med åtgärdsprogram (tkr).

	2021	2022	2023
Dialog och samverkan	8 993	11 119	7 602
Aktiva åtgärder	18 819	23 321	15 191
Datainsamling och analyser	14 602	15 422	7 914
Övergripande regional koordinering av ÅGP	21 069	22 796	16 372
Summa	63 484	72 657	47 079

Källa: Länsstyrelsernas redovisningar.

Länsstyrelsernas samverkan är en viktig del av arbetet med åtgärdsprogrammen. Den innefattar både den interna samverkan med bland annat förvaltning av skyddade områden, områdesskydd, invasiva främmande arter med flera och den viktiga externa samverkan med bland annat markägare, kommuner och andra myndigheter, universitet, ideella organisationer och andra aktörer. Flera externa aktörer har under 2023 genomfört åtgärder i samråd med länsstyrelserna. Många åtgärder som gynnar enskilda åtgärdsprogram har genomförts med medel från våtmarkssatsningen (se Tema 4).

Arbetet med datainsamling och uppföljning sker i samverkan med bland annat biogeografisk uppföljning och regional miljöövervakning. Ideell miljöövervakning, som till exempel Floraväxteriet, är en viktig del av uppföljningen av kärlväxtarter och bidrar med fynduppgifter till Artportalen. Medborgarforskning med fokus på övervakning har bidragit till uppföljning av åkerogräs som är ett av åtgärdsprogrammen. SLU Artdatabankens organismgruppsansvariga fungerar som ett viktigt kunskapsstöd i ÅGP-arbetet och har under 2023 bistått Naturvårdsverket, länsstyrelserna, berörda myndigheter och andra aktörer med expertstöd och underlag i genomförandet av åtgärdsprogram.

Naturvårdsverket arbetar fortsatt med att effektivisera arbetssättet inom ÅGP. Under året presenterades en analys över hur Naturvårdsverket tillsammans med länsstyrelserna kan förbättra samverkan och ÅGP-verksamheten. Analysen visar att länsstyrelserna är, och ska vara, självständiga. Samtidigt är det Naturvårdsverket som ansvarar för ÅGP-verksamheten och åtgärdsprogrammen är skrivna på nationell nivå. Naturvårdsverket ska vara ledande i att förtydliga roller och prioriteringsordningar (ställa tydliga och höga men rimliga krav) men att detta bör göras i öppen dialog med länsstyrelserna. Det är också viktigt att arbeta utifrån målstyrning och att de mål som ställs upp är rimliga.

3.4 Invasiva främmande arter

Här redovisas medelsanvändning för arbetet med att förebygga och förhindra introduktion och spridning av invasiva främmande arter (IAS).

Invasiva främmande arter har identifierats som ett av de största hoten mot biologisk mångfald. Flera IAS kan även påverka människors och djurs hälsa negativt eller orsaka ekonomisk skada. Naturvårdsverket samordnar tillsammans med HaV IAS-arbetet i Sverige. En EU-förordning om IAS (1143/2014) trädde i kraft 2015 och kompletteras av en förteckning med 88 IAS-arter av unionsbetydelse. Mot dessa arter ska utrotnings- eller hanteringsåtgärder vidtas. I Sverige kompletteras EU-förordningen av bestämmelser om IAS i miljöbalken, samt av en nationell förordning (2018:1939) om invasiva främmande arter som beskriver den nationella ansvarsfördelningen. IAS-arbetet i Sverige omfattar även andra invasiva arter som ännu inte berörs av förbud, men som är av nationell betydelse eftersom de utgör hot mot den biologiska mångfalden.

Naturvårdsverket har ett övergripande ansvar för landlevande invasiva arter. Mot invasiva ryggradsdjur är det *Svenska Jägareförbundet – Invasiva Arter* som genomför utrotningsåtgärder med finansiering från Naturvårdsverket (tabell 30). Personal från projektet kan inom 24 timmar vara på plats för att genomföra bekämpning över hela landet, vilket ger god beredskap för att snabbt hindra etablering och spridning av nya invasiva fågel-, reptil- och däggdjursarter. Mot invasiva landväxter är det länsstyrelsen som ansvarar för att åtgärder vidtas; antingen genom att länsstyrelsen själva har ett ansvar på mark där man har rådighet eller genom information och tillsyn av förekomster på andra fastigheter.

En sammanfattning av medelsanvändningen för anslagspost 2 presenteras i tabell 30. Inga bidragsmedel kunde fördelas till länsstyrelserna för åtgärder mot invasiva främmande landväxter under 2023 men några länsstyrelser hade medel kvar från tidigare år som kunde användas (tabell 30). Åtgärder mot IAS kan även ha genomförts av länsstyrelserna inom ramen för generell skötsel av skyddade områden (tabell 23) samt inom projekt finansierade av LONA och ÅGP.

Tabell 30. Förbrukade medel till arbete med invasiva främmande arter (tkr).

	2021	2022	2023
Svenska Jägareförbundet – Invasiva Arter	16 330	16 396	15 766
Bidrag till länsstyrelser, förbrukat	27 274	39 875	688*
Bidrag till stiftelser, förbrukat	322	0	0
Nationellt väglednings- och utvecklingsarbete	4 928	5 515	4 611
Totalt	45 854	58 860	21 065

Källa: Länsstyrelsens redovisning samt Naturvårdsverkets huvudbok (Agresso).

* Förbrukningen 2023 avser framför allt kvarvarande medel från tidigare år.

RESULTAT

Naturvårdsverket har utvecklat webbsidor med vägledning om IAS för att ge aktuell information. Cirka 800 frågor har besvarats genom kundtjänst. En serie digitala seminarier genomfördes tillsammans med Länsstyrelsen i Västra Götalands län. Seminarierna riktade sig till kommuner med information om hur man arbetar mot invasiva främmande landväxter. Totalt deltog 13 länsstyrelser, 128 kommuner, 37 kommunala bolag samt nio andra organisationer (exempelvis branschorganisationer). Länsstyrelsen i Västerbottens län erhöll medel för en länsstyrelseträff där även Naturvårdsverket och HaV deltog.

Den årliga informationssatsningen riktad till allmänheten – som i år hade temat att uppmärksamma situationer där man riskerar sprida invasiva främmande arter och att visa hur man gör rätt – genomfördes med 89 deltagande organisationer (20 länsstyrelser, 52 kommuner och 17 övriga organisationer). Upplägget var som vanligt att sprida budskap och information som Naturvårdsverket och HaV tagit fram. Den sammanlagda räckvidden i sociala medier, som är ett mått på hur många som potentiellt haft möjlighet att ta del av informationen, blev 3,8 miljoner. Utställningen ”*Våra ovälkomna gäster*” visades på många av våra naturum. Fyra nyhetsbrev om arbetet med invasiva främmande arter skickas årligen ut till närmare 1 800 prenumeranter. Antalet inslag om IAS i svenska redaktionella medier har ökat stadigt de senaste åren, jämfört med 2022 blev det en ökning om 41 % i antalet inslag 2023.

Avsaknad av åtgärdsmedel till länsstyrelserna innebar att arbetet med invasiva främmande landväxter pausades på många platser runt om i landet 2023. Flera län hade annars rapporterat framgång i arbetet efter 2021 och 2022 då tillgången på medel från 1:3-anslaget varit relativt god. Några län hade medel kvar från tidigare år som kunde användas till åtgärder 2023 (tabell 30).

Svenska Jägareförbundet – Invasiva Arter har under året oskadliggjort 10 mårdhundar, samtliga i Norrbotten. Man bedömer att artens förekomst i landet är under kontroll och att man med nuvarande insatsnivå kan förhindra etablering och vidare spridning av arten i Sverige. Bisam fortsätter att minska i områden söder om Höga Kusten vilket reflekteras i antal individer som oskadliggjorts inom ramen för projektet (2020: 86, 2021: 36, 2022: 14, 2023: 8). Övervakning av potentiella bisamsjöar i norra Sverige visar också på nedåtgående trend.

Projektet bedömer att mellan sju och nio individer av nilgås landade i landet under 2023. Av dessa oskadliggjordes två. Nilgås har ingen föryngrande population i Sverige och alla fåglar kommer in i landet söderifrån under våren och sommaren. Genom samarbete med ornitologer som rapporterar in fynd av nilgås så snart de landar kan etablering förhindras. Under året har 13 vattensköldpaddor av släktet

Trachemys plus två andra arter av vattensköldpaddor fångats. Svenska Jägareförbundet – *Invasiva Arter* har sedan 2019 undersökt cirka 190 vattendrag i södra och mellersta Sverige där man fått tips om vattensköldpaddor. Totalt har 96 *Trachemys* avlivats i dessa vattendrag. I dagsläget vet man att cirka tio vattendrag fortfarande kan ha vattensköldpaddor. Bedömningen är att man med nuvarande insatser kan hålla antalet på en mycket låg nivå framöver tills de är helt utrotade.

Varken brun majna, amerikansk kopparand, tvättbjörn eller sibirisk jordekorre kunde bekräftas i landet under 2023. Mink har fortsatt bekämpats på Holmöarna i Västerbotten där man har satt upp 160 viltkameror för övervakning av mink. Man bedömer att Holmöarkipelagen för närvarande är tömd på mink. Mink har även bekämpats på några fågelrika delar av kusten i Uppland och Stockholms län.

3.5 Den lokala naturvårdssatsningen – LONA

Den lokala naturvårdssatsningen (LONA) ger kommuner möjlighet att söka bidrag för att genomföra projekt till nytta för naturvård, friluftsliv och folkhälsa. Markägare, föreningar och andra lokala aktörer kan också initiera och driva projekt i samverkan med kommunen, som är ansvarig. Inom LONA ordinarie kan bidraget uppgå till 50 % av projektkostnaderna. Resterande kostnader behöver medfinansieras av kommun, markägare eller annan lokal aktör, vilket ger en god uppväxling av statligt satsade medel.

LONA startade 2004 och blev ett permanent stöd 2010. Sedan dess har över 5 600 projekt beviljats över hela landet. Grundstenarna i LONA-arbetet är de lokala initiativen och behoven. Bidraget skapar möjligheter för kommuner att driva ett aktivt och långsiktigt arbete med naturvård, friluftsliv, tillgänglighet till naturen, kunskapsinhämtning och informations spridning. För många kommuner har LONA-bidraget en stor betydelse för möjligheten att kunna satsa på såväl friluftsliv som naturvård och för att engagera lokala aktörer. Genom sin stora bredd av projekt bidrar LONA till gynnsam utveckling för såväl miljömål som friluftsmål och till att stärka Agenda 2030-arbetet.

2023 anslogs och förbrukades cirka 20 mnkr för projekt inom LONA ordinarie, en minskning med 64 % jämfört med 2022. Medelsanvändningen under perioden 2021–2023 redovisas i tabell 31.

Tabell 31. Medelsanvändning för projekt inom LONA ordinarie under perioden 2021–2023 (mnkr).

År	2021	2022	2023
Förbrukade medel för projekt	52	55	20

Källa: LONA-tjänsten. Uttag 2024-02-20. Förbrukade medel avser endast medelsanvändning inom projekt. Den totala förbrukningen av medel, inklusive länsstyrelsernas administrationskostnader, redovisas i tabell 21. Tabellen inkluderar även projekt som beviljades före 2021. 2022 års siffra har justerats jämfört med förra årets rapport. Från 2023 ingår även pollineringsprojekt i LONA ordinarie, eftersom satsningen LONA pollinering avslutades 2022.

2023 beviljades 50 projekt inom LONA ordinarie, bestående av 153 åtgärder. Detta motsvarar en minskning med 82 % av både antalet projekt och antalet åtgärder jämfört med 2022. Ansökningarna inom LONA ordinarie 2023 omfattade cirka 9 mnkr i beviljat stöd och den totala projektkostnaden uppgick till cirka 19 mnkr. Motsvarande siffror året före var cirka 60 mnkr respektive 122 mnkr. Under perioden 2021–2023 beviljades totalt 630 projekt inom LONA ordinarie. Fördelningen mellan åren redovisas i tabell 32.

Tabell 32. Antal beviljade projekt inom LONA ordinarie under perioden 2021–2023, samt antal åtgärder och kommuner som beviljats LONA-bidrag.

År	2021	2022	2023
Antal beviljade projekt	303	277	50
Antal åtgärder som genomförts/genomförs i ovanstående projekt	929	832	153
Antal kommuner som beviljats bidrag från LONA ordinarie	161	147	42

Källa: LONA-tjänsten. Uttag 2024-01-31. 2021 och 2022 års siffror stämmer inte helt överens med tidigare redovisade siffror för dessa år, då vissa korrigeringar gjorts. Från 2023 ingår även pollineringsprojekt i LONA ordinarie, eftersom satsningen LONA pollinering avslutades 2022.

Av de ordinarie LONA-projekten som påbörjades 2023 drivs 62 % av enskilda kommuner. Övriga projekt drivs av ideella föreningar och privata aktörer i samverkan med kommuner. Av de beviljade projekten inom LONA ordinarie från 2023 genomförs 74 % i eller i nära anslutning till en tätort.

2023 avslutades 468 åtgärder inom LONA ordinarie, en minskning med 29 % jämfört med 2022. Under perioden 2021–2023 genomfördes totalt 1 671 åtgärder inom LONA ordinarie, i syfte att stärka naturvärden och den gröna infrastrukturen samt öka tillgängligheten till naturen. Exempel på åtgärder är restaureringsinsatser för att öka den biologiska mångfalden genom röjning, frihuggning av naturvårds-träd i skogsbryn, bekämpning av oönskade arter och uppförande av holkar för småfåglar. Många projekt innehåller även inventeringar eller kunskapshöjande insatser såsom guidningar och framtagande av informationsmaterial.

Åtgärderna bidrar till många långsiktiga, positiva effekter på naturvärden i miljön genom att exempelvis bidra till att utveckla, bevara och stärka värdefulla naturmiljöer. De bidrar även till att informera om naturen, biologisk mångfald och många för människan livsviktiga ekosystemtjänster. Åtgärderna gör det också lättare för människor att komma ut i naturen, vilket är bra för folkhälsan. Fler effekter som LONA ger för naturvård och friluftsliv i Sverige finns beskrivet i en utvärdering på Naturvårdsverkets hemsida⁶.

Antalet avslutade åtgärder inom olika åtgärds-kategorier mellan 2021 och 2023 redovisas i tabell 33.

⁶ Naturvårdsverket (2021). Rapport 7018 *Den lokala naturvårdssatsningens (LONA) bidrag till insatser kring naturvård och friluftsliv i Sverige*. <https://www.naturvardsverket.se/publikationer/7000/978-91-620-7018-2/>

Tabell 33. Antalet avslutade åtgärder inom LONA ordinarie 2021–2023 fördelade på olika åtgärds-kategorier.

Åtgärds-kategori	2021	2022	2023
Framtagande av underlag (t.ex. friluftspan, grönstrukturplan, naturvårdsprogram och skötselplan för oskyddat natur- eller kulturområde)	85	89	60
Information, folkbildning (t.ex. digital självguidning, evenemang såsom invigning, informationsträff, informationsbroschyr, informationsskylt, karta såsom vandringskarta, naturskola, naturum, guidning, utbildning, rådgivning och utställning)	166	195	131
Kunskapsuppbyggnad (t.ex. inventering, provtagning, sammanställning av befintligt underlag och övervakning)	83	77	62
Områdesskydd (t.ex. arbete med att bilda natur- eller kulturresevat och framtagande av skötselplan i skyddat område)	7	15	9
Restaurering (t.ex. biotopförbättrande åtgärder, fågelholkar, naturvårdsbränning, nyskapande av naturtyp/område, röjning av sly eller vass och stängsling för betesdrift)	56	79	94
Vård och förvaltning (t.ex. bro, brygga, bänk, cykelled, fågeltorn, rastplats, ridspår, röjning, tillgänglighetsanpassning, vandringsled, stig och vindskydd)	148	203	112

Källa: LONA-tjänsten. Uttag 2024-01-31. LONA-projekt innehåller ofta många olika åtgärder. Tabellen visar fördelningen av avslutade åtgärder inom olika kategorier. Projekten behöver inte vara avslutade för att åtgärden är avslutad. Tabellen inkluderar även projekt som beviljades före 2021. 2022 års siffror stämmer inte helt överens med tidigare redovisade siffror för detta år, då vissa korrigeringar gjorts. Från 2023 ingår även pollineringsprojekt i LONA ordinarie, eftersom satsningen LONA pollinering avslutades 2022.

Under 2023 publicerade Naturvårdsverket del två i en rapportserie om goda exempel inom LONA. Rapporten visar på hur LONA bidrar till både naturvård, friluftsliv och lokalt engagemang. Läsaren får följa LONAs resa genom Sverige, träffa initiativtagare och besöka platser där värdefull natur som främjar lärande och folkhälsa tas tillvara. Rapporten finns på Naturvårdsverkets hemsida: Naturvård och friluftsliv Sverige runt (naturvardsverket.se).

Under året anordnade Naturvårdsverket även ett digitalt seminarium tillsammans med SLU Centrum för Naturvägledning (SLU CNV). Fokus låg på att skapa lokalt engagemang. Tre organisationer berättade om sina erfarenheter av att restaurera natur- och kulturområden med stöd av LONA-bidrag. Dokumentation och inspelningar av presentationerna finns på SLU:s hemsida: Dokumentation LONA att skapa lokalt engagemang (slu.se).

Mellan 2020 och 2022 genomfördes en satsning på vilda pollinatörer och pollinering, där LONA pollinering ingick. I likhet med ordinarie LONA kunde projekt inom LONA pollinering få bidrag med upp till 50 % av projektkostnaden. Uppdraget slutredovisades i början av 2023. Slutredovisningen finns på Naturvårdsverkets hemsida⁷.

Hälften av de totalt 310 pollineringsprojekt som beviljades under satsningen pågår fortfarande. Från och med 2023 ingår dessa i LONA ordinarie. Pollineringsprojekten innehåller många olika typer av åtgärder som gynnar pollinatörer. Genomförda och pågående åtgärder inkluderar bland annat skapande av boplatser för vilda pollinatörer genom att exempelvis gynna biologisk mångfald i brynmiljöer

⁷ Samordning och vägledning för att förstärka förutsättningarna för vilda pollinatörer – redovisning av regeringsuppdrag. <https://www.naturvardsverket.se/4accce/contentassets/3234a42bc33447e08cf122ee6e55fe86/230228-redovisning-ru-samordning-vaegledning-vilda-pollinatorer.pdf>

och kantzoner, skötselåtgärder såsom slåtter och röjning, anläggande av insekshotell genom utplacering av död ved, samt skapande av sandblottor för sandlevande insekter och matplatser åt pollinatörer genom att så växter som pollinatörer livnär sig på. Projekten bidrar till att skapa bättre förutsättningar för vilda pollinatörer och ökad kunskap om vilda pollinatörer och pollinering.

LÄS MER

LONA våtmark redovisas under kapitel 4 *Tema Våtmarker*. LONA-projekt med inriktning friluftsliv redovisas under kapitel 6 *Tema Tillgänglighet i naturen*. Information om samtliga LONA-projekt och åtgärder sedan 2010 finns i LONA-tjänsten⁸.

3.6 Samverkansprojekt – åtgärder för grön infrastruktur

Länsstyrelserna beviljades medel under 2021 och 2022 för åtgärder för grön infrastruktur. De beviljade projekten utgjordes av samverkansprojekt med flera aktörer och är goda exempel på hur olika aktörer kan arbeta tillsammans för att stärka landskapens kvaliteter och konnektivitet. Flera av dessa projekt redovisas i en publikation, *Grön infrastruktur Sverige runt*⁹, vilken visar på olika goda exempel på åtgärder för grön infrastruktur. Satsningen för samverkansprojekten är avslutad.

Publikationen *Grön infrastruktur Sverige runt* innehåller ett exempel från varje län och har tagits fram för att sprida kunskap och visa på några av de många goda exempel som genomförs för grön infrastruktur. Exempel på projekt som genomförts är åtgärder i det fragmenterade landskapet med mer variationsrik skog som gynnar vitryggig hackspett och nya öppna marker för de hotade arterna fältgentiana och mnemosynefjäril. De flesta av projekten i publikationen tilldelades medel från Naturvårdsverket 2021 och 2022 för att genomföras i samverkan med olika aktörer. Projekten hade sin grund i de regionala handlingsplanerna för grön infrastruktur och utgör goda exempel som visar på hur olika aktörer kan arbeta tillsammans för att stärka landskapens kvaliteter och konnektivitet. I publikationen lyfts även andra goda exempel fram som genomförts exempelvis av kommuner eller större landsöverskridande projekt.

En film, *Grön infrastruktur i fysisk planering*, har tagits fram som ingår i en serie av filmer om grön infrastruktur i praktiken. Filmen visar ett projekt om att skapa ett sammanhängande grönt stråk genom Borås stad och knyta ihop det med det omgivande landskapet. Arbetet syftar till att skapa flera olika funktioner på samma yta och stärker grön infrastruktur och ekosystemtjänster. Projektet gynnar växter och djur och även medborgare, näringsliv och besöksnäring.

⁸ LONA-tjänsten. <https://lona.naturvardsverket.se/>

⁹ Naturvårdsverket (2023). Rapport 8904 *Grön infrastruktur Sverige runt*. <https://www.naturvardsverket.se/publikationer/8900/978-91-620-8904-7/>

3.7 Miljösamverkan Sverige

Miljösamverkan Sverige är ett samverkansorgan kring tillsyn, viss prövning och tillsynsvägledning inom miljöbalksområdet. Medverkar gör länsstyrelserna, Naturvårdsverket, Jordbruksverket samt HaV. Miljösamverkan Sverige arbetar projektinriktat med aktuella frågor. Samarbetet ska öka samsynen mellan länsstyrelserna och ge mer enhetlig hantering i tillsyns- och prövningsfrågor över landet. Arbetet ska dessutom stödja länsstyrelserna i såväl rollen som tillsynsvägledare som tillsyns- och prövningsmyndighet.

Naturvårdsverket beviljade 2023, 1 mnkr till Miljösamverkan Sveriges projekt Grön utveckling. Två projektledare har under året arbetat deltid och genom olika insatser kunnat bidra till effektivare och enhetligare naturtillsyn på länsstyrelserna. Tillsynshandläggare har fått utbildning, möjligheter till erfarenhetsutbyte, stöd i planering, prioritering och tillsynsmetoder. Flera aktiviteter bygger på tidigare års arbete inom Miljösamverkan Sverige. Det har varit betydelsefullt med ett kontinuerligt utvecklingsarbete av naturtillsynen över flera år eftersom man haft nytta av tidigare års arbete med kontaktnät, samarbetsytan, arbetsmetoder och mötesformer.

Samverkan och erfarenhetsutbyte har skett vid utbildningar och möten som ordnats under året bland annat genom gruppaktiviteter. Ett kontaktnät på cirka 150 handläggare och chefer har vid fyra tillfällen fått informationsutskick genom nyhetsbrev. Samarbetsytan för naturtillsyn har förbättrats så den kan användas både för samverkan, informationsspredning och fungera bättre för vägledning i naturtillsyn. Samarbetsytan har marknadsförts i både nyhetsbrev och vid utbildningar och webbmöten.

Planeringsprocessen har stärkts genom en samlad uppföljning av länsstyrelsernas naturtillsyn och tillsynsvägledning de senaste fyra åren. I ett webinarium under hösten diskuterades strategisk naturtillsyn, det vill säga uppföljning, behovsutredning, tillsynsplanering och redovisning av naturtillsyn. Naturvårdsverket deltog med information och koppling till nationella tillsynsstrategin. På samarbetsytan har en uppdaterad modell av behovsutredningsmodellen för naturtillsyn lagts ut. En rapport har skrivits om hur redovisningen av naturtillsyn ska ske. Den vänder sig till tillsynsplanerare på länsstyrelserna i syfte att redovisningen så långt möjligt ska ske på ett enhetligt sätt.

Under 2023 har både en grund- och fördjupad utbildning i naturtillsyn hållits för att öka kompetensen inom området. I grundutbildningen deltog 21 personer från 13 olika län under två dagar. Den fördjupade utbildningen var en heldag och där deltog 30 personer från 15 olika län. I maj genomfördes ett webbmöte om tillsynsvägledning där Naturvårdsverkets tillsynsvägledare deltog. Mötet riktade sig till handläggare på länsstyrelserna som arbetar med tillsynsvägledning gentemot kommunerna. 14 länsstyrelser deltog även i en nationell tillsynskampanj som inleddes med ett startmöte i maj och under hösten gjordes kalibreringsmöte och erfarenhetsutbyten. Projektledare för Miljösamverkan Sverige deltog även i Naturvårdsverkets kompetenshöjande webinarium om grunda havsvikar.

Under hösten beviljades Miljösamverkan Sverige ytterligare 150 000 kronor som användes till revidering och tryck av fälthandboken om invasiva främmande arter. Denna tredje utgåva vände sig till länsstyrelsernas fält- och tillsynspersonal. Fälthandboken fick tillägg av samma nio arter som fjolårets utgåva till kommunerna, men den uppdaterades även med fler detalj- och jämförandebilder.

4. Tema Våtmarker

Naturvårdsverket bedriver idag ett omfattande arbete inom våtmarksområdet. Regeringens budgetsatsningar de senaste åren har möjliggjort en uppskalning av restaureringsarbetet, fördjupat samverkan mellan myndigheter men också givit förutsättningar för utvecklingen av ny kunskap om hur restaureringsåtgärder bör utformas för att skapa så stor nytta som möjligt. Budgetsatsningarna har också bidragit till att målen i den klimatpolitiska vägvalsutredningen, art- och habitatdirektivet samt de nya målen från EU:s strategi för biologisk mångfald och eventuella krav som kan komma till följd av EU:s restaureringslagstiftning nås. Skogsstyrelsen har under året utökat sin verksamhet och bidragit till att större arealer av torvmark kunnat återvätas, i syfte att minska utsläpp av växthusgaser. Det lokala engagemanget från markägare, företag och andra aktörer, som genom kommuner söker och genomför LONA våtmarksprojekt, är också viktiga komponenter.

Länsstyrelsernas åtgärder i skyddade områden och för hotade arter och naturtyper med åtgärdsprogram förbättrar den biologiska mångfalden men bidrar även med andra viktiga nyttor.

Tabell 34. Användning av 1:3-medel inom Tema Våtmark, 2021–2023, ap.2 (tkr).

Sakanslagsområde	Total förbrukning 2021	Total förbrukning 2022	Total förbrukning 2023
Tema Våtmark, anslagspost 2			
Åtgärder för våtmarker i skyddade områden	52 489	93 776	131 494
<i>varav Skogsstyrelsens uppdrag om återvätning</i>	6 109	16 354	36 892
LONA våtmark	70 306	78 430	75 206
Summa	122 795	172 206	206 700

Källa: Länsstyrelsernas förbrukning enligt mall 99 samt Skogsstyrelsens rapportering.

4.1 Våtmarkssatsningen

Naturvårdsverket fortsätter att utveckla arbetssätt och processer för att säkerställa en långsiktig och storskalig restaurering av våtmarker. Det sker genom samverkan med länsstyrelserna och andra myndigheter.

Under 2023 har arbetet med att förbättra miljömåls- och klimatrapportering och att styra åtgärder mot de mest nyttoskapande och kostnadseffektiva insatserna fortsatt inom det miljöinformationsprojekt som lanserades 2021. En ny rapporteringsmall som tagits fram, har för första gången använts i 2023 års inrapportering av våtmarksdata. Den gemensamma mallen säkerställer att rapporteringen sker på ett standardiserat sätt samt att vissa uppgifter som tidigare ej efterfrågats kan sammanställas. Parallellt har en teknisk lösning för rapportering av våtmarksdata utvecklats. Denna driftsattes under hösten och den kommer att underlätta och effektivisera rapporteringsprocessen framöver.

Regelbundna digitala möten har genomförts med länsstyrelsernas våtmarksamordnare för att stärka deras förmåga att planera och genomföra våtmarksinsatser. Särskilda utbildningsinsatser som fält- och handläggartreffen har anordnats för

både våtmarkssamordnare och prövningshandläggare. Bland annat genomfördes en konferens om tillsyn av markavvattningsverksamheter. Målet med konferensen var att stärka handläggares kunskap om hur tillsynen kan hanteras samt att samla in synpunkter på hur tillsynsvägledningen kan utvecklas. En webbvägledning, som stöd i tillsyn av markavvattningsverksamheter, har också tagits fram och denna finns nu tillgänglig på Naturvårdsverkets hemsida. Aktiviteterna bidrar till att öka länsstyrelsernas kapacitet att genomföra åtgärder.

RESULTAT

Bidraget för restaurering av våtmarker i skyddade områden och åtgärdsprogram för hotade arter samt bidraget via LONA våtmarker har resulterat i att stora arealer har restaurerats hydrologiskt. Under 2023 har drygt 2 700 hektar våtmarker restaurerats genom Naturvårdsverkets bidrag. Många åtgärder genomförs med huvudsyftet att stärka den biologiska mångfalden eller att minska klimatpåverkande utsläpp. Den sammanlagda klimatnyttan av genomförda hydrologiska restaureringar är en utsläppsminskning av växthusgaser motsvarande 4 200 ton CO₂-ekvivalenter. Totalt beräknas all våtmarksrestaurering som utförts med statliga medel 2023 ha bidragit med utsläppsminskningar av drygt 6 000 ton CO₂-ekvivalenter. Förutom att minska utsläppen av CO₂ har åtgärderna bidragit till att stärka den biologiska mångfalden på flera hundra hektar och förbättrat bevarandetillståndet för arter och naturtyper. Det finns även flera andra viktiga nyttor så som främjande av rekreation, näringsretention och vattenbalansering som åtgärderna bidragit till.

Ny kunskap som underlättar planering och genomförande av våtmarksrestaurering har, på uppdrag av Naturvårdsverket och med bidrag från våtmarks-satsningen, tagits fram av Sveriges meteorologiska och hydrologiska institut (SMHI), Sveriges geologiska undersökning (SGU), SLU Artdatabanken, Statens veterinärmedicinska anstalt (SVA) samt RAÄ.

SMHI har under 2023 vidareutvecklat och genomfört nya simuleringar i sin hydrologiska modell HYPE i syfte att förbättra bedömningar av effekter av återvättning på vattenflöden och vattenkvalitet. Fortfarande kan ingen större påverkan på nedströms vattenflöden observeras som ett resultat av simulerad återvättning.

SGU har installerat grundvattenrör i sex olika våtmarkslokaler och därmed har mätningar påbörjats för att ta reda på hur grundvattennivåer och grundvattenmagasinerings påverkas när man återställer våtmarker. SGU har även publicerat en rapport om torvvolym och kolförråd i Sveriges torvmarker, samt tagit fram tre informationsfilmer i samverkan med Formas och Uppsala universitet. Detta ska bland annat kunna hjälpa verksamhetsutövare att hitta lämpliga våtmarker att återställa för att öka tillgången på grundvatten. Ett gemensamt seminarium genomfördes för att presentera den senaste forskningen om våtmarkers påverkan på yt- och grundvatten. Myndigheterna har även löpande uppdaterat sina webbaserade kunskapsstöd vilka kommuner, konsulter och andra aktörer kan använda i sin planering av våtmarksinsatser.

SLU Artdatabanken har tagit fram ett kunskapsunderlag om effekten av naturlig återställning av våtmarkers hydrologi genom naturlig igensättning av diken. Detta visar att naturlig igensättning kan ta mer än 50 år och att det leder till att arterna samt kol förloras från systemet. De har också tagit fram ett förslag på en snabb-uppföljning av rikkärr som ska underlätta bedömningen om en åtgärd har gett

önskvärd effekt. Artdatabanken jobbade under 2023 också med förslag för indikatorer som kan visa klimatförändringars effekter på våtmarker där trädtäckning samt areal och volym palsmyrar nämns som två möjliga alternativ av flera.

SVA har tidigare undersökt myggfaunan vid näringsfattiga mossemiljöer och fick 2023 fortsatt stöd för att även undersöka hur långt myggor som kläcks ur en återvätt mark kan sprida sig. Resultaten visar ingen signifikant skillnad i mängd myggor till följd av återvätning.

Stöd har även tilldelats **RAÄ** för att kartlägga kunskapsbehov om kulturmiljöaspekter i våtmarksrestaurering. Studien visar att det finns ett stort kunskapsbehov om den historiska markanvändningen och det utdikade kulturlandskapets värden samt hur dessa påverkas vid en återvätning. För att säkerställa en ändamålsenlig hantering av kulturmiljön behöver kulturmiljökompetens kopplas in redan i planeringsskedet av insatser.

4.2 Åtgärder för våtmarker i skyddade områden

Alla länsstyrelser har genomfört restaureringar eller nyanläggningar av våtmarker i skyddade områden även under 2023. 19 länsstyrelser har också genomfört våtmarksprojekt motiverade av åtgärdsprogram för hotade arter utanför skyddade områden (ÅGP), vilket är en ökning jämfört med 15 länsstyrelser året innan. Stiftelsen Tyresta-skogen och föreningen Laponiatjuottjudus har också gjort åtgärder i sina områden. Särskilt hotade naturtyper och arter, som är beroende av våtmark, är högre prioriterade. Liksom förra året kunde länsstyrelserna söka bidrag för aktuellt år och bemyndigande för de följande två åren (det vill säga 2024 och 2025), vilket har gjort det möjligt för flera län att satsa på större och mer komplicerade projekt som till exempel kräver noggranna utredningar, mer dialog med berörda och juridiska prövningar.

RESULTAT

Under 2023 har totalt 482 våtmarksåtgärder genomförts i skyddade områden och för ÅGP, varav 67 utredningar och 415 restaureringar, finansierade med de särskilda medlen för våtmarkssatsningen. Ytterligare cirka 250 åtgärder är planerade eller påbörjade men inte avslutade. Åtgärderna har varit spridda i stora delar av landet utom i fjällen. Omkring 2 000 hektar (20 km²) blev restaurerade under 2023 med medel från skyddade områden och ÅGP. Den största delen av arbetet har varit hydrologiska restaureringar, normalt genom att lägga igen eller plugga diken, följt av borttagning av igenväxningsvegetation. Andra åtgärder som utförts är till exempel återmeandering eller andra åtgärder för att öka svämzonen vid vatten (cirka 30 hektar¹⁰) eller att skapa småvatten för hotade groddjur som till exempel gröNFLäckig padda. I tabell 37 anges vilka naturtyper som gynnats av de åtgärder som avslutades under året. Areal anges inte för utredningar då åtgärdernas omfattning inte är fastställd i det skedet. Normalt utreds en större yta än den som till slut åtgärdas.

¹⁰ Länsstyrelserna, 2023. Länsstyrelsernas våtmarksarbete – Redovisning av uppdrag A7. Våtmarker i länsstyrelsernas regleringsbrev 2023.

Av 118 mnkr som Naturvårdsverket fördelade i bidrag till våtmarksåtgärder för skyddade områden och ÅGP för 2023 förbrukades 77 mnkr. Det är något mer än förbrukningen 2022, då 72 mnkr förbrukades av totalt beviljade 106 mnkr. De oförbrukade bidragen fördelades i huvudsak om till andra prioriterade åtgärder i skyddade områden via skötselschablonen. De ansökta beloppen har ökat mer än de förbrukade beloppen. Att förbrukningen inte ökat mer för denna del har troligen flera orsaker. Flaskhalsar finns både inom länsstyrelserna och utanför, som tillgången på konsulter och entreprenörer. En del av förklaringen är troligen att många länsstyrelser behövt fördela om arbetsuppgifter när mängden personal över lag minskat 2023, till följd av minskad budget på 1:3. Detta har i några fall gjort att nyanställda eller projektanställda som börjat komma in i våtmarksarbetet behövt sluta. De har som regel ersatts av annan personal, men effektiviteten på kort sikt gynnas inte av sådan personalomsättning. Våtmarksarbetet är också delvis beroende av effektiv samverkan med de som arbetar med andra naturvårdsinsatser på länsstyrelserna samt den tid det tar att få tillstånd och dispens. Regelverket är komplext och kapaciteten att hantera det som krävs är begränsad, bland annat hos prövningsinstanserna. En översyn är påbörjad av regelverket. Den uteblivna ökningen beror troligen också delvis på att svårigheterna och tidsåtgången för många projekt underskattats i ansökningarna, och andelen större och mer komplexa projekt har ökat. Intrycket är ändå att länsstyrelserna och de utförare som anlitas fortsätter öka kapaciteten att genomföra åtgärder. Åtgärds-takten behöver fortsätta öka till mer än det dubbla för att nå upp till det som anges i den prioriterade åtgärdsplanen för Natura 2000 år 2021–2027 (PAF).

I mellersta och södra Sverige görs mer arbete med att ta bort igenväxningsvegetation och återskapa hävdnaturtyper än i norr. Åtgärder av småvatten för groddjur är vanligast längst i söder, där våra mest hotade grodor och paddor finns. Flera av åtgärderna kommer att bidra till att bevara några av Sveriges mest hotade arter som är beroende av fungerande våtmarker.

Några exempel:

- I arbetet med restaurering av de betade strandängarna i Gärdefjärden har Länsstyrelsen i Västerbottens län kombinerat landsbygdsprogrammets medel, de riktade våtmarksmedlen och de vanliga skötselmedlen. Det har gett mycket bra resultat.
- Länsstyrelsen i Kronobergs län har genomfört hydrologiska restaureringar i naturreservaten Älganäs, Rönnö, Stenbrohult samt på Helgö. Åtgärderna bidrar till ökad biologisk mångfald och till minskad klimatpåverkan då flertalet av åtgärderna utförts på torvmark.
- I Jönköpings län bekräftade en inventering 2021 att ett område vid Svänömaden i Store Mosse nationalpark hyser rikkärr med fina värden. Våren 2023 röjdes området på igenväxningsvegetation. Åtgärden utfördes skonsamt manuellt med röjsåg och det bortröjda materialet brändes på lämpliga platser i området. Nu kvarstår bara att få till lämplig hävd av detta rikkärr. I ett annat rikkärr, Växudde, är fokus på att gynna kalkkärrsgrynsnäckan, en art som omfattas av art- och habitatdirektivet och ska bevaras bland annat i Natura 2000-områden. Arbetet har också fortsatt med restaurering av hävdberoende våtmarker. Betesputsning har genomförts vid Kråkemaden i Norreryd. Fräsning och stängsling har utförts vid en fuktäng i Hallaböke.

Tabell 35. Areal (hektar) och antal naturtypsobjekt som gynnades av avslutade våtmarksrestaureringar 2023.

Naturtyp	Areal	Antal åtgärder
Öppna mossar och kärr	421,0	74
Högmossar	267,3	10
Svämlövskog	177,4	13
Skogbevuxen myr	156,7	26
Rikkärr	149,8	130
Fuktängar	138,8	38
Aapamyrr	94,6	9
Lövsumpskog	19,6	17
Skogbevuxen myr	6,7	2
Agkärr	6,5	2
Källor och källkärr	3,4	1
Fukthedar	1,9	2
Svämdellövskog	0	1
Totalt	1 443,7	325

Källa: Länsstyrelsens IT-system för inrapportering av data om genomförda våtmarksåtgärder. Statistiken är ny för 2023. Eftersom det inte finns inte en heltäckande naturtypskarta för Sverige så är bilden av restaurerade naturtyper inte komplett. Omkring 600 hektar yta och cirka 150 åtgärder har inte kunnat kopplas till naturtyp i denna analys.

4.3 LONA våtmark

LONA våtmark ingår som en del i satsningen på våtmarker. Genom LONA-bidraget kan kommuner söka bidrag för att anlägga nya eller restaurera befintliga våtmarker. Även privata markägare och andra lokala aktörer kan initiera och driva våtmarksprojekt i samverkan med kommunen.

De övergripande syftena med LONA våtmark är flera. LONA-bidrag kan fås för att restaurera eller anlägga våtmarker i syfte att stärka landskapets egen förmåga att hålla kvar och balansera vattenflöden, eller öka tillskottet till grundvattnet. Medel kan också ges till projekt som kan leda till en minskning av växthusgasutsläpp från dikade torvmarker, eller våtmarker som gynnar den biologiska mångfalden och våtmarker som åstadkommer anpassningar till ett förändrat klimat. Vissa våtmarker kan resultera i förbättrad vattenhushållning och flödesutjämning, vilket ger skydd mot översvämning. Andra projekt kan handla om klimatanpassning, exempelvis genom att försvåra bränders framkomst. Våtmarker har många funktioner som stärker den gröna infrastrukturen och bidrar till viktiga ekosystemtjänster.

De allra flesta våtmarksprojekt inom LONA är fleråriga och består av flera åtgärder. Delar av denna återrapportering bygger därför på både pågående och avslutade åtgärder och projekt.

RESULTAT

Tabell 36. Naturvårdsverkets beslutade medel till länsstyrelserna och länsstyrelsens beviljade projekt för LONA våtmarksprojekt, 2021–2023 (mnkr).

	2021	2022	2023
Beslut om medel för respektive år	87	102	80
Antal beviljade projekt	140	163	98

Källa: Naturvårdsverkets huvudbok samt LONA-tjänsten. Uttag 2024-01-31. De medel som beslutas om varje år ska även täcka tidigare beviljade projekt som har utbetalningar (beställningsbemyndiganden) innevarande år. 2021 och 2022 års siffror över antal beviljade projekt stämmer inte helt överens med tidigare redovisade siffror för dessa år, då vissa korrigeringar gjorts.

2023 beviljades 98 nya LONA våtmarksprojekt. Mellan 2021 och 2023 har det genomförts, eller genomförs fortfarande, omkring 1 254 åtgärder i 404 olika projekt (se tabell 36, 37 och 38).

Sedan starten av LONA våtmark (2018) har 962 åtgärder avslutats, varav 671 under perioden 2021–2023, (se tabell 37). Det kan ta flera år från det att ett projekt beviljas till att åtgärderna avslutas, vilket också kan innebära en fördröjning till dess att resultaten redovisas.

Ungefär hälften av alla våtmarksprojekt inom LONA handlar om förstudier eller framtagande av kunskapsunderlag. Dessa omfattar exempelvis projekteringar, juridiska prövningar och analyser om möjliga platser att anlägga våtmarker på.

Tabell 37. Antal avslutade åtgärder i LONA våtmarksprojekt under perioden 2021–2023, med startår från 2018. Tabellen omfattar endast åtgärdstyper som genomförts minst två gånger.

Åtgärdstyp	2021	2022	2023
Ta fram plan för genomförande av åtgärder och skötsel	56	75	75
Skapa dammar/småvatten/våtmark	36	70	58
Projektledning och administration	19	25	30
Övriga biotopförbättrande åtgärder	8	8	7
Borttagning av vegetation (t.ex. röjning/fräsning)	9	15	5
Igenläggning och/eller dämning av diken	5	16	4
Genomföra prövningar enligt t.ex. miljöbalken	13	12	4
Informationstavla/skytt	6	1	4
Övrigt	9	7	3
Återmeandering	2	3	2
Inventering	2	1	2
Övrig hydrologisk restaurering	1	16	1
Skapa tvåstegsdiken		5	1
Stängsling för betesdrift	3		1
Skapa skydds-zoner för näringsretention		4	
Skötselplan för oskyddat natur- eller kulturområde	2	3	
Borttagning av anläggningar/vandringshinder		3	
Fågeltorn/plattform		3	
Nyskapa naturtyp/område		2	
Ta fram plan för genomförande av åtgärder och skötsel	56	75	75
Skapa dammar/småvatten/våtmark	36	70	58

Källa: LONA-tjänsten. Uttag 2024-01-31. LONA-projekt innehåller ofta många olika åtgärder. Tabellen visar fördelningen av avslutade åtgärder inom olika kategorier. Projekten behöver inte vara avslutade för att åtgärden är avslutad.

Många våtmarksprojekt som påbörjades under perioden 2021–2023 pågår fortfarande. Dessa projekt inkluderar 792 åtgärder (se tabell 38).

Tabell 38. Antal pågående åtgärder inom LONA våtmarksprojekt under perioden 2021–2023, med startår 2018. Tabellen ger en ögonblicksbild över vilka typer av åtgärder som genomförs inom LONA våtmark. Tabellen omfattar endast åtgärder som genomförs minst två gånger.

Åtgärdstyp	Antal pågående åtgärder
Ta fram plan för genomförande av åtgärder och skötsel	187
Skapa dammar/småvatten/våtmark	179
Projektledning och administration	58
Igenläggning och/eller dämning av diken	52
Genomföra prövningar enligt t.ex. miljöbalken	46
Borttagning av vegetation (t.ex. röjning/fräsning)	41
Övrig hydrologisk restaurering	39
Övrigt	30
Övriga biotopförbättrande åtgärder	28
Restaurering av svämplan	14
Återmeandring	10
Informationstavla/skylt	9
Inventering	9
Stängsling för betesdrift	9
Biotopförbättrande åtgärder	8
Vandringsled/stig	7
Informations/dialogträffar	5
Uppföljning av LONA-åtgärd	5
Natur- och kulturstig (jmf. vandringsled)	4
Vindskydd med grillplats	4
Borttagning av anläggningar/vandringshinder	3
Evenemang (t.ex. invigning)	3
Informationsbroschyr	3
Naturvårdsprogram	3
P-plats	3
Rastplats/grillplats	3
Sammanställning av befintligt underlag	3
Skapa tvåstegsdiken	3
Tillgänglighetsanpassning äldre/funktionshindrade	3
Fågeltorn/plattform	2
Informationscentral	2
Restaurering	2
Skötselplan för oskyddat natur- eller kulturområde	2
Slyröjning	2
Stängselövergång/grind	2
Stödjande åtgärder för rödlistade arter	2
Vindskydd	2

Källa: LONA-tjänsten. Uttag 2024-01-31.

4.4 Bidrag till Skogsstyrelsen – återvätning

Skogsstyrelsen kunde under 2023 maximalt använda 60 mnkr för arbetet med återvätning av tidigare dikade eller torrlagda våtmarker. Skogsstyrelsens arbete med återvätning har som huvudsyfte att minska avgång av växthusgaser från våtmarksområden som utdikats för att brukas som skogs- eller jordbruksmark. Återvätningen sker genom att ett återvätningsavtal tecknas mellan Skogsstyrelsen och markägaren, där markägaren får ersättning för förlorat markvärde. Skogsstyrelsen tar sedan ansvar för planering och genomförande av restaureringen vilken innebär igenpluggning av befintliga diken. Skogsstyrelsen kan också teckna avtal med markägare som avstår från att rensa sina diken vilket på sikt leder till återvätning av marken.

Under 2023 har Skogsstyrelsen fortsatt utvecklingen av arbetssätt och processer för att kunna genomföra flera återvätningar. Bland annat har ett nytt ramavtal för entreprenörer upphandlats. Analys, planering och handläggning av återvätningsprojekt genomförs av Skogsstyrelsens återvätningsplanerare.

Skogsstyrelsen förbrukade 37 mnkr av de 60 mnkr som kunde rekvireras. Det tar tid att sprida kännedom om och väcka intresse för nya stöd bland markägare och parallellt bygga kompetens och organisation hos Skogsstyrelsen. På sikt förväntas dock arbetet ge en kostnadseffektiv återvätning för klimatets skull. Återvätning är en helt ny verksamhet även ur ett internationellt perspektiv. Takten i arbetet har ökat kraftigt under 2023 jämfört med nivån 2022.

RESULTAT

Intresset för återvätning fortsätter att öka hos markägare och under hösten 2023 slöt Skogsstyrelsen de första avtalen med två av de större skogsbolagen. Den uppsökande verksamheten har fortsatt att utvecklas. Lämpliga objekt har sökts ut med hjälp av Skogsstyrelsens återvätningsapp och brev skickas därefter ut till berörda markägare. Cirka 15–20 % svarar att de är intresserade av återvätningsavtal och 10–15 % har hittills tackat ja.

Under 2023 har sammanlagt 76 avtal skrivits som tillsammans omfattar 244 hektar. Totalt 113 hektar var färdigställda vid slutet av 2023, vilket är en stor ökning från de 31 hektar¹¹ som återvattes genom pluggning 2022. Cirka 600 ärenden som omfattar drygt 2 000 hektar ligger nu under utredning/handläggning.

¹¹ Siffran skiljer sig från föregående års rapportering för 2022, på 36 hektar, då fel har identifierats och rättats i databasen.

5. Tema Pollinering

En treårig satsning på vilda pollinatörer pågick 2020 till 2022. Detta regeringsuppdrag är avslutat och redovisas dels i tidigare års rapportering av medelsanvändning och resultat för åtgärder för värdefull natur¹², dels i en slutredovisning av regeringsuppdraget som publicerades 2023¹³. Inom ÅGP pollinering fanns vissa medel kvar från tidigare år som förbrukades 2023 (tabell 19). Vissa projekt som finansierades av LONA pollinering pågår fortfarande. Dessa projekt ingick 2023 inom ramen för LONA ordinarie, se vidare under avsnitt 3.4 LONA.

¹² Naturvårdsverket (2023). Rapport 7098 *Åtterrapporing av medelsanvändning och resultat för skydd av och åtgärder för värdefull natur 2020–2022*. <https://www.naturvardsverket.se/publikationer/7000/978-91-620-7098-4/>

¹³ Samordning och vägledning för att förstärka förutsättningarna för vilda pollinatörer – redovisning av regeringsuppdrag. <https://www.naturvardsverket.se/4accce/contentassets/3234a42bc33447e08cf122ee6e55fe86/230228-redovisning-ru-samordning-vagledning-vilda-pollinatorer.pdf>

6. Tema Tillgänglighet till naturen

Tabell 39. Användning av 1:3-medel inom Tema Tillgänglighet till naturen 2021–2023, ap.2 (tkr).

Sakanslagsområde	Total förbrukning 2021	Total förbrukning 2022	Total förbrukning 2023
Tema Tillgänglighet till naturen, anslagspost 2			
Friluftsliv och allemansrätt	95 049	87 945	79 494
Varav:			
<i>Utveckling av friluftslivet</i>	31 669	2 379	1 606
<i>Allemansrätt</i>	5 712	6 569	928
<i>Naturvägledning</i>	3 606	3 835	3 500
<i>Fjällsäkerhet</i>	11 397	15 922	15 384
<i>Statliga ledssystem i fjällen*</i>	36 621	42 467	35 859
<i>Vandringsleder där staten inte är huvudman</i>		10 514	18 950
<i>Terrängkörningsplaner</i>	2 300	1 700	0
<i>Nationalparker, varumärke med mera</i>	6 401	4 561	3 269
Naturumverksamhet	57 629	69 514	59 789
Friluftslivsarbete i skyddade områden	141 668	196 630	108 725
Summa	294 346	354 091	248 008

Källa: Del av tabell 19. Länsstyrelsernas förbrukning av bidrag och intäkter samt övriga utbetalda medel enligt Naturvårdsverkets huvudbok.

6.1 Friluftsliv och allemansrätt

6.1.1 Utveckling av friluftslivet

Intresset för friluftsliv fortsätter att öka hos den svenska befolkningen. SCB:s statistik visar att andelen av befolkningen som vistas i skog och mark är högre 2022 än innan pandemin¹⁴. Naturvårdsverket har samordnat och tillsammans med övriga ansvariga myndigheter genomfört den tredje uppföljningen av de tio målen för friluftslivspolitiken¹⁵. Det mesta tyder på att utvecklingsriktningen för de mål som utgör viktiga förutsättningar för att utöva friluftsliv har försämrats, till exempel att det finns natur att vara i. Det genomförs inte tillräckligt med åtgärder för att dessa mål ska utvecklas i positiv riktning. Naturvårdsverket drar därför slutsatsen att utvecklingen går åt fel håll när det gäller de grundläggande förutsättningarna för att utöva friluftsliv. Uppföljningen visar också att utvecklingsriktningen för målen går att ändra. Att pågående arbete och satsningar genomförs och resurssätts är dock en förutsättning för en positiv utveckling.

¹⁴ Minskat semesterresande under pandemin. <https://www.scb.se/hitta-statistik/statistik-efter-amne/levnadsforhallanden/levnadsforhallanden/undersokningarna-av-levnadsforhallanden-ulf-silc/pong/statistiknyhet/undersokningarna-av-levnadsforhallanden-ulf-2022/>

¹⁵ Uppföljning av målen för friluftslivspolitiken 2023. <https://www.naturvardsverket.se/amnesomraden/friluftsliv/sveriges-friluftslivsmal/uppfoljning-av-malen-for-friluftslivspolitiken/>

Tabell 40. Utvecklingsriktning för friluftslivspolitikens mål.

Mål för friluftspolitiken	Utvecklingsriktning
Tillgänglig natur för alla	Negativ utveckling
Starkt engagemang och samverkan	Positiv utveckling
Allemansrätten	Positiv utveckling
Tillgång till natur för friluftsliv	Neutral utveckling
Attraktiv tätortsnära natur	Negativ utveckling
Hållbar regional tillväxt och landsbygdsutveckling	Följs ej upp 2023
Skyddade områden som resurs för friluftslivet	Neutral utveckling
Ett rikt friluftsliv i skolan	Oklar utveckling
Friluftsliv för god folkhälsa	Positiv utveckling
God kunskap om friluftslivet	Neutral utveckling

Naturvårdsverkets nätverksträffar med myndigheter och länsstyrelserna har under året omfattat statistik om friluftsliv, kommunikation om allemansrätten, havsplanering, kompensationsåtgärder för friluftsliv vid infrastrukturexploatering och skogens sociala värden. Effekten är att friluftslivets aktörer höjer sin kompetens inom friluftsliv och att frågan synliggörs inom fler verksamhetsområden. Länsstyrelsen har under 2023 samordnat och lett det statliga/regionala arbetet med friluftslivspolitikerna i samverkan med Skogsstyrelsen, kommunerna och andra aktörer samt genomfört stora insatser för att stärka arbetet med tätortsnära natur och för att målen för friluftslivspolitikerna ska få ett ökat genomslag. Se mer i bilaga 4 om länsstyrelsens arbete.

Naturvårdsverket har gjort flera kunskapshöjande insatser under året. Tanke- smedjan för friluftsliv, med drygt 200 deltagare, arrangerades i samverkan med SLU CNV samt forskningsprogrammet Mistra Sports and Outdoors. Under temat kunskap förmedlades bland annat ny forskning och lärande exempel om besöksförvaltning och insatser för hälsan. Den nya rapporten *Naturen som kraftkälla*¹⁶ lanserades på Tankesmedjan och en kunskapssammanställning om friluftslivets påverkan på rennäringen tas fram och färdigställs i mars 2024. Inom ramen för arbetet med *Tillgång till vardagsnära natur är bra för folkhälsan*¹⁷, som görs i samverkan med flera andra myndigheter, har Naturvårdsverket arrangerat fyra filmade webinarier och publicerat lärande exempel om hur man kan tillgängliggöra vardagsnära natur. Vi har nått cirka 1 700 personer som anmält sig, varav cirka 850 personer deltagit på webinarerna.

Den årliga utmärkelsen *Sveriges friluftskommun* syftar till att uppmuntra kommuner att arbeta långsiktigt med friluftslivsfrågorna. Utmärkelsen baseras på en enkätundersökning om kommunernas friluftslivsarbete. Undersökningen visar att arbetet utvecklas positivt i kommunerna. Bland annat märks detta genom att allt fler får högre poäng i undersökningen, detta trots att frågorna utvecklats och ribban höjts för att nå maxpoäng. 2023 fick Kalix och Värnamo högst poäng och blev därmed Sveriges friluftskommun¹⁸.

¹⁶ Naturvårdsverket (2023). Rapport 7116 *Naturen som kraftkälla*. <https://www.naturvardsverket.se/publikationer/7100/978-91-620-7116-5/>

¹⁷ Tillgång till vardagsnära natur är bra för folkhälsan. <https://www.naturvardsverket.se/amnesomraden/friluftsliv/vardagsnara-natur/>

¹⁸ Sveriges friluftskommun. <https://www.naturvardsverket.se/amnesomraden/friluftsliv/sveriges-friluftskommun/>

6.1.2 Allemansrätt

På grund av minskade anslag fördelade Naturvårdsverket under 2023 inget allemansrättsbidrag till ideella föreningar och organisationer som arbetar med att öka kunskapen om allemansrätten. 2022 tilldelades verksamheten nästan sex mnkr (tabell 39). Frånvaron av finansiering för externa bidrag innebär bland annat att insatser för att öka kunskapen om allemansrätten hos prioriterade målgrupper inte har kunnat genomföras.

Insatser har under året i stället fokuserat på att ta fram ett nytt sätt för att kommunicera allemansrätt samt ett nytt kommunikations- och informationsmaterial för allmänheten som planeras kunna bli lanserat under 2024.

Utöver det har Naturvårdsverket, i samband med att skriften *Allemansrätten – vad säger lagen?* uppdaterats och reviderats sett över den rättsutveckling som kan komma att påverka allemansrätten.

Under året har Naturvårdsverket varit en drivande part i den nationella dialoggruppen för arbetet med allemansrätten. Dialoggruppens syfte är att förbättra förutsättningarna för nationell samverkan för aktörer som arbetar med allemansrätten och att främja nationell samordning och kunskap i arbetet med allemansrätten. Inom ramen för arbetet har gruppen gjort en omvärldsspaning och utifrån det identifierat utmaningar och möjligheter för allemansrätten. Detta har i sin tur resulterat i att flera olika arbetsgrupper som kan driva frågorna vidare bildats.

6.1.3 Naturvägledning – SLU Centrum för naturvägledning (CNV)

SLU CNV har i uppdrag att bidra till utveckling av arbetet med naturvägledning i Sverige. Där ingår att stötta Naturvårdsverket i olika projekt och samarbeten.

2023 beställde Naturvårdsverkets handläggare hjälp inom arbetet med upplevelser i Sveriges nationalparker, de nya nationalparksprocesserna, Sveriges naturum, ramverket för vandringsleder, uppföljning av friluftslivmålen, tanke-smedjan för friluftsliv, de lokala naturvårdssatsningarna (LONA), vardagsnära natur, invasiva arter, dialogprocesser och allemansrättskommunikation. Leveranserna har skett till exempel i form av rapporter, workshops, webinarier och metodutveckling. SLU CNV erbjuder även rådgivning och kunskapssammanställningar, ger ut nyhetsbrev och ordnar seminarier.

Utöver detta möjliggörs också samarbete med och mellan andra aktörer inom och utom Sveriges lantbruksuniversitet (SLU) som till exempel i nordiskt och europeiskt samarbete, med HaV, avdelningen för miljökommunikation på SLU och med SGU i arbetet med geoparker i Sverige. En enkät ställd till SLU CNV:s nätverk visar att de är nöjda med de insatser som görs och efterfrågar mer och fortsatt stöd. Den totala förbrukningen inom detta uppdrag var 3,5 mnkr.

6.1.4 Fjällsäkerhetsrådet

Fjällsäkerhetsrådets uppgifter innebär bland annat att främja och ansvara för nationell samordning, bedriva kommunikationsarbete och utbildningar, följa och stödja forskning samt utvecklingsarbete kring fjällsäkerhet. I uppgiften ingår även att stödja och vägleda det lokala fjällsäkerhetsarbetet. Under 2023 samlades Naturvårdsverkets Fjällsäkerhetsråd vid två tillfällen med syfte att diskutera aktuella fjällsäkerhetsfrågor. I en särskild handlingsplan genomfördes aktiviteter kring fjällkartor, vädervarningar samt översyn av utbildningsnormer för fjälledare.

Naturvårdsverket arrangerade även ett seminarium kring klimatets påverkan på fjällsäkerhetsarbetet. Kommunikation är ett viktigt område för Naturvårdsverkets fjällsäkerhetsarbete och under året har fyra pressmeddelanden skickats ut samt en sommar- och en vinterfjällenkät genomförts. Webbplatsen www.fjallsakerhetsradet.se har besökts av drygt 90 000 personer. Bland övriga insatser kan nämnas att bidrag har lämnats till lokala fjällsäkerhetskommitteer med syfte att stödja det lokala fjällsäkerhetsarbetet som till exempel anordnandet av fjällsäkerhetsdagar för grundskolelever, utplacering av nödlådor i rastskydd efter fjällederna samt lokala informationsinsatser. Naturvårdsverket har fortsatt att dokumentera besöksmönster i den svenska fjällen genom en analys av mobiltelefontrafik inom 27 fjällområden. Totalt förbrukades nästan 1,4 mnkr av 1:3-anslaget inom fjällsäkerhetsarbetet.

6.1.5 Lavinprognoser

Naturvårdsverket driver sedan 2016 tjänsten www.lavinprognoser.se där information och prognoser finns om var och när det råder lavinfara i de svenska fjällen. Målet med lavinprognoserna är att förebygga olyckor och tillbud, att bidra till tryggare fjällupplevelser och att öka kunskapen om laviner och lavinfara. Bedömningar av lavinfara görs för sex välbesökta fjällområden och prognoserna uppdateras varje dag, från mitten av december till början av maj. Tjänsten är etablerad som en viktig informationskälla hos allmänheten och hos media om lavinfaran i svenska fjällen.

Den andra viktiga delen av Naturvårdsverkets lavinsäkerhetsarbete är huvudmannaskapet för Sveriges lavinutbildningar; ett utbildningskoncept för lavinsäkerhet som vänder sig både till fritidsutövare och till dem som behöver hantera lavinrisker yrkesmässigt. Kostnaderna för att driva lavinprognostjänsten med angränsande verksamheter under 2023 uppgick till cirka 13,1 mnkr. En stor andel av utgifterna är kopplade till bemanning av lavinprognostjänsten och fältarbete lokalt i prognosområdena för att kvalitetssäkra lavinprognoserna.

6.1.6 Statliga ledsystemet – fjälleder

Det statliga ledsystemet i fjällen utgör en förutsättning för friluftsliv och turism i fjällen och är en viktig del av fjällsäkerheten. Naturvårdsverket är huvudman för ledsystemet och länsstyrelserna i Norrbottens, Västerbottens, Jämtlands och Dalarnas län samt föreningen Laponiatjuottjudus har det regionala förvaltningsansvaret. Förvaltningen av det statliga ledsystemet i fjällen finansieras av anslaget 1:3 med årliga bidrag. I bidraget till föreningen Laponiatjuottjudus ingår även kostnader för förvaltningen av ledsystemet. Den faktiska medelsanvändningen för perioden 2021–2023 redovisas i tabell 39.

Under 2023 användes cirka 5,3 mnkr av de förbrukade medlen till upprustningsåtgärder. Utöver detta finns det kostnader för byggnader och anläggningar på Naturvårdsverkets fastigheter som ingår i det statliga ledsystemet (7. Tema Fastighetsförvaltning). Med upprustningsåtgärder menas särskilda insatser som ledförvaltarna gör längs ledsystemet och som går utöver arbetet med att löpande underhålla och säkra lederna. Det kan handla om exempelvis nya broar eller utbyte av ledmarkeringar längs en längre ledsträcka. Upprustningsinsatserna är avgörande för att ledsystemet ska vara i ett säkert skick och för att inte ledsystemet ska försämrats över tid.

UPPRUSTNINGEN AV LEDSYSTEMET

2015 påbörjades arbetet med att rusta upp det statliga ledsystemet i fjällen och en särskild redovisning görs för att kunna följa arbetet. I tabell 41 redovisas vilka upprustningsåtgärder som genomförts under perioden 2015–2023.

Tabell 41. Genomförda upprustningsåtgärder av statliga ledsystemet i fjällen 2015–2023.

Genomförd upprustning	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	Summa
Antal nya broar	37	45	24	36	17	32	19	29	8	247
Antal upprustade broar	36	38	25	16	16	21	43	52	9	256
Antal nya rastskydd	11	13	1	3	0	3	2	3	0	36
Antal renoverade rastskydd	14	18	13	17	8	26	4	3	1	104
Antal nya vägvisare		1 490	2 146	1 310	1 050	490	539	670	620	8 315
Kilometer förbättrad ledmarkering	607	627	486	321	286	1 580	274	730	457	5 368
Kilometer röjd led	365	316	72	107	25	1 167	121	159	101	2 433
Kilometer spång	24	20	13	12	7	4	15	33	3	131

Under 2023 har sammanlagt 457 kilometer led fått förbättrad ledmarkering samt 101 kilometer led har röjts för bättre framkomlighet. Tittar man på några exempel länsvis så har Länsstyrelsen i Norrbotten jobbat bland annat med förberedande insatser som syftar till att underlätta kommande restaureringsarbete med broar samt upphandling av upprustningstjänster. I Västerbotten har man kommit i hamn med upprustningssatsningen och fokuserar nu på löpande underhåll av lederna. I likhet med förra året har ledsystemet drabbats av väderrelaterade skador på broar vilket medför stora merkostnader och ett arbete som kräver klimatanpassningsåtgärder. I Jämtland finns det fortfarande kvar delar med större behov av upprustning och under 2023 rustades 323 kilometer leder upp via olika avrop på ledskötselavtal. Under året har även en mindre delsträcka kompletterat ledsystemet vilket bidrar till att skapa en sammanhängande led genom fjällkedjan. I Dalarna har man i likhet med Västerbotten, rustat färdigt ledsystemet och fokus ligger nu på den löpande förvaltningen. Här har man bland annat bytt ut fem balkbroar samt gjort underhållsåtgärder på flertalet rastskydd. I Laponia har två hängbroar reparerats samt att man har inventerat samtliga leder i systemet.

6.1.7 Vandringsleder där staten inte är huvudman

Lättillgängliga och hållbara vandringsleder i hela landet utgör en viktig förutsättning för friluftslivet, bidrar till stärkt folkhälsa och är en viktig resurs för turismen och dess aktörer. I enlighet med den särskilda satsning på vandringsleder och fjälleder som regeringen aviserat mellan 2022–2027 har Naturvårdsverket 2023 åter haft möjlighet att fördela bidrag till organisationer som förvaltar vandringsleder där staten inte är huvudman.

För vandringsleder där staten inte är huvudman har det under en längre tid efterfrågats möjligheter till bidrag för att finansiera en organisation som förvaltar och underhåller vandringsleder. Naturvårdsverket har därför haft ett särskilt fokus på regional organisering och har valt att styra bidragsmöjligheten i den riktningen. Totalt inkom 37 ansökningar omfattande drygt 32 mnkr. Av dessa fördelade Naturvårdsverket drygt 19,4 mnkr till 23 olika aktörer som under 2023 arbetat för att stärka organiseringen kring vandringsleder. Naturvårdsverket prioriterade särskilt de aktörer som tar ett regionalt övergripande ansvar för ledsamordning. Den förväntade effekten av satsningen med fördelat bidrag är ett tydliggörande av ansvarsförhållanden och ett stärkt regionalt arbete med vandringsleder, vilket i sin tur bidrar till friluftslivet i stort och till de tio friluftspolitiska målen.

Inkomna bidragsredovisningar vittnar om att bidraget på kort tid haft en stor effekt för det regionala arbetet med vandringsleder och i synnerhet i riktning mot en mer förankrad regional och lokal organisering. Frågorna om organisering har som nämnts varit ett identifierat utvecklingsområde och bidragsmottagarnas redovisningar vittnar om att möjligheten till bidrag är ett välkommet och efterlängtat initiativ vilket leder deras arbete framåt. Relationen mellan beviljade medel och faktisk förbrukning inom respektive projekt presenteras i tabell 42.

Tabell 42. Beviljade bidrag, belopp och utfall 2023 (tkr).

Bidragssökande organisation	Beviljat belopp	Förbrukning
Föreningen Paxwalk	885	881
Jämtland Härjedalen Turism	595	580
Kreativa byar i Norrbotten ek. förening	1 257	1 238
Linköpings stift	1 099	1 099
Länsstyrelsen i Gävleborgs län	1 207	1 184
Länsstyrelsen i Stockholms län	850	284
Länsstyrelsen i Västerbottens län	857	725
Region Gotland	898	842
Region Jönköpings län	550	551
Region Kronoberg	1 038	843
Region Sörmland	854	854
Region Västernorrland	789	716
Region Östergötland	868	680
Svenska kyrkan i Växjö stift	280	354
Sydöstra Jämtlands Pastorat	648	648
Vallentuna kommun, med Samverkan Roslagsleden	800	350
Visit Dalarna	1 082	629
Visit Stockholm, Stockholm Archipelago	950	950
Visit Värmland ekonomisk förening	588	523
Västerås Stad	516	506
Västerås stift	1 263	1 264
Västkoststiftelsen	690	691
Åre Kommun	842	325
Summa	19 406	16 719

Källa: Ärende NV-09693-22, NV-03423-23, NV-09914-21.

6.1.8 Terrängkörningsplaner

Tidigare år har Naturvårdsverket fördelat medel till samebyarnas arbete med terrängkörningsplaner. I arbetet ingår även länsstyrelsernas handläggning och administration av projekt. Terrängkörningsplanerna syftar till att förhindra körskador i naturen och öka säkerheten vid terrängkörning. Den begränsade finansieringen av 1:3 anslaget innebär dock att verksamheten inte kunde tilldelas några medel under 2023 (tabell 39).

6.2 Naturumverksamhet

Idag finns det 32 naturum i Sverige, varav 23 har statliga huvudmän (eller av staten utsedd förvaltare) och vilka finansieras genom bidrag från Naturvårdsverket. Nio naturum har andra huvudmän och Naturvårdsverket lämnar ett begränsat bidrag till deras verksamhet. Naturum ska visa vägen ut i naturen, bidra till kunskap om skyddad natur. De fyller en viktig funktion för bland annat barn, unga och ovana naturbesökare.

Totalt fördelades 45,0 mnkr till naturumverksamhet varav 41,8 mnkr fördelades till länsstyrelser, föreningen Laponiatjuottjudus och Stiftelsen Tyrestaskogen samt 3,2 mnkr till icke statliga naturum. Genom att använda intäkter i verksamheten och omföring från andra bidragsposter har huvudmännen förbrukat totalt 56 mnkr till naturumverksamheten under 2023, vilket är lägre än året innan. Det beror dels på att naturum fick 5 mnkr mindre i bidrag samtidigt som omföring från skötsel-schablonen till naturum minskat, varifrån medel tidigare omförts för att naturum ska kunna hålla en hög kvalitet.

Tabell 43. Medel till naturum 2021–2023 (tkr).

	2021	2022	2023
Förbrukade medel, länsstyrelser/statliga naturum*	55 018	68 065	56 457
Bidrag till kommuner/icke statliga naturum	4 050	4 050	3 150
Besökarundersökning, utbildning av naturumpersonal m.m.	68	275	3 322
Summa förbrukade medel	59 136	72 390	62 929

Källa: Länsstyrelsernas, Laponiatjuottjudus, Stiftelsen Tyrestaskogens redovisningar samt Naturvårdsverkets bokföring.

* Inklusive förbrukning av omföringar från andra bidragsposter och för 2023 även förbrukning av intäkter. Inklusive naturum i Lapponia och i Tyresta.

Antal besök på naturum är ungefär i samma nivå som året innan men är fortfarande något under året innan pandemin, då besöksiffran låg på 1,8 miljoner (2019).

Antal aktiviteter och skolelever har minskat något jämfört med året innan, vilket kan vara en effekt av minskade bidrag till naturum (tabell 44).

Tabell 44. Antal besökare i naturum 2021–2023.

	2021	2022	2023
Antal besökare totalt	1 152 461	1 672 432	1 662 626
Antal skolelever	14 114	31 198	27 465
Antal deltagare i programaktiviteter	193 958	246 025	229 650

Under 2023 firade naturum 50 år vilket de lyfte med kampanjmaterial i sociala media, marknadsföring och olika jubileumsaktiviteter, något som plockades upp väl i media. Firandet pågick hela året och själva födelsedagen firades lite extra med tårta och olika aktiviteter.

Sommarhalvåret 2023 visade 25 naturum en utställning med aktiviteter om invasiva främmande arter, framtagen av Naturvårdsverket i samarbete med SLU CNV.

De fyra naturum som skulle förnya sina utställningar fick ställa in detta arbete på grund av neddragningar i budget. Det påverkade även uppföljningsbesöken, endast två av sex inplanerade besök kunde genomföras. Naturum Dalarna och naturum Söderåsen hade fleråriga avtal och fick medel från Naturvårdsverket för att fortsätta förnya sina basutställningar.

6.3 Friluftslivsarbete i skyddade områden

I det här avsnittet redovisas resultatet av de bidrag från 1:3-anslaget som går till friluftsliv och tillgänglighet i skyddade områden. Den ekonomiska redovisningen av bidragen för skötsel av naturreservat och nationalparker ingår i den totala redovisningen från länsstyrelserna, föreningen Laponiatjuottjudus och Stiftelsen Tyrestaskogen, se tabell 22. Se även tabell 45 där fördelade medel för tillgänglighet till naturen redovisas. För vissa län finns det osäkerheter i den ekonomiska redovisningen som kan påverka uppgifternas tillförlitlighet.

Tabell 45. Förbrukning av länsstyrelsernas, Stiftelsen Tyrestaskogens och föreningen Laponiatjuottjudus bidrag för skötsel av skyddade områden (friluftsliv), 2021–2023, (tkr).

Kostnadspost	2021	2022	2023
Information, naturvägledning	37 259	54 560	27 163
Friluftsanordningar och renhållning	70 591	99 698	49 702
Leder	30 398	39 574	30 033
Uppföljning friluftsliv	3 421	2 798	1 826
Summa	141 669	196 630	108 725

Källor: Länsstyrelsernas, Stiftelsen Tyrestaskogens och Laponiatjuottjudus ekonomiska redovisningar av 1:3 skötselschablonbidrag. Bruttokostnader anges, det vill säga ej avdrag för eventuella intäkter. (Kostnadsposterna Vägunderhåll, P-platser (ej Naturvårdsverkets fastigheter) och Andra byggnader och anläggningar (ej Naturvårdsverkets fastigheter) redovisas i tabell 22.)

Sammantaget omfattar friluftslivsarbetet i skyddade områden 2023 nästan 109 mnkr, se tabell 45. Anslaget utgör en viktig grund för långsiktig förvaltning och fortsatt utveckling men det bygger på att det finns en långsiktighet i finansieringen. Det är en utmaning för förvaltningsorganisationerna att hantera stora förändringar av medelstilldelning under kort tid. Förutom minskningen av anslaget 2023 har även bland annat materialkostnader ökat. På flera håll har dock material inköpt i slutet av 2022 kunnat användas under 2023, vilket möjliggjort en del underhållsåtgärder. Andra har samarbetat med, eller fått ekonomiskt stöd från exempelvis kommuner, regioner eller andra, vilket möjliggjort arbete som annars inte hade varit möjlig.

Det senaste årets minskning av anslagsnivåerna har påverkat möjligheten att genomföra nödvändigt underhåll och satsningar för att främja friluftslivet i landets skyddade områden.

Insatser för att möjliggöra besök för fler människor genom att förbättra tillgängligheten till och i naturområden har minskat. Fokus har flyttats från att utveckla och främja till att säkerställa och bibehålla skick på leder, anläggningar, anordningar, dass med mera. Medel till åtgärder för säkerställande av säkerheten i områden har haft hög prioritet i hela landet då staten kan bli ansvarig om olyckor sker. Exempel på anordningar med högt säkerhetsfokus är broar, fågeltorn och trappor.

Friluftslivet bidrar med många positiva värden för samhället och utgör en grundpelare inom naturvården. Flera län rapporterade under 2023 om färre upphandlingar med entreprenörer, tillsynsmän och småföretag, som tidigare anlätts för arbete. Några län rapporterar också om bristande underhåll på leder och stängda dass. Det i sin tur kommer kunna minska skyddade områdets möjlighet och bidrag till att vara en resurs för friluftsliv och naturturism.

Det är fortsatt ett högt besöksintresse i många av landets naturreservat och nationalparker. Variationen är dock stor mellan områden och olika delar av landet. Arbetet med att visa vägen ut, tillgängliggöra naturen, väcka intresse och öka kunskapen om naturen är ständigt pågående och skapar förutsättningar för att fler ska kunna utöva friluftsliv. Möjligheten till en hållbar, ekonomiskt effektiv och långsiktig förvaltning är viktig. Både ur ett tillgänglighetsperspektiv såväl som att ta hand om utmaningar som ofta finns i populära, attraktiva områden, såsom överbelastade parkeringar, slitage och ökat underhållsbehov. Trots behov har underhåll av parkeringsplatser och vägar prioriterats ner på flera håll. Effekter som att tillsyn i områden har minskat gör att länen i högre grad blir beroende av besökarnas rapporteringar om exempelvis nedfallna träd. Servicen till besökare minskar, många län tillhandahåller exempelvis inte längre ved vid grillplatser.

Arbetet med att tillgängliggöra naturen sker genom att anlägga och underhålla anordningar för friluftslivet, exempelvis vandringsleder, vindskydd och eldstäder. Det sker även genom ett kontinuerligt arbete med information och naturvägledning via hemsidor, sociala medier, skyltar, kartappar och guidning ute i reservaten. Varje år är ansatsen att förbättra tillgängligheten till och i naturen och därmed möjligheten för besök för en bred målgrupp i landets skyddade områden.

Några exempel från 2023:

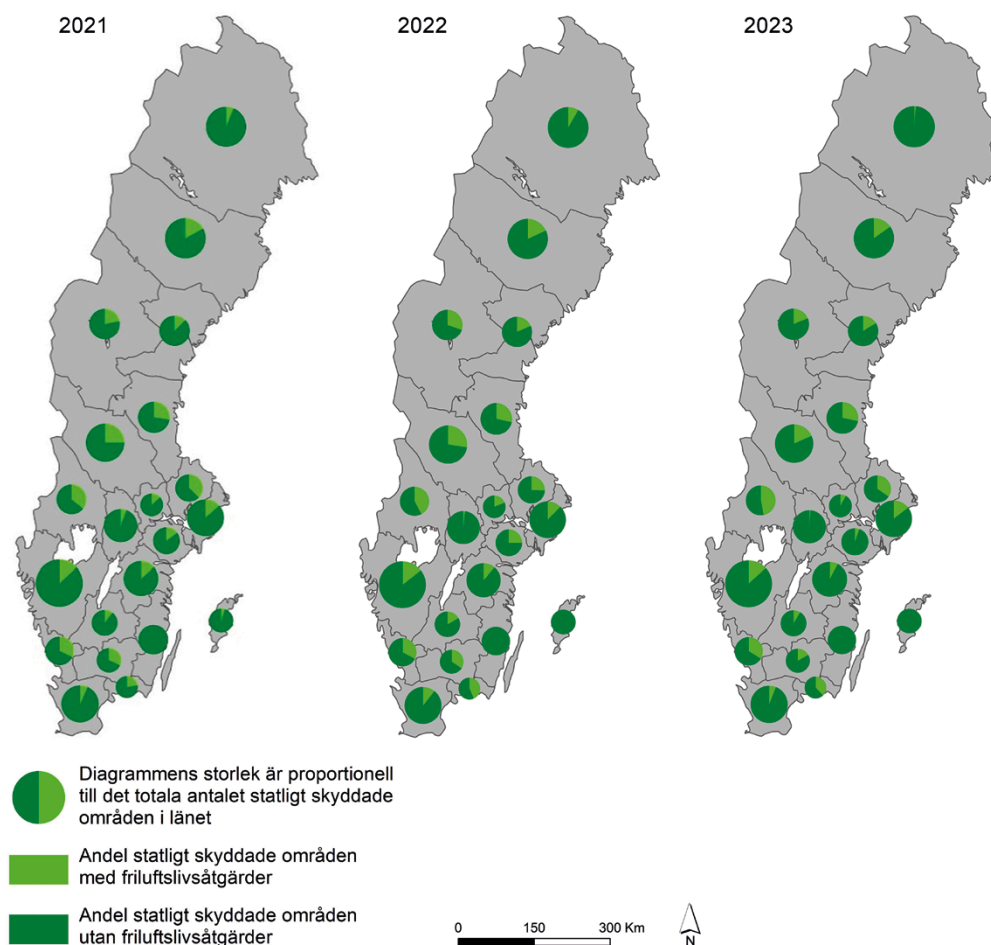
- Länsstyrelsen i Blekinge har satt ut tio nya tillgänglighetsanpassade eldstäder i de mest tillgängliga naturreservaten. Eldstäderna som är tillverkade i cortenstål har vridbart grillgaller monterat på en höj- och sänkbar ställning.
- Länsstyrelsen i Dalarnas län har tagit fram en utflyktsguide för Dalarnas skyddade natur; en guidebok som lyfter 50 skyddade områden i Dalarna.
- Länsstyrelsen i Gotlands län har genomfört arrangemang som lockat både nya och gamla friluftsutövare, bland annat under Nationalparkernas dag, Vandringens dag samt olika arrangemang för skolan och SFI.
- I Kronobergs län har de två tätortsnära och besöksintensiva naturreservaten Notteryd och Hissö fått tillgängliga dass med slamtömning.
- I Västerbottens län har man utvecklat samlad information till kampanjen *Ta bussen till naturen* med förslag på besök till reservat med bussförbindelser.
- I Kalmar län har man fortsatt sitt arbete i sociala medier (länsstyrelsens Facebooksida samt Instagram) för att informera om skyddad natur, hotade arter och reservatsförvaltning. Tillsammans har det nått över 700 000 personer.

Arbete med proaktiva och direkta insatser för hållbart friluftsliv och naturturism, ofta i samverkan med andra myndigheter och lokalsamhälle sker kontinuerligt. Runt om i landet finns många goda exempel, bland andra:

- Länsstyrelsen i Dalarnas län har fokuserat på byte av dåliga spänger. Prioritering av platser med markslitage från vandring. Exempel är Gryvelåns och Gyllbergens naturreservat.
- På naturreservatet Hallands Väderö har vattenskotrar och båtar stört sälarnas viloplats. Det har tagits fram nya föreskrifter för att komma till rätta med störningarna.
- I Västra Götalands län börjar resultat synas, till exempel viss spridning av besökare i Kinnekulle naturreservat, utifrån arbete med hållbar marknadsföring, samt god samverkan och dialog med Götene kommun och Biosfärområde Vänerskärgården.
- I Skåne län har ett regionalt friluftsråd bildats som bidrar till ökat samarbete med bland annat Region Skåne, Stiftelsen Skånska Landskap och Visit Skåne.
- I Kalmar län har den samverkansgrupp med Ölandskommunerna, Ölands turism, Sveaskog och polisen kring trafik- och besöksfrågor på norra Öland fortsatt på ett positivt sätt under året.
- Länsstyrelsen i Uppsala län har via konsult och i samverkan med fastighets-skötsel förvaltningen, naturvårdsförvaltningen och samordnaren för klimat-anpassning på plan- och bostadsenheten tagit fram en klimat- och sårbarhets-analys för Tjäderleksmossens naturreservat.

Precis som föregående år lyfts granbarkborreangrepp fram som en växande utmaning i en handfull län. Kostnaderna för nödvändiga åtgärder kan komma att öka framåt. Många insatser görs redan för att upprätthålla framkomlighet och säkerhet i välbesökta områden. Det kan handla om att fälla riskträd och att hitta nya sträckningar för vandringsleder, och i vissa fall att stänga av vandringsleder. Fler län rapporterar också om stora nederbörds mängder, med översvämningar och höga vattenflöden som skadat infrastruktur och anläggningar som det inte alltid funnits resurser till att återställa. Även afrikansk svinpest har påverkat möjlighet till förvaltning.

Förvaltare av statligt skyddade områden registrerar åtgärder som genomförs med medel från 1:3-anslaget i en gemensam databas (Skötseldos). Under 2023 har friluftslivsåtgärder genomförts i de statligt bildade områdena, se figur 1. Skötseldos används i de flesta länen men i olika stor utsträckning och ett par länsstyrelser har inte registrerat några friluftslivsåtgärder för 2023 även om det genomförts åtgärder även där. Sammanställningen ger därför inte en fullständig bild av de åtgärder som utförts.

Figur 1. Andel statligt skyddade områden där det genomförts friluftslivsåtgärder under 2021–2023.

Källa: SkötselDOS, 2022-02-07, 2023-01-19, 2024-01-13. (2020 genomfördes en överlappsanalys, 2021 och 2022 sammanställdes alla områden med kopplade åtgärder.)

ÖPPNA DATA

I samverkan med förvaltningsorganisationerna tillhandahåller Naturvårdsverket öppna geodata om friluftslivsordningar och leder i de statligt skyddade områdena (nationalparker och statligt bildade naturreservat och naturvårdsområden). Informationen publiceras av förvaltningsorganisationerna, företrädesvis länsstyrelserna. Ett kontinuerligt arbete pågår i syfte att kvalitetssäkra, komplettera och anpassa informationen efter besökarnas behov. Andelen skyddade områden som finns publicerade som öppna data ökar stadigt. I nuläget finns 77 % av de statligt skyddade områdena som öppna data (tabell 46) att jämföra med 66 % för ett år sedan. Arbetet bidrar till att göra naturen tillgänglig genom att externa aktörer, och förvaltningsorganisationerna själva, kan presentera informationen i kartapplikationer. Det varierar mellan länen hur många områden som publicerats. För många län är öppna data mer eller mindre komplett och ytterligare län har publicerat merparten av sina områden. Några län, exempelvis Norrbotten, har i stället prioriterat andra informationskanaler och har därför inga eller ett fåtal områden publicerade som öppna data.

Tabell 46. Andel statligt skyddade områden som det finns information för i öppna data.

Län	Antal områden att publicera	Antal publicerade områden	Andel publicerade områden
Stockholms län	267	170	64 %
Uppsala län	176	123	70 %
Södermanlands län	171	171	100 %
Östergötlands län	296	278	94 %
Jönköpings län	160	153	96 %
Kronobergs län	137	103	75 %
Kalmar län	207	202	98 %
Gotlands län	156	152	97 %
Blekinge län	118	93	79 %
Skåne län	312	237	76 %
Hallands län	201	142	71 %
Västra Götalands län	497	254	51 %
Värmlands län	216	205	95 %
Örebro län	258	205	79 %
Västmanlands län	127	117	92 %
Dalarnas län	327	173	53 %
Gävleborgs län	244	231	95 %
Västernorrlands län	214	198	93 %
Jämtlands län	245	63	26 %
Västerbottens län	408	395	97 %
Norrbottens län	458	34	7 %
Total	5 195	3 699	77 %

Källa: Uttag av data från SkötselDOS 2024-02-28.

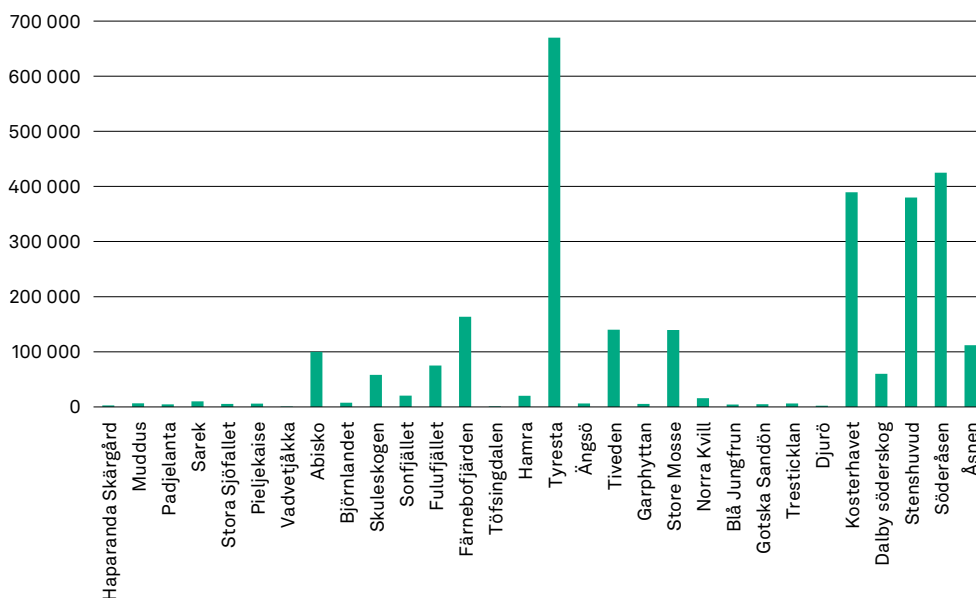
6.3.1 Friluftslivsarbete i nationalparker

Besöksantalen i Sveriges 30 nationalparker verkar ha stabiliserat sig och ligger i stort sett på samma nivå som föregående år, se tabell 47. Årets besökssiffror för Sveriges nationalparker (totalt 2,84 miljoner) är dock något högre än antalet besökare före pandemin. 2019 var de totala besökssiffrorna 2,78 miljoner. Det är svårt att härleda en ökning eller minskning av besök i naturen till något specifikt. Exempel som kan påverka och som förvaltningen inte kan styra är vädret och inflationen. I vissa besöksintensiva områden kan en lyckad informationssatsning leda till att besökare i stället besöker andra naturområden och sevärdheter under högsäsong. I år finns ingen statistik för hemsidan <https://www.sverigesnationalparker.se>. Ett systembyte från Google analytics till Matomo har medfört problem kring statistiken.

Tabell 47. Antal besök i Sveriges nationalparker 2021–2023.

	2021	2022	2023
Besök i nationalparkerna	3,01 miljoner	2,88 miljoner	2,84 miljoner
Besök på Sverigesnationalparker.se	1,70 miljoner	1,17 miljoner	-

Källa: Länsstyrelsernas, Lapontiatjuottjudus och Stiftelsen Tyrestaskogens verksamhetsberättelser 2023.

Figur 2. Diagrammet visar antal besök i de olika nationalparkerna.

Källa: Länsstyrelsernas, Lapontiatjuottjuddus och Stiftelsen Tyrestaskogens verksamhetsberättelser 2023. Olika metoder används för uppskattningen av antalet besökare i nationalparkerna varför besöksiffrorna inte är direkt jämförbara mellan olika nationalparker.

I de mest välbesökta nationalparkerna förekommer fortsatt utmaningar kopplade till det höga besöksstrycket. Det som lyfts fram som särskilt problematiskt är trafik- och parkeringssituationen och vägar till områden, men det förekommer även utmaningar med slitage. Att hantera dessa utmaningar blir ännu svårare med nedskärningen av medel.

- I Store Mosse upphandlades parkeringsövervakning inför högsäsongen 2023 vilket ledde till ett minskat antal felparkeringar. Besöksintresset är fortsatt lika stort. Ett minskat besöksintresse är dock något som nationalparksförvaltningen ser som en möjlig effekt till följd av minskat underhåll på leder. På kort sikt försämras tillgängligheten. På lång sikt kan det innebära att färre turister och besöksgrupper har möjlighet att besöka området.
- I Fulufjällets nationalpark har det länge varit utmaningar med parkeringen på grund av den mängd besökare som kommer (främst dagbesökare). Här har en trafikutredning utförts med ett antal förslag till insatser som utreds vidare.
- I Tyresta nationalpark har det höga besöksstrycket i området resulterat i påverkan på häckande fiskgjuse och storlom. För att ytterligare styra och kanalisera besökare har man exempelvis jobbat aktivt med naturvägledning, påbörjat försök med P-avgifter vid huvudentrén för att potentiellt kanalisera besökare till andra delar av Tyresta.
- I Åsnens nationalpark har man förbättrat arbetet med kanalisering av besökare genom att utveckla en tredje besökspunkt att nå med bil/cykel. Man har även utvecklat en besökspunkt dit det går att ta sig med båt.
- I Tivedens nationalpark har många åtgärder utförts under året för att kanalisera besökare, strukturera mottagandet och minska felparkeringar. Underhållet har dock dragits ner på leder, och trafiksituationen vid parkeringar under högsäsong har varit ansträngd, särskilt då felparkeringar blockerar framkomligheten. Där

har en utredning inletts inför eventuell trafikövervakning under 2024.

Som en del i förvaltningen av Sveriges nationalparker pågår införandet av den visuella identiteten som genom ett gemensamt designkoncept syftar till att lyfta fram och förtydliga Sveriges nationalparker som varumärke, idé och attraktion. Varumärket är infört i mer än hälften av nationalparkerna men implementeringsarbetet har nu pausats. Samarbetet med aktörer och företag som är verksamma i eller i direkt anslutning till en nationalpark fortgår. Aktörerna kan gå en utbildning och har då möjlighet att bli samarbetspartner till nationalparken som de är verksamma inom eller i närheten av. I dagsläget finns samarbetsavtal med aktörer i tio nationalparker.

Även andra former av samverkan är betydelsefulla för mottagandet av besökare i landets nationalparker, exempelvis:

- Store Mosse har goda erfarenheter att samarbeta med volontärer som exempelvis arbetat med underhåll. Nationalparken ingår i European Diploma for Protected Areas som övervakas av Europarådet, och där påpekas tydligt vikten av att nationalparksförvaltningen ska ha trygg finansiering och inte vara beroende av ideell arbetskraft.
- I maj invigdes Färnebofjärdens nya entréer. Invigningen arrangerades tillsammans med samarbetspartners och andra lokala aktörer som idrottsföreningen, restauranger med flera.
- Naturvårdsråd i Tivedens nationalpark har nu fungerat framgångsrikt i tio år. Parallellt med detta finns ett gott samarbete kring besökarmottagning och turism kopplat till nationalparken, framför allt med de tre närmast berörda kommunerna.

6.4 LONA – friluftslivsprojekt

Inom LONA ordinarie kan kommuner söka stöd för projekt som gynnar det lokala friluftslivet. Friluftsliv ger oss människor bättre hälsa och kunskap om naturen. Naturmiljöer är till för alla och därför är det bra om så många LONA-projekt som möjligt uppnår en grundläggande nivå av tillgänglighet. Bidraget kan exempelvis ges för åtgärder som underlättar för fler att komma ut i naturen. Markägare, föreningar och andra lokala aktörer kan också initiera och driva LONA-projekt i samverkan med kommunen. Friluftslivsprojekt kan få bidrag med upp till 50 % av projektkostnaderna.

RESULTAT

Många LONA-projekt har koppling till friluftsliv. Under perioden 2021–2023 avslutades 1 671 åtgärder inom LONA ordinarie, varav nästan hälften (825 projekt) hade inriktning ”Människa/Friluftsliv”. Friluftslivsprojekten har bland annat bidragit till framtagande av 147 informationsskyltar, 115 vandringsleder/stigar och 40 rastplatser. Dessutom har det tagits fram 45 grönstrukturplaner, grönplaner och friluftspaner, som är en viktig del i det strategiska och långsiktiga arbetet med att säkerställa möjligheten till ett rikt friluftsliv och kommunernas framtida utveckling av områdena. Under perioden 2021–2023 avslutades också 29 åtgärder med fokus på tillgänglighetsanpassning för äldre och funktionshindrade. Exempel på genomförda åtgärder är byggnation av ramper, anläggande av spänger längs vandringsleder och stigar,

utjämnande och/eller grusning av vägar och stigar så att det går att köra med rullstol och barnvagn samt anläggande av tillgänglighetsanpassade toaletter.

Åtgärderna underlättar utövandet av friluftsliv i Sverige och gör det lättare för människor att komma ut i naturen, vilket är bra för folkhälsan. De bidrar även till att informera om naturen, biologisk mångfald och många för människan livsviktiga ekosystemtjänster.

LÄS MER

Mer information om friluftslivsprojekt inom LONA finns på Naturvårdsverkets hemsida¹⁹. LONA ordinarie redovisas under avsnitt 3.4 i denna rapport.

¹⁹ LONA – Friluftsliv. <https://www.naturvardsverket.se/bidrag/lona/lona--friluftsliv/>

7. Tema Fastighetsförvaltning

I det här kapitlet redovisas vilka medel som använts för förvaltningen av Naturvårdsverkets fastigheter med tillhörande byggnader och anläggningar. Fastighetsbeståndet ligger i huvudsak i skyddade områden med höga naturvärden. Naturvårdsverkets arbete med fastighetsförvaltningen styrs av *Förordning (1993:527) om förvaltning av statliga fastigheter* och här skiljer vi på åtgärder av löpande karaktär, fastighetsförvaltning, samt investeringar. Arbetsuppgifterna genomförs till stora delar på regional nivå genom uppdragsavtal.

Tabell 48. Användning av 1:3-medel inom Tema Fastighetsförvaltning, 2021–2023, ap.2 (tkr).

Sakanslagsområde	Total förbrukning 2021	Total förbrukning 2022)	Total förbrukning 2023
Tema Fastighetsförvaltning, anslagspost 2			
Fastighetsförvaltning	99 313	113 727	80 945
Investeringar för byggnader och anläggningar	28 287	57 855	41 412
Summa	127 600	171 582	122 357

Källa: Del av tabell 19. Länsstyrelsernas förbrukning av 1:3-medel samt övriga utbetalda medel enligt Naturvårdsverkets huvudbok.

7.1 Fastighetsförvaltning

Den löpande förvaltningen av Naturvårdsverkets fastigheter omfattar ekonomisk, juridisk och teknisk förvaltning. Arbetet utförs till stor del regionalt, genom uppdragsavtal om viss fastighetsförvaltning, av länsstyrelserna, föreningen Laponiatjuottjudus och Stiftelsen Tyrestaskogen.

Den ekonomiska förvaltningen omfattar löpande hantering av in- och utbetalningar i samband med drift och underhåll av byggnader och anläggningar, arrenden, hyror och nyttjanderätter, budgetering, redovisning med mera. Inom den juridiska delen företräder uppdragstagarna Naturvårdsverket, bland annat genom att hantera arrendeavtal och nyttjanderätter. För vissa uppgifter krävs dock Naturvårdsverkets godkännande. Att juridiskt representera Naturvårdsverket ingår inte i uppdragsavtalet med föreningen Laponiatjuottjudus. Den tekniska förvaltningen innebär att uppdragstagaren ansvarar för att drift och underhåll av byggnader samt anläggningar fungerar på kort och lång sikt.

Under 2023 lämnade Naturvårdsverket en ersättning på cirka 23 mnkr till uppdragstagarna för hanteringen av de administrativa, ekonomiska och juridiska delarna av arbetet. För den del av fastighetsförvaltningen där det ingår löpande drift och service, underhåll och reparationer fördelades cirka 57 mnkr 2023. Ersättningsnivåerna utgår från bedömd omfattning för respektive uppdragstagare.

I verksamhetsberättelserna för 2023 svarar merparten av uppdragstagarna att ersättningsnivån varit tillräcklig för det löpande arbetet, men undantag finns. När det gäller det långsiktiga behovet av att kunna genomföra reparationer och underhållsåtgärder menar flera att den tilldelade fastighetsschablonens inte är tillräcklig.

På fastigheterna finns över 1 500 byggnader samt ett stort antal anläggningar. Sju objekt är statliga byggnadsminnen med cirka 50 byggnader och anläggningar. Exempel på byggnader och anläggningar som ingår är naturum, ligghallar, raststugor, entréer, parkeringar och broar. Huvuddelen av dessa fyller viktiga funktioner för friluftsliv och naturvård i de skyddade områdena.

Skötseln av byggnader och anläggningar som Naturvårdsverket inte äger, men som ändå berör förvaltningen av skyddade områden redovisas under avsnitt 3.1 Skötsel av skyddade områden. Kostnader för naturumbyggnader som inte ägs av Naturvårdsverket (naturumen Blekinge, Färnebofjärden, Getterön, Gotland, Vindelfjällen Ammarnäs och Vindelfjällen Hemavan) redovisas under avsnitt 6.2 Naturumverksamhet.

7.2 Investeringar för byggnader och anläggningar

Under 2023 förbrukades 41,4 mnkr för investeringar i form av ny-, om- eller tillbyggnationer, fördelat på 18 olika åtgärder. Vid beslut om investeringsprojekt utgår och prioriterar Naturvårdsverket utifrån fyra urvalskriterier.

1. Investeringar för att förbättra miljöprestanda (vatten, avlopp, dammar, el och energi)
2. Investeringar i Sveriges nationalparker
3. Investeringar för naturvård och friluftsliv
4. Investeringar utifrån fastighetsägaransvar (säkerhet, arbetsmiljö med mera)

Fem investeringsåtgärder avsåg fortsatt arbete med att förbättra miljöprestandan på Naturvårdsverkets byggnader och anläggningar. Under 2023 genomfördes åtgärder med en kostnad på 11,8 mnkr för att förbättra vatten- och avloppssystem samt effektivisering av värmesystem. Den enskilt dyraste åtgärden, 9,7 mnkr, var att åtgärda tidigare vattenförsörjningsproblem i Ottenby, Ölands Södra udde.

Tre investeringar på entréerna till nationalparkerna Kosterhavet, Skuleskogen och Färnebofjärden har genomförts till en kostnad på 18,9 mnkr. För de två blivande nationalparkerna Bästeträsk och Nämndö har 1,8 mnkr använts för pågående arbete med nya entréer. Cirka 3 mnkr har disponerats till förbättringar på naturumbyggnaderna i nationalparkerna Abisko och Söderåsen.

Under kriteriet naturvård och friluftsliv har en investering genomförts. Bastun som brann ner i Bullerö naturreservat har ersatts med en ny till en kostnad om 1,5 mnkr.

Under 2023 påbörjades fyra större investeringar som utifrån fastighetsägaransvar är nödvändiga att åtgärda. Investeringarna avser åtgärder vid den blivande nationalparken Bästeträsk, Blå lagunen, en fordonsbro vid Eriksö samt två byggnader som behövs för förvaltningen av skyddade områden i Norrbottensfjällen. Totalkostnaden 2023 var 4,7 mnkr.

8. Tema Kunskapsstöd och uppföljning

I detta kapitel redovisas insatser som gjorts med hjälp av 1:3-anslaget som bidragit till kunskapsuppbyggnad i vid bemärkelse. Tabellen nedan visar de olika verksamheternas förbrukning, och är ett utsnitt från tabell 19.

Tabell 49. Användning av 1:3-medel inom Tema Kunskapsstöd och uppföljning 2021–2023, ap.2 (tkr).

Sakanslagsområde	2021	2022	2023
Tema Kunskapsstöd och uppföljning, anslagspost 2			
Grön infrastruktur m.m.	26 235	27 842	13 801
Genetiska resurser och traditionell kunskap	4 089	6 400	3 000
Inventeringar och kunskapsstöd	51 609	64 698	49 678
Övrigt	28 353	21 554	8 572
Summa	110 286	120 494	75 051
<i>Varav biosfärområden*</i>	<i>3 984</i>	<i>5 025</i>	<i>4 175</i>

Källa: Del av tabell 19. Länsstyrelsernas förbrukning av bidrag och intäkter samt övriga utbetalda medel enligt Naturvårdsverkets huvudbok.

* Läs mer under avsnitt 10.3.

8.1 Grön infrastruktur m.m.

8.1.1 Kunskapsunderlag för grön infrastruktur, ekosystemtjänster och genetisk mångfald

Inom Naturvårdsverkets arbete med att utveckla miljöövervakning av genetisk mångfald har följande rapporter levererats under 2023:

- Älg, Stockholms universitet
- Mossor, Naturhistoriska riksmuseet
- Fåglar, Lunds universitet

I det fortsatta arbetet har även tre nya uppdrag lagts ut under året:

- Plan och strategi för övervakning av genetisk mångfald hos svenska fåglar, Lunds universitet.
- Provinsamling och analys av genetisk mångfald hos fjäll- och dalripa, Uppsala universitet.
- Provinsamling och analys av genetisk mångfald hos älg, Stockholms universitet.

Resultaten från dessa uppdrag färdigställs 2024 och ger underlag till myndighetens fortsatta arbete med att utveckla miljöövervakning av genetisk mångfald i Sverige. Resultaten bidrar även med underlag till viltförvaltning och uppföljning av miljö-kvalitetsmål.

Naturvårdsverket har sedan 2016, i princip årligen, bidragit med finansiellt stöd till Jordbruksverkets arbete med ängs- och betesmarksinventeringen men medfinansieringen behövde utgå 2023 på grund av minskade resurser. Naturvårdsverket har under året publicerat en populärvetenskaplig rapport om palsmyrar, vilka omfattas av den nationella miljöövervakningen som ger underlag till beslut om åtgärder och rapportering om utvecklingen till EU-kommissionen. Rapporten sammanfattar kunskapsläget för denna unika naturtyp som är starkt hotad av klimatförändringar²⁰.

8.2 Genetiska resurser och traditionell kunskap

Inom området genetiska resurser och traditionell kunskap har Naturvårdsverket genom 1:3-anslaget gett bidrag till Sametinget och SLU CBM. Eftersom SLU CBM har expertkompetens inom flera områden har Naturvårdsverket också hämtat stöd från dem inom ett antal sakområden, både för nationellt och internationellt arbete.

8.2.1 Expertstöd – SLU Centrum för biologisk mångfald (CBM)

NATIONELLT ARBETE FÖR TRADITIONELL KUNSKAP OCH SEDVANEBRUK FÖR BIOLOGISK MÅNGFALD

SLU Centrum för biologisk mångfald (CBM) beviljades 1 450 tkr i bidrag för att stödja Sametingets uppdrag som fokuspunkt för traditionell kunskap enligt artiklarna 8j och 10c i konventionen om biologisk mångfald för år 2023. I detta arbete har CBM samverkat med Sametinget, ett arbete som har redovisats ingående den 15 december i rapporten *Traditionell kunskap och sedvanebruk. Sametingets uppdrag som samordnare för artiklarna 8j och 10c i FN:s konvention om biologisk mångfald (CBD)*²¹. I rapporten presenteras såväl Sametingets, CBM:s som det gemensamma arbetet med genomförande av artiklarna i ett svenskt sammanhang.

SVERIGES MEDVERKAN I DEN INTERNATIONELLA PLATTFORMEN IPBES

På uppdrag av Naturvårdsverket har SLU tagit fram en plan för att översätta rapporter från den mellanstatliga internationella plattformen för biologisk mångfald och ekosystemtjänster (IPBES). Rapporterna bygger på två utredningar av IPBES, dels *The methodological assessment report on the diverse values and valuation of nature* som handlar om naturens olika värden och värderingsmetoder, dels *The thematic assessment report on invasive alien species and their control*, om invasiva främmande arter. Översättningsarbetet inleddes under året och rapporterna kommer anpassas till svenska förhållanden och därmed bli mer tillgängliga nationellt.

²⁰ Naturvårdsverket (2023). Rapport 7113 *Palsmyrar – en populärvetenskaplig beskrivning*.
<https://www.naturvardsverket.se/4acec1/globalassets/media/publikationer-pdf/7100/978-91-620-7113-4.pdf>

²¹ https://www.sametinget.se/slutrapport_trad-kunskap_sedvanebruk_2023

BERNKONVENTIONEN OCH EU:S ABS-FÖRORDNING

SLU CBM har tillsammans med Naturvårdsverket representerat Sverige i Eurobats-avtalet under CMS under 2023. SLU:s expert är vetenskaplig representant och deltog vid det rådgivande mötet i Sarajevo 2023. SLU CBM har under året även bidragit med stöd till arbetet med den nationella rapporten till Eurobats.

NYA KUNSKAPER FÖR ARBETET MED INVASIVA FRÄMMANDE ARTER OCH SKÖTSEL AV KULTURPRÄGLAD NATUR

SLU CBM har under 2023 färdigställt uppdatering av befintlig och analys av nya spridningsvägar för invasiva främmande arter av unionsbetydelse, inklusive en identifiering av de viktigaste spridningsvägarna. Även metodkatalogen för bekämpning av invasiva främmande arter har fått en uppdatering med aktuell litteratur.

SLU CBM har fortsatt bidra till RAÄs, Naturvårdsverkets och Skogsstyrelsens samarbetsprojekt *Skötsel av kulturpräglad natur*. Projektet omfattar både kurser i fält och utförliga handledningar. Målgruppen är i första hand personer som arbetar på myndigheter med frågor om skötsel av natur- och kulturmiljöer. SLU CBM är huvudansvariga för att planera och leda kurser, samt för att ta fram kunskaps-sammanställningar och handledningar. Under 2023 genomfördes två fältkurser; en om skogsbete och en om kulturpräglade lövmarker.

8.2.2 Stöd till Sametinget för utförandet av nationellt fokalpunktsuppdrag om traditionell kunskap

Naturvårdsverket har i enlighet med regleringsbrevet bidragit med 1 mnkr till Sametinget för genomförande av deras uppdrag om att vara nationell fokalpunkt för både samisk kunskapstradition och annan kunskapstradition relaterad till biologisk mångfald. I detta ingår att samordna det nationella arbetet med att uppfylla delar av det svenska genomförandet av FN:s konvention om biologisk mångfald (Convention on Biological Diversity, CBD). Bidraget nyttjades till arbete för att öka förståelsen, betydelsen och värdet av traditionell kunskap i genomförandet av artiklarna 8j och 10c i Sverige, bland annat genom nationell samordning samt många kommunikativa insatser, även internationellt med en side-event under det 15:e partsmötet inom CBD. Sametingets redovisning²² presenterades den 15 september och Naturvårdsverket gav tekniskt stöd för genomförandet av en öppen digital avrapportering samt deltog under själva webbsändningen, där bland annat en representant från Klimat- och näringslivsdepartementet deltog. Naturvårdsverket har även detta år medverkat i Sametingets programråd som bildats till stöd för genomförandet av fokalpunktsuppdraget.

²² Sametinget (2023): *Traditionell kunskap och sedvanebruk Sametingets uppdrag som samordnare för artiklarna 8j och 10c i FN:s konvention om biologisk mångfald (CBD)*. Sametinget 2023-12-15 Regleringsbrev för budgetåret 2023 avseende Sametinget Dnr. 1.3.7-2023-42. *Traditionell kunskap och sedvanebruk*. https://www.sametinget.se/slutrapport_trad-kunskap_sedvanebruk_2023

8.3 Inventering och kunskapsstöd

I detta avsnitt beskrivs medelsanvändning till kunskapsuppbyggnad, vissa digitala verktyg och expertstöd i olika sammanhang till nytta för Sveriges åtaganden om samverkan och rapportering till EU och internationellt, efterlevnad av lagstiftning inom naturvårdsområdet, miljömålsuppföljning och åtgärdsarbete, exempelvis rörande skyddade områden och åtgärdsprogram för hotade arter.

Tabell 50. Översikt över insatser 2021–2023 inom inventering och kunskapsstöd (tkr).

Verksamhetsområde	2021	2022	2023	Läs mer i nedanstående avsnitt
Våtmarker – inventering och information	6 050	7 885	1 460	8.3.1
Biogeografisk uppföljning*	14 810	20 910	18 700	8.3.2
Biodiversa+				8.3.3
Fynddatahantering	15 330	14 360	10 000	8.3.4
SLU Artdatabanken kunskapsstöd	10 264	11 855	10 246	8.3.5
Nationella marktäckedata	500	1 900	3 825	8.3.6
Internationell rapportering biologisk mångfald och CAFF	460	950	390	8.3.7 och 8.3.8
RU underlag nya Natura 2000-områden enligt fågeldirektivet	-	5 000	-	
RU omprövning av riksintressen för naturvård	-	4 105	3 330	8.3.9
Övrigt	10 245	16 475	4 600	8.4
Summa	57 659	83 440	52 551	

Källa: Naturvårdsverkets huvudbok, utbetalda medel.

* Verksamhetsområdet hanteras även inom SLU Artdatabanken kunskapsstöd.

8.3.1 Våtmarker – inventering och information

Sedan 2019 pågår arbete med att tillgängliggöra resultaten från den nationella våtmarksinventeringen (VMI). Arbetet ingår som en del i våtmarkssatsningen. När inventeringsarbetet avslutades 2005 fanns data registrerat digitalt i en databas, men tillhörande bild-/kartmaterial och slutrapporter fanns endast analogt. Arbetet med att tillgängliggöra resultaten har fortsatt under 2023.

Under perioden 2019–2023 har alla tillgängliga tolkningsskisser, (kartbilder över enskilda VMI-områden) digitiserats och geokorrigerats samt gjorts tillgängliga som objektvisa och länsvisa rasterskikt. Under 2023 slutfördes insatserna för Kronobergs och Västerbottens län. Dessutom skannades kartbilagor för slutrapporten i Älvsborgs län in. För tre län är digitisering påbörjad men ännu inte avslutad.

Med rasterskikten som bas har sedan vektorisering av objektytorna kunnat ske med ett antal arbetsmoment. Det första steget med maskinell vektorisering av ytorna är nu klara för 17 län, varav Kronobergs och Örebro län blev klara under 2023. Manuell korrigerings av skikten har sedan skett för Jönköpings och Blekinge län under 2023. Under 2023 har inga insatser gjorts för att ta fram nya GIS-skikt för delobjekt eller vattenytor.

Den åtstramade budgeten har inneburit att produktionstempot minskat påtagligt under 2023 jämfört 2021–2022.

Tabell 51. Förbrukade medel (avrundat till närmaste 5 tkr) till åtgärder inom verksamheten våtmark – inventering och information.

	2021	2022	2023
Digitisering tolkningsskisser	5 400	5 790	855
Metodutveckling	350	0	0
Vektorisering	220	2 045	250
Databasarbete	80	50	350
Inskanning av VMI-kartor	0	0	5
Summa förbrukade medel	6 050	7 885	1 460

8.3.2 Biogeografisk uppföljning

Inom programmet biogeografisk uppföljning genomförs inventeringar och övervakning med syfte att följa upp arters och naturtypers bevarandestatus och därmed tillgodose kraven på rapportering enligt art- och habitatdirektivet. Resultaten är även viktiga för uppföljning av miljö kvalitetsmålen och som beslutsunderlag för det långsiktiga bevarandet av naturtyperna och arterna. Verksamheten kompletterar övrig miljöövervakning som genomförs med stöd av 1:2-anslaget.

Under 2023 har uppföljning genomförts inom samtliga 14 delsystem för naturtyper och artgrupper; fjäll, gräsmarker, skog, stränder, våtmarker, däggdjur (utom fladdermöss), fladdermöss, fjärilar, grod- och kräldjur, kärlväxter, landsnäckor, mossor och lavar, vedlevande skalbaggar, skinnbaggar och klokrypare samt trollsländor, vattenlevande skalbaggar och blodigel. Särskilt fokus har lagts på insatser som ger ny kunskap till den kommande rapporteringen till EU 2025. Den lägre tilldelningen av medel för 2023 har inneburit att en del planerad verksamhet har behövt prioriteras ned.

Programmet Terrester habitatuppföljning (THUF) har i samarbete med miljöövervakningsprogrammet NILS (Nationell inventering av landskapet i Sverige) fortsatt utvecklingen av uppföljningen för naturtyper vid havsstränder samt lövskogar och gräsmarker. Utvecklingen har resulterat i bättre metodik och en ökad samordning som ger säkrare bedömningar av naturtypernas bevarandestatus och trender.

Arbetet med uppföljning av ovanliga gräsmarksnaturtyper har fortsatt, även förberedande kartering av våtmarksnaturtypen agkärr har genomförts inför nytt uppföljningsprogram.

Uppföljningen av fladdermöss har fått en delvis förändrad utformning för att bättre svara mot behoven av data gällande rapporteringen till EU, bland annat genom bättre dataunderlag för beräkning av populationstrender.

Under 2023 sattes uppföljningen av kärlväxter formellt i drift med SLU Artdatabanken som huvudansvarig. Floraväxteriet knöts också till uppföljningen vilket bidrar till att säkra och effektivisera datainsamlingen. De särskilda insatserna för att förbättra kunskapsläget för fjällarter fortsatte under 2023, liksom en totalinventering av småsvalting i Stockholms och Uppsala län.

Under 2023 har uppföljningen av mossor haft fokus på arterna mikroskapania och tajgakrokmossa, samt på arter i Norrbottens län.

De flesta av Sveriges vedlevande skalbaggar, skinnbaggar och klokrypare som är listade i art- och habitatdirektivet har dålig status, och hotas av brist på död ved och skoglig kontinuitet, samt brist på störning som brand och översvämning. Under året gjordes inventeringar för asp barkgnagare, läderbagge och hålträdsklokrypare. Inventeringar gjordes även i brandfält för att söka efter brandberoende skalbaggar.

De trolsländor och dykarskalbaggar som är listade i art- och habitatdirektivet bedömdes ha bra bevarandestatus vid senaste bedömningen 2019. Det finns dock tecken på att de har försämrad status i kontinental biogeografisk region, och inventeringen av kärrtrolsländor och vattenlevande skalbaggar har därför genomförts. Även inventeringar för att förbättra kunskapen om blodigelns utbredning har genomförts.

Inom delsystemet för däggdjur fortsatte utvecklingen av metoder för insamling av data för utter och iller. Metoder för insamling och analys av DNA samt individigenkänning testades för utter, och för iller testades kamerafällor samt metoder för att på sikt kunna samla in hår för DNA-analyser.

Den digitala kursen Naturkunnig (<https://www.naturkunnig.se>) har uppdaterats med nya filmer och öppnats upp för hela landet för att utbilda allmänheten om natur och naturvård. Syftet är även att öka allmänhetens intresse för frivillig rapportering av arter, vilket bidrar till biogeografisk uppföljning och kunskapsuppbyggnaden för Sveriges arter.

Utförare för biogeografisk uppföljning 2023 var bland annat SLU Artdatabanken, SLU Institutionen för skoglig resurshushållning, SLU Institutionen för ekologi, Lunds universitet, och länsstyrelserna i Jönköpings, Skåne, Uppsala, Stockholms och Östergötlands län. Ett flertal konsulter har också utfört verksamhet inom programmet.

8.3.3 Biodiversa+

Naturvårdsverket deltar i EU-partnerskapet Biodiversa+ vars syfte är att stödja och harmonisera naturövervakningen inom EU till stöd för EU:s biodiversitetsstrategi. Delar av Naturvårdsverkets analys och utvecklingsarbete för miljöövervakning och uppföljning genomförs i samverkan och med finansiellt stöd från partnerskapet. Under 2023 skedde utveckling och analys inom programmet terrester habitatuppföljning (THUF) i samverkan med Nationella inventeringar av landskapet i Sverige (NILS) och SLU Artdatabanken, samt för markdiversitet. Naturvårdsverket deltog även i pilotstudier om miljöövervakning av invasiva främmande arter, test av fjärranalysmetoder för kartering och uppföljning av naturtyper, samt förvaltning och datahantering. Partnerskapet har också stöttat analys och utveckling av indikatorer för biologisk mångfald. Biodiversa+ har även forskningsutlysningar och Naturvårdsverket deltar i utlysningen *Uppgraderad och gränsöverskridande miljöövervakning av biologisk mångfald och ekosystemförändringar*.

8.3.4 Fynddatahantering

BIDRAG FÖR FYNDHANTERING

SLU Artdatabanken beviljades totalt 10 mnkr i bidrag till fynddatahantering, drift och förvaltning av Artportalen (inklusive andra linjens support till verksamheten) samt arbetet med Röddlistan. Under 2022 rapporterades drygt 6 120 000 artfynd i till Artportalen varav 1 460 000 fynd av rödlistade arter samt 6 900 fynd av arter på EU:s förteckning över invasiva främmande arter av unionsbetydelse.

UTVECKLINGSAKTIVITETER

SLU Artdatabanken beviljades 2023 1 mnkr i bidrag till två förstudier.

Den ena förstudien handlar om att kartlägga behovet av att tillgängliggöra artrelaterad information från SLU Artdatabankens system. Behovskartläggningen kommer användas som underlag för utveckling av artinformationshantering samt kommande generationer och uppdateringar av SLU Artdatabankens system.

Den andra förstudien syftar till att förtydliga behoven av att tillgängliggöra information ur Rovbase och SkandObs via SLU Artdatabankens SOS-tjänst. Denna tjänst sammanställer data från flera databaser och används av några statliga myndigheter, länsstyrelserna och flera kommuner. Genom att tillgängliggöra data genom SOS-tjänsten skapas möjlighet att få en samlad bild av rovdjursobservationer. Förstudien redovisas under Q1 2024.

8.3.5 SLU Artdatabanken – kunskapsstöd

SLU Artdatabanken har under året genomfört uppdrag för flera verksamhetsområden på Naturvårdsverket. Prioriterat har bland annat varit regeringsuppdraget om översyn av referensarealer.

INFÖR KOMMANDE RAPPORTERING ENLIGT ART- OCH HABITAT-DIREKTIVET SAMT FÅGELDIREKTIVET

I uppdraget till SLU Artdatabanken har det ingått att förbereda för kommande rapportering 2025 enligt artikel 17 i art- och habitatdirektivet samt artikel 12 i fågeldirektivet. Kommissionen har under året, i dialog med medlemsländerna och experter på EU-nivå (European Environmental Agency, European Topic Centre on Biodiversity, Directorates General Environment), sett över vägledningarna för rapporteringsperioden 2019–2024 för båda direktiven, diskuterat behovet av ytterligare vägledning om referensvärden, samt sett över checklistor över vilka arter och naturtyper som ska rapporteras, liksom listorna med påverkansfaktorer och åtgärder. SLU Artdatabanken har levererat kunskapsstöd gällande tekniska frågor om de föreslagna förändringarna samt kunskapsunderlag till regeringsuppdraget om översyn av referensarealer. Naturvårdsverket har lämnat en delredovisning till regeringen den 31 januari 2024 och uppdraget kommer att slutredovisas den 28 mars 2024.

EXPERTSTÖD I UTVECKLINGEN AV BIOGEOGRAFISK UPPFÖLJNING

SLU Artdatabanken medverkar i utveckling och genomförande av biogeografisk uppföljning, den verksamhet som kompletterar övrig miljöövervakning med underlag till rapporteringar enligt naturvårdsdirektiven, och miljömålsuppföljningen (se vidare 8.3.2 Biogeografisk uppföljning). De har under året fungerat som expertstöd inom samtliga art- och naturtypsgrupper. Inom flera områden har även särskilda inventerings- och utvecklingsinsatser genomförts, vilket bidragit till ett ökat kunskapsunderlag inför kommande rapportering. SLU Artdatabanken har även huvudansvar för att samordna och driva uppföljningen av arter i delsystemen för kärlväxter samt däggdjur.

ANALYS OCH METODUTVECKLING FÖR NATURTYPER OCH ARTER

SLU Artdatabanken har under 2023 fortsatt arbetet med att utveckla metoder för tillståndsbedömning av gräsmarksnaturtyper, i dialog med SLU Institutionen för skoglig resurshushållning.

För arter har analyser gjorts för att utreda hur den biogeografiska uppföljningen kan optimeras för att svara på Naturvårdsverkets behov av uppföljning och miljöövervakning.

CBD-INDIKATOR FÖR GENETISK MÅNGFALD

I det nya globala ramverket för biologisk mångfald, genom Konventionen om biologisk mångfald (CBD), ingår efter beslut på konventionens femtonde partsmöte (CBD COP15) uppföljningsbara mål och indikatorer för genetisk variation, vilket har varit en prioritet och målsättning för Sverige. Nu pågår utvecklings- och informationsarbete på global nivå där SLU Artdatabanken och Stockholms universitet i kraft av sina respektive spetskompetenser kommer vara nyckelaktörer för att stötta ländernas åtaganden med rapportering och uppföljning av indikatorer för genetisk variation fram till 2030. Under 2023 har Stockholms universitet med stöd av SLU Artdatabanken fortsatt arbetet med att analysera flera organismgrupper och har tillsammans med ett globalt nätverk av forskare arbetat med kunskapspridning, bland annat till EU:s kunskapscenter för biologisk mångfald.

INFORMATION OCH ÅTGÄRDER FÖR BEVARANDE AV ARTER OCH NATURTYPER

Naturvårdsverket har uppdragit åt SLU Artdatabanken att fortsätta bidra med expertstöd i arbetet för att bevara arter och naturtyper. Under 2023 har det bland annat handlat om underlag för arbetet med att återställa våtmarker, till exempel om åtgärdsbehovet och hur vi kan följa effekterna. Informationen är användbar på flera sätt, inte minst för nationell planering och för att ha bättre förutsättningar att agera om EU beslutar om en förordning om restaurering av natur.

SLU Artdatabanken har även under året medverkat som expertstöd i att ta fram en nationell strategi för natur- och kulturvårdande skötsel av skogar som förvaltas med naturvårdsmål – ett delprojekt inom Miljömålsrådets programområde för grön infrastruktur, där slutrapporten kom i december 2023²³. Arbetet med att uppdatera vägledningar för naturtyper fortsätter.

Inom vägledningsarbetet har de även bland annat medverkat på en träff med länsstyrelserna om våtmarksrestaurering och en annan om kartering av havstrandängar, trädklädd betesmark, och ädellövskog, där frågorna diskuterats ute i naturen. Utvärderingen av dessa träffar visar att de är mycket värdefulla för länsstyrelsernas arbete.

Uppdrag till SLU Artdatabanken om invasiva främmande arter har under 2023 omfattat dels löpande verksamhet (verifiering, rådgivning), dels expertstöd vad gäller granskning av EU:s riskbedömningar och förberedelser för en andra svensk riskklassning av främmande arter. Intresset för invasiva främmande arter från media och olika branscher har varit fortsatt högt. För ÅGP har Artdatabanken bistått med

²³ Naturvårdsverket (2023). Rapport 7122 *Natur- och kulturvårdande skötsel av skog*. <https://www.naturvardsverket.se/publikationer/7100/978-91-620-7122-6/>

löpande kunskapsstöd för åtgärdsprogrammen och inom samverkansgruppen för infrastrukturens gräsmarker, samt inlett en genomgång av ÅGP-projekt i Artportalen med avseende på struktur, namngivning och ansvarsfördelning.

SLU Artdatabanken deltar i och driver den nationella samverkansgruppen för infrastrukturens gräsmarker – ett tvärsektoriellt forum för att stärka den biologiska mångfalden i landskapets ”nya” gräsmarker. Samverkansgruppen har haft flertalet digitala möten och en fysisk träff under 2023. Invasiva främmande arter har tagits in som ny aspekt. Under året har ett inriktningsdokument tagits fram som beskriver mål och former för fortsatt samarbete med att utveckla metoder och verktyg som bidrar till att stärka biologisk mångfald i olika typer av gräsmarker, som i vägkanter och kraftledningsgator.

Naturvårdsverket har också uppdragit åt SLU Artdatabanken att under 2023 fortsätta sammanställa en översikt över åtgärds- och förvaltningsplaner för fåglar, inom internationella avtal och överenskommelser som Sverige ingått. I sammanställningen ingår beskrivningar av gap mellan åtaganden Sverige har gjort och vad som nationellt genomförts i praktiken, inklusive förslag på prioriterade arter och åtgärder för att reducera eventuellt genomförandegap. Baserat på rapporteringen har Naturvårdsverket gjort en övergripande bedömning av det fortsatta genomförandet. Naturvårdsverket ska under 2024 fortsatt granska åtagandena för att eventuellt prioritera och planera för ytterligare arbete med de internationella åtgärds- och förvaltningsplanerna.

VÅTMARKSSATSNINGEN

SLU Artdatabanken tog fram ett kunskapsunderlag om effekten av naturlig återställning av våtmarkers hydrologi genom naturlig igensättning av diken. Av underlaget framkom att naturlig igensättning kan ta mer än 50 år och att det leder till att arter samt kol förloras från systemet. Artdatabanken tog också fram ett förslag på en snabbuppföljning av rikkärr som ska underlätta bedömningen av om målet med en genomförd åtgärd har uppnåtts. De har också tagit fram förslag på indikatorer som kan visa på klimatförändringars effekter på våtmarker där trädtäckning samt areal och volym palsmyrar nämns som två möjliga alternativ av flera.

8.3.6 Nationella marktäckedata

Nationella marktäckedata (NMD) är en fullständig kartering av Sveriges marktäckede med stor betydelse inom miljö, samhällsbyggnad och riskhantering. Det är exempelvis ett centralt underlag för arbetet med biologisk mångfald, hållbar markanvändning, ekosystemtjänster, samhällsbyggnad och -planering samt klimat och sårbarhet. Exempel på användning inom olika verksamhetsområden hos myndigheter, akademi och näringsliv finns samlade på Naturvårdsverkets hemsida²⁴. Där finns även ett flertal exempel från Naturvårdsverkets egen verksamhet. Dessutom har NMD under 2023 bland annat använts som underlag för de statistiska meddelandena *Skyddad natur*²⁵ och *Formellt skyddad skogsmark, frivilliga avsättningar, hänsynsytor och improduktiv skogsmark*²⁶.

²⁴ <https://www.naturvardsverket.se/verktyg-och-tjanster/kartor-och-karttjanster/nationella-marktackedata/>

²⁵ Sveriges officiella statistik. SCB, Skyddad natur 2022-12-31 MI 41 2022A01

²⁶ Sveriges officiella statistik. SCB, Formellt skyddad skogsmark, frivilliga avsättningar, hänsynsytor samt improduktiv skogsmark 2022 MI 41 2022A02

För att säkerställa ett fortsatt myndighetssamarbete och en framtida möjlighet att tillhandahålla öppna data om landskapet i Sverige, ansökte Naturvårdsverket tillsammans med tio andra myndigheter om bidrag från Vinnova som en fortsättning på projektet *Agenda för landskapet* som pågick 2019–2022. Ansökan beviljades ej vilket medförde att ambitionsnivån behövde sänkas för 2023.

Under året har Naturvårdsverket tillsammans med övriga myndigheter finansierat metodutveckling med fokus på kvalitetsförbättringar och automatisering, men även påbörjat arbetet med en fullskalig nationell uppdatering av NMD med basår 2023. En samverkan med Finland och Norge kring erfarenhetsutbyte och harmonisering av marktäckedata har etablerats och en gemensam workshop genomfördes i september 2023.

Tabell 52. Medel från 1:3-anslaget till NMD och Agenda för landskapet, 2021–2023 (tkr).

NMD/Agenda för landskapet	2021	2022	2023
Finansiering från 1:3-anslaget	500*	1 900**	3 825***

* Under 2021 stod Naturvårdsverket för 500 tkr till projektet Agenda för landskapet från 1:3-anslaget och 500 tkr från 1:14-anslaget till NMD förvaltning.

** Under 2022 stod Naturvårdsverket för totalt 2,4 mnkr till NMD varav 1,9 mnkr från 1:3-anslaget och 500 tkr från 1:14-anslaget.

*** Under 2023 stod Naturvårdsverket för totalt 4,325 mnkr till NMD varav 3,825 mnkr från 1:3-anslaget och 500 tkr från 1:14-anslaget.

8.3.7 Ändrade planer för Arktiska rådet och CAFF

Naturvårdsverket representerar Sverige i Arktiska rådets arbetsgrupp för biologisk mångfald (CAFF) och driver bland annat ett projekt för arktiska våtmarker som en del i den globala klimatanpassningen, samt genom engagemang i det cirkumpolära miljöövervakningsprogrammet Circumpolar Biodiversity Monitoring Program (CBMP). Allt arbete – och därmed medelsförbrukning – inom Arktiska rådet har förändrats och kraftigt begränsats under året på grund av kriget i Ukraina. Arbetet har dock till viss del kunnat återupptas och Naturvårdsverket har bland annat deltagit i projekt rörande spridande av information om invasiva främmande arter.

8.3.8 Konventionen för biologisk mångfald (CBD) och Bernkonventionen

Under året har Naturvårdsverket gett ett mindre bidrag om 50 tkr till det globala ungdomsnätverket Global Youth Biodiversity Network (GYBN) som är en erkänd intressentgrupp och som spelar en aktiv roll i förhandlingsarbetet inom konventionen för biologisk mångfald (CBD). Konventionens arbete finansieras delvis genom bidrag från parterna. Sverige genom Regeringskansliet tillhör de parter som återkommande har bidragit till de långsiktiga finansieringsprogrammen som bland annat möjliggör utvecklingsländernas medverkan. Ideella organisationers närvaro på möten måste dock finansieras genom parternas tillfälliga insatser. Naturvårdsverkets bidrag till GYBN användes till att finansiera deltagande i förhandlingsmöten under 2023.

Bidrag om 50 tkr har även beviljats den icke vinstdrivande organisationen International Institute for Sustainable Development (IISD) för publiceringen av Earth Negotiations Bulletin som är en viktig informationskälla för globala miljöförhandlingar, däribland CBD. Bidraget syftade till att möjliggöra för IISD att täcka CBD:s förhandlingsmöten under 2023 och publicera dagliga uppdateringar online och i pappersform om förhandlingarnas framsteg liksom en sammanfattande rapport.

Bernkonventionen är beroende av frivilliga bidrag från sina parter för att finansiera genomförande av konventionens arbetsprogram 2022–2023. Prioriterade frågor för konventionen är bland annat arbetet med att utse och administrera så kallade Emerald-nätverksområden i partsländer som inte är medlemsstater i EU (motsvarar Natura 2000 inom EU). Annat angeläget arbete gäller skydd av arter som listas i konventionens appendix och som är i behov av skydd/strikt skydd, exempelvis genom framtagande av strategier mot illegalt dödande och fångande av fåglar, arbete mot invasiva arter och strategier för skydd av hotade arter som störs. Bidraget (45 tkr 2023) från Naturvårdsverket till konventionen under 2023 minskades jämfört med året innan och ligger nu i underkant av den frivilliga bidragsskala som Sverige har åtagit sig enligt resolution 9 (2019) som har antagits av Bernkonventionens ständiga kommitté.

8.3.9 RU Omprövning av vissa riksintressen för naturvård

I Naturvårdsverkets regleringsbrev för 2022 fick Naturvårdsverket i uppdrag att genomföra en omprövning av vissa riksintressen för naturvård enligt 3 kap. 6 § miljöbalken som myndigheten ansvarar för. En utgångspunkt för uppdraget var att minska målkonflikterna mellan riksintressen och bostadsbyggande samt att frigöra mer mark för planering och byggande. Målet med översynen var att minska antalet och arealen utpekade riksintressen för naturvård. Länsstyrelserna har under 2023 tilldelats 3,33 mnkr för att slutföra omprövningen av vissa riksintressen för naturvården med anledning av regeringsuppdrag till Naturvårdsverket. Fördelning av bidraget för arbete med regeringsuppdraget om omprövning av vissa riksintressen för naturvården bygger på en med länsstyrelserna avstämd uppskattning av arbetsinsatsen hos länsstyrelserna. Länsstyrelsernas arbete bestod i att se över de riksintresseanspråk som pekats ut i tidigare regeringsuppdrag till länsstyrelserna, inhämta synpunkter från kommuner och i förekommande fall även SGU. Förslag till omprövningar levererades i form av geografiska avgränsningar samt värdebeskrivningar till Naturvårdsverket.

Under våren 2023 har Naturvårdsverket granskat och fattat beslut om omprövning av 101 riksintressen för naturvård. Omprövningen innebär en sammanlagd minskning av arealen riksintressen för naturvård med 26 091 hektar, vilket motsvarar cirka 0,2 % av den totala arealen riksintresseanspråk för naturvård på nationell nivå. Tre mindre områden av riksintresse för naturvård upphävdes i sin helhet. En kompletterande redovisning av uppdraget lämnades till Regeringskansliet den 22 juni 2023.

8.4 Övrigt

8.4.1 IT-utvecklingsprojekt hos länsstyrelserna

Länsstyrelserna har via sitt förvaltningsobjekt natur (FO Natur) under 2023 med hjälp av medel från 1:3-anslaget levererat ny information och IT-stöd till gagn för länsstyrelserna, Naturvårdsverket, andra myndigheter, organisationer och allmänheten.

VERKSAMHETSSTÖD FÖR VILTSKADEANSLAGET

Länsstyrelserna har under flera år arbetat med att förbättra handläggningen av viltskadeanslaget. Under 2023 avslutades arbetet och nu finns en sammanhållen digital kedja från en e-tjänst för ansökan via ett digitalt fältstöd för besiktningarna till ett digitalt handläggarstöd för utbetalning av ersättningar.

UPPDRAGSPORTALEN

Uppdragsportalen är det IT-stöd som länsstyrelserna använder för att redovisa åtgärder mot invasiva främmande arter samt uppföljning av arbetet med skyddade områden. Bidraget från 1:3-anslaget har möjliggjort nödvändig felrättning, löpande drift samt mindre utvecklingsinsatser. Ett exempel som kommer färdigställas under 2024 är att leveransen av åtgärdsytor från Naturvårdsdatabasen, som är Uppdragsportalens slutlagring, till Artportalen säkrats.

NNK – NATURA-NATURTYPSKARTERING

I och med en uppdatering av länsstyrelsernas interna GIS-miljö har funktionaliteten som används av länsstyrelserna för att ajourhålla informationen om natura naturtyper i skyddade områden också behövt uppdateras. Arbetet har tagit fram förslag för kort- och långsiktiga lösningar och ett så kallad ”proof of concept”. Arbetet planeras bli färdigt under 2024.

RAPPORTERING AV VÅTMARKSÅTGÄRDER

Ett arbete i två sammankopplade aktiviteter har bidragit till bättre samlad information om de våtmarksåtgärder som genomförs i Sverige. Den ena aktiviteten har strukturerat informationen om våtmarksåtgärderna och belyser vilken information som behöver kompletteras i de olika stödprogrammen (LONA, Skötseldos, CAP med flera).

I den andra aktiviteten, som handlar om framtagande av IT-stödet för återrapportering av våtmarksåtgärder, har informationsstrukturen från den första aktiviteten tillämpats. Under hösten utvecklades en GIS-lösning som nu använts för årets första återrapportering. Arbetet har lett till en förbättrad och mer resurs-effektiv återrapportering av våtmarksåtgärder med data av högre kvalitet, som skapar förutsättningar för goda IT-lösningar både i dag och på sikt.

GRÖN INFRASTRUKTUR

Under året har den välanvända samverkansytan för grön infrastruktur uppdaterats och städats. Den likaså välanvända nationella kartberättelsen med värdeetrakter har uppdaterats, texter och exempel har förnyats, och brutna länkar har lagats. Kartberättelsen är uppdaterad med värdeetrakter från ytterligare tre länsstyrelser.

8.4.2 Informationshantering inom naturområdet

KONSULTSTÖD INOM VÅTMARK

1:3-anslaget har finansierat Naturvårdsverkets arbete med miljöinformationsförsörjning för våtmarker. Samverkan med andra myndigheter i detta arbete har under Naturvårdsverkets ledning, inom ramen för våtmarkssatsningen 2021–2023, vidmakthållits och utvecklats. Följande myndigheter ingår i samverkan; HaV, länsstyrelserna, Skogsstyrelsen och Jordbruksverket.

Ett viktigt resultat är den dataproduktspecifikation (DPS) för rapportering av våtmarksåtgärder som tagits fram och implementerats i verksamheten. DPS:en möjliggör en harmoniserad och relevant informationsförsörjning.

I arbetet har myndighetsgemensamma arbetssätt med syfte att effektivisera och kvalitetssäkra våtmarksrapporteringen utvecklats. Verksamhetsstyrande dokumentation och en rapporteringsmall har införts. Antalet rapporter som länsstyrelsen ansvarar för har reducerats från fem till tre, i detta första steg.

I samverkan har också förutsättningar skapats och krav tydliggjorts för egenfinansierade utvecklingsinsatser i andra organisationer.

INVASIVA FRÄMMANDE ARTER

Medel från 1:3-anslaget har under året använts för att finansiera en verksamhetsanalytikers/-arkitekts medverkan i arbetet med informationshantering för invasiva främmande arter. Stödet har bidragit till hög kvalitet i Naturvårdsverkets förstudie för Business Intelligence (BI)-verktyg genom:

- Input till BI-förstudien i form av underlag och dialog kring verksamhetsbehov och möjliga lösningar.
- Förberedelser inför anslutning av IAS-datamängder till den kommande BI-plattformen genom planering av övergripande informationsstruktur, mappning av data, informationssäkerhetsfrågor med mera.
- Samordning med övriga myndigheter (HaV, länsstyrelserna, Trafikverket och SLU Artdatabanken) för att styra mot en gemensam målbild för IAS-informationsförsörjning.
- Stöd till verksamheten i frågor rörande den löpande förvaltningen av de digitala lösningarna.

BIOMIR – INFORMATIONS RAMVERK

Med utgångspunkt i de utmaningar som finns kring informationsförsörjning i arbetet med biologisk mångfald har, med finansiering från 1:3-anslaget, en första version av ett informationsramverk tagits fram under 2023.

Genom ramverket får aktörer som utbyter information om biologisk mångfald praktiskt stöd genom begrepps- och informationsmodeller anpassade för sina behov. De så kallade resursmodellerna, som kommer finnas öppet tillgängliga, beskriver tillstånd i naturen, åtgärder, effekter och påverkan och kan användas i olika syften (till exempel planering och uppföljning, övervakning och rapportering, skydd och skötselåtgärder, restaurering och utveckling) och i olika verksamheter (såsom naturvård, samhällsbyggnad, skogsbruk). I arbetet har man dragit nytta av pågående informationshanteringsprojekt i samverkan med flera andra myndigheter.

STÖD FÖR ART- OCH HABITATRAPPORTERINGEN

1:3-anslaget har finansierat lång- och kortsiktiga verksamhetsutvecklingsaktiviteter i arbetet med art- och habitatrapporteringen. Långsiktigt har en verksamhetsanalys för att effektivisera och digitalisera rapporteringsprocessen inför kommande rapporteringar påbörjats.

Kortsiktigt ges samtidigt ett konkret och praktiskt stöd i arbetet med rapporteringen 2025. Stödet innehåller bland annat anpassningar till EU:s nya rapporteringsformat, mallar och krav för leveranser av kartunderlag, begreppsmodeller som beskriver viktiga verksamhetsbegrepp i rapporteringen och förslag till granskningsprocess avseende Artdatabankens rapportering och inför rapportering 2025.

TILLGÄNGLIGGÖRANDE AV SIS/TS 199 002, NATURVÄRDESINVENTERING

1:3-anslaget har finansierat Naturvårdsverkets deltagande och arbete i SIS-kommittén SIS/TK 555. Kommittén har arbetat fram en ny version av standarden SIS/TS 199 002, *Naturvärdesinventering (NVI) – Kartläggning och värdering av biologisk mångfald* som publicerades under senhösten 2023. Arbetet innebär att information från naturvärdesinventeringar blir tillgängliga inte bara för beställaren. Naturvårdsverkets bidrag i kommittén har varit att ta fram en dataproductspecifikation och tillhörande verktyg som nu stödjer och möjliggör ett enhetligt digitalt tillgängliggörande. En förutsättning för att nämnda nyttor ska realiseras är att NVI-information tillgängliggörs nationellt och att tekniska lösningar och en förvaltningsorganisation som möjliggör det skapas. En utredning som tar fram förslag för det avslutas under Q1 2024.

DATAVÄRDSKAP GENETISK MÅNGFALD

Naturvårdsverket har i flera år arbetat med att utveckla ett nationellt program för miljöövervakning av genetisk mångfald i samverkan med HaV. Denna miljöövervakning genererar stora mängder mätdata som behöver en långsiktig lösning för att bevaras och göras tillgängliga.

Under 2023 har Naturvårdsverket med hjälp av 1:3-anslaget genomfört en förstudie för ett datavärdskap för data om genetisk mångfald. Uppdraget har analyserat behoven ur ett juridiskt, organisatoriskt och informationsmässigt perspektiv och förväntas bli klar under Q1 2024.

9. Tema Rovdjur och annat vilt

Användningen av 1:3-medel inom Tema rovdjur och annat vilt syftar dels till att uppnå det långsiktiga och övergripande målet för rovdjurspolitiken som beslutats av riksdagen (prop. 2012/13:191 En hållbar rovdjurspolitik), dels till att genomföra viltpolitiken och utveckla viltförvaltningen i enlighet med Strategi för svensk viltförvaltning. Åtgärderna innebär både kunskapsbyggande om vilt och viltpopulationer samt en förvaltning av dessa arter som grundas på bästa tillgängliga kunskap. Ständiga förbättringar och förenklingar av metoder för kunskapsinsamling, analys och förvaltning är bärande delar av insatserna.

Tabell 53. Användning av 1:3-medel inom Tema Rovdjur och annat vilt, 2021–2023, ap.2 (tkr).

Sakanslagsområde	Total förbrukning 2021	Total förbrukning 2022	Total förbrukning 2023
Tema Rovdjur och annat vilt, anslagspost 2			
Rovdjursförvaltning	26 784	32 976	72 245
Rovdjursinventering och övrig kunskap	74 788	91 251	39 779
Viltförvaltning kunskapsunderlag	9 342	14 368	16 248
Viltförvaltning	6 176	5 095	6 652
Summa	117 090	143 690	134 924

Källa: Del av tabell 19. Länsstyrelsernas förbrukning av bidrag och intäkter samt övriga utbetalda medel enligt Naturvårdsverkets huvudbok.

Under 2023 har rovdjursbidraget samt inventeringsmedlen, vilka Naturvårdsverket beslutar om som bidrag till länsstyrelserna, slagits ihop och går nu under benämningen ”rovdjursmedel”. Syftet med sammanslagningen är att ge länsstyrelserna större möjligheter att anpassa användningen av bidraget till den regionaliserade rovdjursförvaltningen. Länsstyrelserna har under året därmed själva kunnat välja hur mycket av medlen som förbrukats på förvaltning respektive inventering av arterna björn, järv, kungsörn, lodjur och varg. I stort sett samtliga länsstyrelser rapporterar att sammanslagningen varit positiv. För att behålla jämförbarheten med tidigare års förbrukning använder vi dock här den tidigare uppdelningen i förvaltning och inventering vid redovisning av medelsförbrukningen och genomförda åtgärder.

9.1 Rovdjursförvaltning

Under 2023 har samtliga länsstyrelser utom Gotland använt rovdjursmedel för andra åtgärder än inventering.

Åtgärder och aktiviteter som genomförts av länsstyrelsen med stöd av rovdjursmedel har kopplingar till delmålen i de nationella rovdjursförvaltningsplanerna; uppnå och bibehålla gynnsam bevarandestatus för de stora rovdjuren, minska skador orsakade av stora rovdjur, öka förtroendet för förvaltningen och motverka illegal jakt. Åtgärderna har även kopplingar till länens regionala rovdjursförvaltningsplaner. Syftet är att bidra till att genomföra rovdjurspolitiken.

Rovdjursmedel får användas för åtgärder inom rovdjursförvaltningen som inte täcks av viltskademedel, vilket länsstyrelserna får separat. Länsstyrelser som under året sett behov av att förstärka rovdjursförvaltningen har kunnat ansöka om extra rovdjursmedel.

Under 2023 var inga särskilda medel avsatta för genetisk förstärkning av vargstammen med avseende på det långsiktiga målet att förbättra vargpopulationens inavelsgrad. Sådana insatser fick därför under året avvägas inom den regionala rovdjursförvaltningen, och rovdjursmedel såväl som extra rovdjursmedel kunde nyttjas för detta ändamål.

De länsstyrelser som verkar inom renskötselområdet har totalt fått cirka 1,2 mnkr i bidrag för sitt arbete kring förvaltningsverktyget för förekomst av stora rovdjur baserat på en toleransnivå för skador inom rennäringen.

ÅTGÄRDER OCH RESULTAT

Sett över hela landet används en stor del av medlen för rovdjursförvaltningen till kommunikation med enskilda och allmänheten. En mängd olika kanaler används för denna kommunikation. Dessa insatser upplevs både bidra till en god förvaltning och ge ett tydligt avtryck i en större förståelse och acceptans för förvaltningen.

Information om skadeförebyggande åtgärder samt rovdjurens beteende bidrar till minskad risk för angrepp på tamdjur. Några exempel på hur detta har genomförts under året är utbildningar i upprättande av rovdjursavvisande stängsel samt informationsinsatser kopplade till skadeförebyggande åtgärder för tamdjur och hundar.

En annan åtgärd är länsstyrelsens jourverksamhet som hanterar akuta rovdjursrelaterade händelser, angrepp och oro. Det kan exempelvis handla om snabba insatser vid angrepp på tamdjur, inköp och underhåll av akututrustning såsom skrämself-anordningar, samt rådgivning. Möjligheten att snabbt vara på plats med kunnig personal för att genomföra skadeförebyggande åtgärder, akuta åtgärder vid rovdjursangrepp samt hantering av rovdjur nära människor och bebyggelser är av stor vikt för att minska konflikter med stora rovdjur.

Länsstyrelser som under året berörts av stationära genetiskt viktiga vargindivider har vägt in behovet av utökade arbetsinsatser, i syfte att bevara dessa individer, för att möjliggöra att individerna bidrar till genpoolen och på så sätt förstärker vargstammen genetiskt. Arbetsinsatserna består i att öka de ordinära vargförvaltande insatserna som förväntas öka chanserna för de viktiga individerna att överleva.

Rovdjursmedlen har även finansierat samordnings- och samrådsinsatser för att definiera och bibehålla lämpliga målsättningar för antal och utbredning av rovdjuret i länen och i rovdjursförvaltningsområdena för att gemensamt bidra till de nationella referensvärdena. Detta inkluderar även samråd mellan län om nivåer på licensjakt och enhetlighet vid skydds jakt.

Samverkan över de fysiska och organisatoriska gränserna har också finansierats med hjälp av rovdjursmedlen. Det rör samverkan med bland andra samebyar, intresseorganisationer, kommuner, utbildnings- och forskningsinstitutioner, samt centrala myndigheter. Det ger erfarenhetsutbyte och kompetensväxling som stärker rovdjursförvaltningen.

I flera län har rovdjursmedlen även använts till att arbeta med förebyggande åtgärder för att motverka illegal jakt.

Under året och i hela landet har prisstegringarna på bland annat drivmedel inneburit att en mindre andel av de tilldelade medlen har kunnat användas till rovdjursförvaltande åtgärder, jämfört med de närmast förestående åren.

I norra förvaltningsområdet var det under året utmanande att få medlen att räcka till för alla delar av rovdjursförvaltningen. Akuta insatser för att minska skador från stora rovdjur fick prioriteras framför andra insatser. Bidragande till nämnda utmaningar var att licensjakten efter björn under året innebar en ökad förbrukning av resurser på bekostnad av annan verksamhet. Den ökade resursåtgången bestod i ett markant ökat intresse för användning av åtlar vid licensjakt efter björn på grund av Naturvårdsverkets ändrade föreskrifter, samt att ett relativt stort antal björnar var tillåtna att fälla under jakten.

I södra och mellersta förvaltningsområdet ökade under året vargens närvaro i flera län, vilket där ledde till utmaningar i att få resurserna att räcka till. Det fanns dock möjlighet att söka extra rovdjursmedel och två länsstyrelser gjorde så och beviljades medel just till förvaltning av varg. I andra län, som haft mindre förekomst av varg, har i stället ett visst ekonomiskt överskott uppstått under året.

Bidrag gällande arbete med förvaltningsverktyget för förekomst av stora rovdjur, baserat på en toleransnivå för skador inom rennäringen, har utbetalats till länsstyrelserna i Norrbottens, Västerbottens, Jämtlands, Västernorrlands och Dalarnas län. Länsstyrelsernas huvudsakliga processer gällande förvaltningsverktyget omfattar samverkan, samordning och kunskapsfrämjande för utveckling och tillämpning av detta verktyg. Som ett led i detta har berörda länsstyrelser tillsammans med samebyarna hållit samråd om rovdjursituationen, problemområden och skadebilder samt verkat för att samebyarna i större utsträckning ska använda sig av förvaltningsverktyget. Vidare har under året underlag från arbetet med förvaltningsverktyget använts för bedömning av skydds jakt i flera fall samt vid beslut om licensjakt där uppgifter använts som stöd för syftet att minska respektive rovdjursarts skador på rennäringen.

Länsstyrelserna har även samverkat med Sametinget och Naturvårdsverket i syfte att utveckla verktygets användningsområden.

Medlen har även använts till samverkan med forskningen för att ta fram kunskap om örnars predation på renkalvar. Länsstyrelsen i Västerbottens län har nyligen i en rapport till Naturvårdsverket gett de första vetenskapligt baserade rekommendationerna för förebyggande åtgärder mot örnangrepp på renkalvar.

9.2 Övrig viltförvaltning

Under 2023 har Naturvårdsverket genomfört insatser på kommunikations- och vägledningsområdet riktade mot främst länsstyrelserna men även andra intressenter inom viltförvaltningen.

Medel från 1:3-anslaget har använts till arbetet i plattformen för samordnad förvaltning av de gåspopulationer som berör Sverige (AEWA European Goose Management Platform). Lunds universitet har genomfört riktade inventeringar av gäss med avseende på underarter och ungfågelsandel.

Vidare har anslaget finansierat överenskommelsen med SLU rörande de årliga uppdragen till Viltskadecenter. Viltskadecenters arbete omfattar stora rovdjur och stora betande fåglar (gäss, sångsvan och trana) och handlar i stora drag om samordning och kvalitetssäkring av inventering och populationsutveckling, att tillhandahålla utbildningar för länsstyrelsernas personal och andra aktörer inom svensk viltförvaltning, skadeförebyggande åtgärder, besiktning av skador på gröda och tamdjur samt att bistå med praktiskt stöd och service. Överenskommelsen omfattar även kunskapsinsamling om viltskadestatistik och viltskador samt IT-stöd i viltförvaltningen.

Länsstyrelsen i Östergötlands län har beviljats medel till ett treårigt vildsvins- och dovhjortsprojekt som pågår 2022–2024. Fokus ligger på ökad samverkan inom förvaltningen för att uppnå målen om minskade skador av klövvilt inom jord- och skogsbruk, minskat antal viltolyckor i trafiken där arterna är inblandade samt större acceptans för viltarterna. Under projektets andra år har ett kontaktnät upprättats och två arrangemang med fokus på inventering har genomförts. Användbara verktyg har tagits fram för att förenkla sammanställningar och beräkningar inom skötselområdena. För att öka kunskapen om viltarterna genomfördes även ett arrangemang med inriktning på artkunskap och förvaltning. Vidare har informationsbrev skickats ut löpande med inspirerande tips och uppmaningar till samverkans- och förvaltningsåtgärder.

9.3 Rovdjursinventering och annan kunskap

9.3.1 Inventeringar och metodutveckling

BJÖRN

Björn inventeras genom länsvisa spillningsinventeringar i ett rullande schema och därpå följande populationsberäkningar av björnstammen. Varje län med björnförekomst inventeras vart femte år. Under 2018 gjordes en nationell populationsuppskattning av björnstammen baserad på länsvisa uppskattningar mellan 2014 och 2017. Under 2021 genomfördes björninventering i Norrbottens län samt 2022 i Dalarnas och Gävleborgs län. Under 2023 genomfördes ingen inventering, men på uppdrag av Naturvårdsverket gjorde Naturhistoriska riksmuseet inom ramen för sitt björnkoordineringsuppdrag, en ny nationell populationsuppskattning av björnstammen. Resultatet visade att det beräknades finnas cirka 2 800 björnar i Sverige, efter att 2022 års licensjakt var avslutad.

KUNGSÖRN

Kungsörnsinventeringen registreras sedan ett par år i databasen Rovbase. 2021 reviderades metodiken och faktabladet. Vidare pågick ett arbete under 2023 för att kunna använda så kallade ljudboxar som ett komplement för att bekräfta lyckad häckning genom inspelning och analys av ljud från tiggande kungsörnsungar.

VARG

Under 2023 har arbetet med att förenkla instruktionerna för inventering av varg, lodjur och järv fortsatt, vilket ska leda till färre dokument samt högre kvalitet i arbetet. Förenklingen väntas leda till mindre risk för feltolkningar och osäkerhet kring gällande metodik, mer överskådliga publikationer, lättare för nya inom systemet att förstå instruktionerna samt för Naturvårdsverket att genomföra framtida ändringar. Ökningen av nya vargrevir i södra rovdjursförvaltningsområdet har fortsatt och länsstyrelserna i söder rapporterar om en markant ökning av arbetet med inventering och information till allmänhet och press.

JÄRV

2021–2023 gjordes en särskild satsning i Värmlands, Gävleborgs, Dalarnas, Västernorrlands, Jämtlands, Västerbottens samt Norrbottens län för att öka möjligheterna att inventera järv i skogslandet med hjälp av DNA. Under 2023 minskade medlen till denna satsning. Resultaten har visat på goda förutsättningar att inventera järv i skogslandet med hjälp av DNA i framtiden. 2023 initierades och 2023/2024 genomförs ett pilotprojekt i Norrbottens län där järvinventeringen endast bygger på insamling och analyser av järvspillning för att därigenom beräkna populationens storlek samt antal föryngringar.

LODJUR

Resultaten från pilotprojektet gällande att hitta, samla in och analysera DNA från spårstämplor presenterades under 2023. Resultaten visade på små möjligheter för fortsatt användning. Inga ytterligare projekt finansierades under 2023. Däremot påbörjades ett samarbete med Miljödirektoratet om att se över och eventuellt uppdatera de data som ligger till grund för uppskattade bytestätheter som används inom inventeringsverksamheten.

DNA-ANALYSER

DNA-analyser blir en allt viktigare del av rovdjursinventeringen. Resultaten används bland annat för populationsuppskattningar, art- och individidentifiering samt beräkning av släktskap och inavelsgrad. Naturvårdsverket har avtal med tre laboratorier. Naturhistoriska riksmuseet analyserar prover från björn, SLU Grimsö från varg samt SLU i Umeå från järv och lodjur. Det av Naturvårdsverket och Miljödirektoratet (Norge) samfinansierade projektet Rovquant har utvecklat modeller för att – med hjälp av DNA insamlat från döda individer, hår, spillning, eller urin – kunna fastställa populationernas storlek och fördelning i landskapet. Modellerna öppnar för ny DNA-baserad inventeringsmetodik för björn, järv och varg i framtiden. Som ett led i det nordiska samarbetet har Naturvårdsverket fortsatt samarbetet med Finlands Naturresursinstitut med syfte att analysera DNA från finska vargar med svensk metodik. På så sätt ges större möjligheter att snabbt avgöra eventuella vargimmigranternas ursprung.

STATENS VETERINÄRMEDICINSKA ANSTALT (SVA)

Naturvårdsverket har under många år gett SVA i uppdrag att samla in data om de döda rovdjur eller delar av döda rovdjur som till exempel fålls vid jakt eller som på annat sätt påträffas. SVA genomför bland annat obduktioner, hanterar och lagrar prover samt levererar prover för DNA-analyser till ovan nämnda laboratorier. Data om döda rovdjur registreras i Rovbase. Dessa data är viktiga för bland annat populationsberäkningar, övervakning av sjukdomar och dödsorsaksstatistik²⁷. Under 2023 har SVA flaggat för relativt stora kostnadsökningar som Naturvårdsverket inte kunnat möta upp mot. Ett arbete med att försöka effektivisera insamlingen av prover från stora rovdjur är initierat.

9.3.2 Resultat och rapporter

De senaste inventeringsresultaten finns sammanfattade på flera olika webbsidor och i publikationer²⁸.

9.3.3 Rapportering av observationer

Genom den norsk-svenska webbapplikationen Skandobs ges allmänheten möjlighet att bidra med sina observationer till den årliga rovdjursinventeringen. Naturvårdsverket och Rovdata vid Norsk Institutt for Naturforskning arbetar löpande för att utveckla Skandobs. Rapporteringen av rovdjursobservationer via Skandobs har ökat stadigt sedan starten 2013 och uppgår för närvarande till mellan 400 och 800 per vecka under vintersäsongen. Antalet personer som använder Skandobs uppgår till mellan 3 000 och 6 000 per dag under samma period. Norska och svenska myndigheters data samlas i databasen Rovbase som Miljödirektoratet och Naturvårdsverket utvecklar löpande. Sedan Rovbase inrättades har totalt cirka 280 000 rovdjursobservationer, 13 000 skador och 11 800 döda rovdjur registrerats i Sverige. Antalet rovdjursindivider som identifierats med genetiska analyser i Skandinavien uppgår till drygt 26 000.

Naturvårdsverket tecknade ett nytt avtal med Svenska Jägareförbundet gällande rovdjursinventering. Avtalet sträcker sig fram till 30 juni 2025 och kan som längst förlängas fram till juni 2029. Enligt avtalet ska Svenska Jägareförbundet bland annat bygga upp ett rapporteringssystem och främja rapportering via Skandobs samt medverka i områdes- och spillningsinventeringar.

9.3.4 Ökad rapportering från allmänheten

Allmänheten uppmanas att rapportera sina observationer av stora rovdjur och bidrar på så vis till inventeringsarbetet via länsstyrelserna som lägger ut information på sina hemsidor samt via sociala och lokala medier. För att visa värdet av att allmänheten rapporterar in observationer, och för att uppmuntra till fler rapporter, läggs

²⁷ <https://www.sva.se/vi-erbjuder/publikationer/rapport-stora-rovdjur%2c-2022-/c-28/c-83/p-1582>

²⁸ Varg: <https://brage.nina.no/nina-xmlui/handle/11250/3068933>

Järv: <https://brage.nina.no/nina-xmlui/handle/11250/3100104>

Lodjur: <https://brage.nina.no/nina-xmlui/handle/11250/3071522>

Kungsörn: https://www.nrm.se/download/18.57e66f3818d7b3299053c95/1707724175449/Kungs%C3%B6rn_Sverige_2023.pdf

Björn: https://www.nrm.se/download/18.4d1423de18a5f09f4ab41a90/1697464127495/Nationell_bj%C3%B6rnstam_rapport.pdf

stor vikt vid att återkoppla till dem som rapporterar. Flera län rapporterar att observationer från allmänheten är avgörande för att få ett inventeringsresultat av god kvalitet, särskilt i snöfattiga delar av landet. Även länen i norr rapporterar att fler och fler börjar använda allmänhetens rapportering via Skandobs. Allmänheten har även gjorts delaktig vid spillningsinsamlingar av björn, samt involverats när länsstyrelserna varit ute på olika typer av publika möten, mässor, informationsträffar med mera. Så gott som samtliga län rapporterar att viltkameraanvändningen har ökat de tre senaste åren och flera län anger att användning av viltkameror och DNA-analyser är helt avgörande för ett bra resultat i framför allt snöfattiga delar av landet. Men även i snörikare delar av landet har viltkameror och DNA-analyser varit viktiga. Många län i syd- och mellansverige rapporterar att inventeringsförhållandena har varit goda denna relativt snörika höst/vinter 2023. Fjällänen rapporterar dock att vädret på senare år har försvårat inventeringsverksamheten i fjälltrakterna. Sammantaget är användning av viltkameror ett viktigt komplement som underlättar inventeringsarbetet och flera län gör bedömningen att denna metod tillsammans med DNA-analyser kommer att vara den dominerande inventeringsmetoden i framtiden.

9.3.5 Användning av inventeringsresultat

Inventeringsresultaten används som underlag vid framtagande av miniminivåer, förvaltningsnivåer och förvaltningsplaner, uppföljning av mål gällande gynnsam bevarandestatus för rovdjur, planering av skadeförebyggande åtgärder samt som underlag för beslut om skydds- och licensjakt. Inventeringsresultaten är även underlag för rapporteringen om rovdjur enligt artikel 17 i art- och habitatdirektivet. I renskötselområdet utgör inventeringsresultaten underlag för Sametingets beslut om ersättning till samebyar för rovdjursförekomst samt beslut om bidrag för skadeförebyggande åtgärder. De är även ett viktigt underlag för toleransnivåarbetet. Vid all dialog med allmänhet, tamdjursägare, jägare, intresseorganisationer, forskare med flera är inventeringsresultaten en nödvändig grund. De är även värdefull information för andra områden som berör länsstyrelsernas arbete, exempelvis vid etablering av vindkraftsparker eller vid avverkningsanmälningar. Sammanfattningsvis är en inventering av hög kvalitet mycket viktig för viltförvaltningen och för andra naturresursfrågor.

9.4 Viltförvaltning och kunskapsunderlag

9.4.1 Stora rovdjur och klövvilt

Inom ramen för viltstrategin har det under 2021–2023 tagits fram ett tjugotal kunskapsunderlag till stöd för viltförvaltningen. Exempel på sådana underlag är de årliga inventeringsresultaten för stora rovdjur. Andra underlag rör arternas ekologi. För varg, järv och lodjur tas det också fram beskattningsmodeller som beskriver hur olika nivåer av jaktuttag kan förväntas påverka populationer. Modellerna är viktiga som vetenskapliga underlag för att säkerställa att populationerna av de stora rovdjuren inte riskerar att hamna under de nationella referensvärdena för respektive art. Naturvårdsverket har tecknat treåriga överenskommelser under perioden 2022–2024 för de fyra olika skandinaviska rovdjursprojekten så kallade basverksamhet (björn, lodjur, varg och järv). Syftet med basverksamheten är att säkerställa att de långa tidserierna av data för de olika rovdjursarterna upprätthålls

och förlängs genom insamling av ytterligare data. Uppdraget syftar också till att säkerställa Naturvårdsverkets och länsstyrelsernas behov av stöd vid genomförandet av förvaltningen av dessa arter, både i Sverige och för förvaltningssamarbete med våra grannländer.

Naturvårdsverket har inom ramen för arbetet med viltsjukdomar och i samråd med viltsjukdomsrådet fördelat medel till SVA för projekt som bland annat behandlar avmagringssjuka hos hjortdjur (CWD), afrikansk svinpest (ASF), fågelinfluensa samt undersökningar om förekomst och utveckling av diagnostik för en rad andra viltsjukdomar såsom salmonella hos vildsvin och rävens dvärgbandmask.

Under perioden 2021–2023 har Naturvårdsverket genom en överenskommelse med SLU tagit fram årliga populationsskattningar av älg för samtliga älgförvaltningsområden. Populationsskattningarna används för planering och uppföljning av populationsmål i älgförvaltningsområden.

Länsstyrelsen i Skåne län har under perioden 2021–2023 beviljats medel för att genomföra kronhjortsinventering för att säkerställa en fortsatt god förvaltning av kronhjortens nominatunderart *Cervus elaphus elaphus*²⁹.

9.4.2 Övrigt vilt

FJÄLLRÄVSINVENTERING

Likt tidigare år har Naturhistoriska riksmuseet uppdragits att koordinera inventeringen av fjällräv i Sverige. Resultaten³⁰ för 2023 visar en minskning i antalet kullar inom den fennoskandiska populationen, vilket är en direkt respons på den låga förekomsten av smågnagare under året. Det tydliggörs i och med det att ett fortsatt behov finns av bevarandeåtgärder för att stärka tillväxten av populationen. Det internationella samarbetet med fjällrävspopulationen går fortsatt bra, där även Finland sedan 2022 ingår.

GÅSINVENTERING

Naturvårdsverket har under 2023 uppdragit Lunds universitet att utföra en riktad gåsinventering, med särskilt fokus på specifika arter den månad de är som mest talrika i landet. Därtill har de undersökt reproduktionsframgången genom att räkna på ungfågelandel för grågås och vitkindad gås i augusti samt sädgås i oktober. Genom att finansiera gåsinventeringen har Naturvårdsverket säkrat insamlingen av data tillhörande en lång dataserie som sträcker sig tillbaka till 1970-talet. Insamlingen av data utgör också en viktig del av rapporteringen gentemot den internationella förvaltningen av stora betande fåglar European Goose Management Platform (EGMP) inom African Eurasian Migratory Waterbird Agreement (AEWA). Länken kommer att publiceras på Lunds universitets hemsida under 2024.

²⁹ Ärende NV-08078-18

³⁰ NINA Brage: Inventering av fjällräv i Norge, Sverige och Finland 2023. <https://brage.nina.no/nina-xmliui/handle/11250/3108292>

ÖVERVAKNING AV VISSA MINDRE DÄGGDJUR

För att synliggöra möjliga synergier mellan övervakningsmetoder inom viltförvaltningen uppdrogs SLU att under 2023 göra en sammanställning av befintliga övervakningsmetoder för vissa mindre däggdjur³¹. I rapporten framgick det att det för flera arter inte förekommer någon strukturerad och återkommande övervakning, vilket innebär att det är svårt att uppskatta populationerna.

REPRODUKTIONSPERIODER OCH ANDRA STÖRNINGSKÄNSLIGA PERIODER HOS VISSA MINDRE DÄGGDJUR

Jakttidsberedningen 2019/2020 belyste i sin slutrapport att det fanns en risk att jakttider för vissa mindre däggdjur överlappar med reproduktionstiderna. SLU gavs i uppdrag att ta fram en kunskapssammanställning över aktuell kunskap om reproduktionstiderna för vissa utpekade arter³². Sammanställningen visar på att det finns stora kunskapsluckor för dessa arter och att förvaltningen bygger på föråldrade data.

REPRODUKTIONSPERIODER OCH ANDRA STÖRNINGSKÄNSLIGA PERIODER HOS SÄL

För att kunna ta välgrundade förvaltningsbeslut för säl såg Naturvårdsverket ett behov av att klargöra om jakttiderna överlappade de störningskänsliga perioderna för våra sälarter. Göteborgs universitet och SLU uppdrogs att tillsammans ta fram en sammanställning över aktuell kunskap inom området³³. Rapporten visade att de störningskänsliga perioderna inte överlappar jakttiderna, med vissa undantag för delar av pälsbytestiden.

KUNSKAPSSAMMANSTÄLLNING FÖR STORSKARV, DEL AV REGERINGSUPPDRAG STORSKARV

En kunskapssammanställning har tagits fram av SLU. Sammanställningen tar bland annat upp storskarvens roll i ekosystemen och påverkan på fiskbestånden samt fördelningen av de olika underarterna i landet och de kunskapsbehov som kvarstår. Rapporten kommer att publiceras under 2024.

ÖVERSYN RIPINVENTERING

Dagens insamling och hantering av inventeringsdata för ripor är starkt personberoende och en processrisk har belysts gentemot förvaltningen. Som ett led i att säkerställa insamlingen och behandlingen av den långa dataserie som ripinventeringen genererar gav Naturvårdsverket under året Länsstyrelsen i Västerbottens län i uppdrag att genomföra en översyn av det befintliga insamlingsystemet samt att ta fram en rekommendation på ett lämpligt och i längden hållbart verktyg för framtiden.

³¹ Naturvårdsverket (2023). Rapport 7125 *Övervakning av vissa mindre däggdjur*. <https://www.naturvardsverket.se/publikationer/7100/978-91-620-7125-7/>

³² Naturvårdsverket (2023). Rapport 7126 *Reproduktionsperioder och andra störningskänsliga perioder hos vissa mindre däggdjur*. <https://www.naturvardsverket.se/publikationer/7100/978-91-620-7126-4/>

³³ Naturvårdsverket (2023). Rapport 7129 *Reproduktionsperioder och andra störningskänsliga perioder hos säl*. <https://www.naturvardsverket.se/publikationer/7100/978-91-620-7129-5/>

UTVÄRDERING AV UTSÄTTNINGAR AV ORRE OCH TJÄDER I ANDRA LÄNDER

Under 2023 upphandlades ett uppdrag att utvärdera de fångster och utsättningar av skogshöns till andra europeiska länder som har pågått i Sverige sedan 2010. Utförarna för uppdraget blev norska NINA och de levererade en slutgiltig rapport under året³⁴. Rapporten tydliggör att det finns ställningstaganden inom besluten som eventuellt behöver revideras, såsom exempelvis fångst av tjäderhonor under våren. I uppdraget ingick att undersöka effekterna på den inhemska populationen, något som rapporten beskriver som svårt. Naturvårdsverket publicerade rapporten på sin hemsida i februari 2024.

RIKSINVENTERING AV STORSKARV

Naturvårdsverket gav 2023 SLU i uppdrag att genomföra en rikstäckande inventering av storskarv samt att analysera de inventeringsmetoder som används. Resultaten visade att den häckande populationen av storskarv i Sverige har ökat markant sedan den förra inventeringen 2012. 2023 räknades 74 753 bon i 218 kolonier, jämfört med 40 958 bon och 169 kolonier 2012.

Vilken metod som är bäst lämpad varierar mellan kolonier och beror bland annat på koloniernas storlek, ålder och fördelningen mellan mark-, busk- och trädhäckande.

Rapporten kommer att publiceras under 2024.

³⁴ Naturvårdsverket (2024). Rapport 7134 *Translocation of capercaillie and black grouse from Sweden to central Europe*. <https://www.naturvardsverket.se/publikationer/7100/978-91-620-7134-9/>

10. Insatser som gynnar kulturarvet

Naturvårdsverkets arbete med kulturmiljöfrågor har i grunden ofta en koppling till biologisk mångfald. För att göra det tydligare vilken roll Naturvårdsverket har i att bevara och utveckla kulturvärden använder vi begreppet biologiskt kulturarv. Begreppet används uttalat och konsekvent som utgångspunkt för Naturvårdsverkets arbete med kulturmiljöfrågor, i såväl landskapet som helhet, som i skyddade områden. Vi använder begreppet bland annat kopplat till naturvård, hävdpräglade miljöer, miljöövervakning samt relevanta miljömål och friluftsmål.

För arbetet med värdefulla områden utgör det biologiska kulturarvet en naturlig och integrerad del av verksamheten. Dels generellt som en aspekt i beslut om formellt skydd och skötselplaner, dels specifikt i form av skydd och förvaltning av kulturhistoriskt värdefulla fastigheter och element, samt i förvaltningen av världsarv och biosfärområden.

Vårt kulturarv är i flera avseenden kopplat till miljöer på landsbygden där hävden av marker, särskilt med traditionella metoder, spelar en betydande roll för både landskap och biologisk mångfald. Det är av värde för allmänheten och en del av vårt kulturarv att vi ska kunna röra oss fritt i miljöer som funnits länge i landet och som vi trivs att vistas i.

Under året togs rapporten *Natur- och kulturvårdande skötsel av skog*³⁵ fram i ett gemensamt samverkansprojekt som letts av Skogsstyrelsen och Naturvårdsverket, med deltagare från ett stort antal av skogens aktörer. Rapporten är ett samlande inriktningsdokument som lägger grunden för en strategi som riktar sig till den som förvaltar ett formellt skyddat eller frivilligt avsatt område.

Naturvårdsverket har 2023 även i samarbete med RAÄ, Skogsstyrelsen, Jordbruksverket och SLU CBM anordnat och medfinansierat två kurser med tema skogsbyte respektive kulturpräglade lövmarker. Av kursutvärderingarna framgick att kurserna var mycket uppskattade av deltagarna.

10.1 Skötselåtgärder som gynnar kulturarvet

Inom förvaltningen av skyddade områden läggs mycket resurser på bevarande av hävdade miljöer, där skötselåtgärderna bidrar till bevarande av både natur- och kulturarv. Läs gärna mer i avsnitten 3.2 Restaurering och vissa skötselåtgärder i ängs- och betesmarker samt i 3.1.1 Skötsel av arter och naturtyper i skyddade områden, särskilt under rubriken Betesdrift och slätter”.

I rapporteringen från länsstyrelserna lyfter ett par län särskilt fram att det internt på respektive länsstyrelse finns ett gott samarbete mellan förvaltningen och länets kulturmiljöfunktion. En länsstyrelse tar upp att de under 2023 inte har kunnat prioritera samverkansmöten likt tidigare år. Länsstyrelsen i Östergötlands län

³⁵ Naturvårdsverket (2023). Rapport 7122 *Natur- och kulturvårdande skötsel av skog*.
<https://www.naturvardsverket.se/4aec10/globalassets/media/publikationer-pdf/7100/978-91-620-7122-6.pdf>

framhåller liksom förra året att deras fokus på att göra insatser med egen fältpersonal har gjort det enklare att samverka med kulturmiljöenheten kring skötseln av länets kulturresevat och några fornvårdsområden.

Länsstyrelsen i Skåne län har i ett projekt inom ERASMUS+ skapat en grupp med samarbetspartners från Estland och Lettland med fokus på utbildning och erfarenhetsutbyte för naturturismföretagare, där även kulturarvsfrågor diskuteras.

10.2 Världsarv

Naturvårdsverket har tillsammans med RAÄ uppdrag från regeringen att hantera frågor utifrån Världsarvskonventionen. Naturvårdsverket har ett särskilt ansvar för de två utpekade naturvärldsarven Laponia och Höga Kusten. Länsstyrelserna och föreningen Laponiatjuottjudus tar hand om den praktiska skötseln av dessa områden.

En ny gemensam förvaltningsplan för Höga Kusten i Sverige och Kvarkens skärgård i Finland blev färdig i december 2023 och det har i allmänhet varit aktivt samarbete med Kvarkens skärgårds administration. En arbetsgrupp för hållbar platsutveckling av Höga Kusten bildades med representanter från länsstyrelsen och Höga Kusten Destinationsutveckling. Dessa samarbeten hjälper att utveckla världsarvet på ett ändamålsenligt sätt och att sammanfoga olika intressen till en fungerande helhet. Det har också tagits fram en ny broschyr över Höga Kusten/ Kvarkens skärgård på svenska och engelska, och världsarvet har visats upp vid lokala händelser, till exempel Dalens Dag, vilket ökar allmänhetens förståelse för områdets värden. Besök inom området har underlättats genom att sköta stigar och sätta upp väg- och informationsskyltar.

Inom Laponia-området har underhållsåtgärder vidtagits för att behålla naturvärden, till exempel har markslitage hindrats genom att lägga torv på fyrhjulspåren och genom att bygga spång. Bekämpningsåtgärder mot invasiva främmande arter har vidtagits, även om inga EU-listade arter har påträffats inom området. Nya världsarvsskyltar med föreskrifter och karta har satts upp bland annat vid entréer in till nationalparker för att besökaren på ett lätt sätt ska få information om vad som är tillåtet och inte tillåtet i nationalparkerna. Även en del av naturums verksamhetskostnader har betalats med 1:3-anslaget vilket har bidragit till allmänhetens kunskaper om världsarvet. Besökarens säkerhet har främjats genom att kontrollera broarna som är utsatta då vintrarna numera ofta är snörika med blåsig väder och snabb vårflod.

Man har också satsat på övervakning och informationssamling inom Laponia för att kunna rikta skötselåtgärder på mest ändamålsenliga sätt. Miljöövervakning av insekter har påbörjats och kommer att fortsätta flera år. Besöksräknare har placerats ut för att ge kunskap om antalet vandrare inom Sarek, Padjelanta och Muddus. Samtliga sommarleder har inventerats med GPS för att sedan överföras till ett GIS-program i syfte att underlätta planeringen av skötselåtgärder.

10.3 Biosfärområden

Biosfärarbetet handlar om att stötta långsiktiga lokala processer för hållbar utveckling som genom sina erfarenheter och resultat kan ge inspiration till andra delar av samhället. Arbetet är nära knutet till genomförandet av Agenda 2030 och ska ses som ett viktigt verktyg i arbetet med att nå dess mål. Ett biosfärområde är ett modellområde för hållbar utveckling. De ingår i Unescos Man and the Biosphere programme (MAB) som utgår från samspelet mellan människan och biosfären.

Det finns sju svenska biosfärområden: Kristianstads Vattenrike, Vänerskärgrården med Kinnekulle, Älvlandskapet Nedre Dalälven, Blekinge Arkipelag, Östra Vätterbranterna, Voxnadalen, Vindelälven-Juhttátahkka och ett kandidat område; Storkriket.

2023 användes 4 175 tkr av 1:3-anslaget till arbetet med biosfärområden (tabell 49). Naturvårdsverket stödjer arbetet genom årliga ekonomiska bidrag till fem av områdena samt kandidatområdet. HaV ger stöd till de två övriga områdena. Genom att bidraget är villkorat med krav på lokal medfinansiering med minst 50 % (i praktiken oftast mycket mer) ger det en uppväxling av Naturvårdsverkets bidrag i det konkreta arbetet. Naturvårdsverkets finansiering av en nationell koordinator bidrar till såväl biosfärprogrammets utveckling som utvecklingen av arbetet i enskilda biosfärområden. Den nationella koordinators roll som en sammanhållande nod är en mycket viktig del i att det nationella biosfärarbetet ska bli lyckosamt. Koordinatören är också viktig för det internationella arbetet liksom för genomförandet av projekt och för inhämtningen av projektidéer.

11. Naturnära jobb

Satsningen Naturnära jobb avslutades 2022. Länsstyrelserna hade medel 2023 till verksamheten från dispositionsrätt (anslagspost 1) och medelsanvändningen beskrivs kortfattat under avsnitt 2.1 och tabell 19. Målgrupp för satsningen har varit den som är ny i Sverige, den som varit arbetssökande länge och till unga. För närmare beskrivning av genomförda åtgärder som finansierats genom Naturvårdsverket (anslagspost 2) hänvisas till återrapporteringen av tidigare års verksamheter^{36,37}.

³⁶ Naturvårdsverket (2023). Rapport 7098 *Återrapportering av medelsanvändning och resultat för skydd av och åtgärder för värdefull natur 2020–2022*. <https://www.naturvardsverket.se/publikationer/7000/978-91-620-7098-4/>

³⁷ Naturvårdsverket (2022). Rapport 7041 *Återrapportering av medelsanvändning och resultat för skydd av och åtgärder för värdefull natur 2019–2021*. <https://www.naturvardsverket.se/publikationer/7000/978-91-620-7041-0/>

12. Sysselsättningseffekter

Medlen som omsätts genom anslagen 1:14 och 1:3 genererar sysselsättningseffekter som kan uppskattas med hjälp av särskilda beräkningsmetoder. Naturvårdsverket har, på samma sätt som för tidigare års återrapporteringar av sakanslagen, anlitat konsultbyrån WSP för att utföra sådana beräkningar för 2023 års medelsanvändning.

BAKGRUND

Naturvårdsverket är i sin instruktion ålagt att redovisa vilka sysselsättningseffekter för kvinnor och män som användningen av sakanslagen för skydd och åtgärder för värdefull natur (1:3 och 1:14) ger upphov till.

Utöver de direkta sysselsättningseffekter som uppstår i de direkt berörda branscherna ger anslagen även effekter i underleverantörsled till dessa branscher. Till det tillkommer även en så kallad inducerad effekt som uppstår av att de sysselsatta konsumerar en andel av sin inkomst lokalt. Den inducerade effekten tillsammans med effekten i underleverantörsled utgör den indirekta sysselsättningseffekten. Både den direkta och indirekta effekten beräknas genom så kallade sysselsättningsmultiplikatorer som tas fram med hjälp av det regionala prognos- och analyssystemet Raps.

Sysselsättningseffekten ska tolkas som den sysselsättning som anslagen tar i anspråk lokalt i det län som får anslaget. Huruvida det innebär en positiv nettoeffekt på sysselsättningen säger inte beräkningsmetoden någonting om. Negativa sysselsättningseffekter kan uppstå i andra änden dels genom undanträngningseffekter på den lokala arbetsmarknaden och dels eftersom statliga utgifter till stor del utgör en omfördelning av samhällets resurser via skattsedeln.

SAKANSLAGEN

Skydd av värdefull natur, i form av förvärv, intrångsersättningar eller avtalslösningar för statens räkning av värdefulla naturområden, finansieras via anslag 1:14 Skydd av värdefull natur. Utfallet på anslag 1:14 var år 2023 cirka 1 182 mnkr – en minskning med 488 mnkr jämfört med 2022.

De skyddade områdena kräver skötsel för att naturvärdena ska kunna upprätthållas och för att områdena ska kunna tillgängliggöras på ett tillfredställande sätt. Det statliga åtagandet för att säkerställa detta finansieras via anslag 1:3 Åtgärder för värdefull natur. Utfallet på anslag 1:3 var år 2023 cirka 1 047 mnkr – en minskning med cirka 868 mnkr jämfört med 2022.

Sammantaget har sakanslagen minskat från 3 585 mnkr till 2 229 mnkr jämfört med 2022, en minskning med knappt 38 %.

SYFTE

Föreliggande studie syftar till att uppskatta storleken på såväl de direkta som indirekta sysselsättningseffekter som följer av användningen av anslagen.

METOD

De vägledningsdokument som WSP tog fram år 2017 i samband med att nya sysselsättningsmultiplikatorer beräknades har, precis som föregående år, använts för beräkningarna. Nya sysselsättningsvariabler (multiplikatorer) har tagits fram i Raps. En genomgång av länsindelningen har också gjorts, med slutsatsen att näringsstrukturen i länen inte ändrats så pass mycket att det motiverar en ny indelning.³⁸ Dessutom har tidigare års resultat uppdaterats för att ta hänsyn till pris- och produktivitetsutvecklingen sedan 2017.

BERÄKNINGSRESULTAT – HUR HAR MEDLEN ANVÄNTS ÅR 2023?

Av det totala anslagsbeloppet på 2 229 mnkr har 1 073 mnkr exkluderats från beräkningarna då de inte går att anta att de ger någon effekt på sysselsättningen. Exkluderade medel är bland annat sådana som använts till ersättningar vid anspråk av mark såsom fastighetsförvärv eller liknande (intrångsersättningar eller naturvårdsavtal), och som inte leder till någon produktion av varor eller tjänster i vanlig bemärkelse. Denna form av anslagsanvändning kallar vi för finansiella transaktioner, och de finansiella transaktionerna bedöms inte ha några reala effekter på sysselsättning, eftersom de inte utgör något reellt tillskott till ekonomin. Medel för ersättning vid markanspråk utgör en stor andel av sakanslag 1:14 vilket medför att endast en liten andel av sakanslaget har använts som underlag för beräkning av sysselsättningseffekter. Inom sakanslag 1:3 klassas även en del av de återbetalade, oförbrukade medlen som transaktioner, vilket är något som Naturvårdsverket föreslås se över (se avsnittet nedan om resultatjämförelsen över år för en diskussion om detta).

Av sakanslag 1:3 har cirka 1 044 mnkr av totalt 1 047 mnkr använts för ändamål som haft sysselsättningseffekter. För sakanslag 1:14 beräknades 112 mnkr av det totala anslaget på 1 182 mnkr ha någon form av sysselsättningseffekt.

I tabell 54 nedan visas sakanslagens förbrukning och de beräknade sysselsättningseffekterna för år 2023. Totalt beräknas anslagen ge upphov till cirka 784 helårsarbetskrafter, vilket är 1 068 färre än föregående år.³⁹ Minskningen beror framför allt på att anslagen generellt har minskat sedan året innan. Merparten av minskningen i sysselsättningskapande medel kommer från sakanslag 1:3, medan skillnaden för 1:14 är marginell. Sysselsättningseffekten för 1:3 minskade från 1 747 till 684 helårsarbetskrafter från 2022–2023. För 1:14 minskade antalet sysselsatta från 106 helårsarbetskrafter 2022 till 100 stycken år 2023.

³⁸ Se bilaga 1 för en genomgång av uppdateringen av länsindelningen.

³⁹ Baserat på de nedjusterade värdena från förra året. Se avsnittet om jämförelsen över år för en beskrivning av justeringsmetoden.

Tabell 54. Sakanslagsförbrukning år 2023 med de beräknade sysselsättningseffekterna. Anslagen är angivna i mnkr. Siffrorna är avrundade och summerar inte exakt till helheten.

	Sakanslag 1:3	Sakanslag 1:14
Anslagsförbrukning 2023	1 046,9	1 182,3
Medel som ger upphov till sysselsättning	1 044,2	112,2
Medel som inte ger reala effekter på ekonomin	2,6	1 070,0
Medel som utbetalats till internationella organisationer	2,6	-
Direkt sysselsättningseffekt, helårsarbetskrafter	502	83
Indirekt och inducerad sysselsättningseffekt, helårsarbetskrafter	182	18
Total sysselsättningseffekt för kvinnor, helårsarbetskrafter	210 (31 %)	51 (52 %)

BRANSCHFÖRDELNING

I tabellen nedan visas en uppskattning av hur de utbetalda sakanslagen fördelats i olika branscher. Endast de medel som anses ge upphov till sysselsättning har inkluderats.

För sakanslag 1:3 har majoriteten av beloppet gått till skogsskötsel företag (75 %) och likt föregående år gick en stor del av beloppet till posten ”Skötsel – Schablonbidrag”.

Av de medel från sakanslag 1:14 som är sysselsättningsgrundande har den största delen gått till arbete på myndigheter och länsstyrelser (43 %). Medel till drift, utveckling och förvaltning av olika databaser uppgår till 29 % och 14 % av medlen har gått till ekonomisk konsultverksamhet – värdering av mark. Andelarna stämmer väl överens med fördelningen för tidigare år, även om andelen som betalades ut till myndigheter var något högre i år.

Tabell 55. Fördelning av sakanslag 1:3 och 1:14 över olika branscher år 2023.⁴⁰

Bransch	1:3 (%)	1:14 (%)
Viltvård; Inventering av rovdjur, mårhundsbekämpning etc.	6 %	0 %
Skogsskötsel och förvaltning	75 %	0 %
Byggnation och ombyggnation av naturum, entréer, leder etc.	3 %	0 %
Drift, utveckling och förvaltning av olika databaser	1 %	29 %
Fastighetsförmedling	0 %	2 %
Juridisk konsultverksamhet	0 %	3 %
Ekonomisk konsultverksamhet – Värdering av mark	0 %	14 %
Teknisk konsultverksamhet; karteringar etc.	1 %	9 %
Myndigheter; Länsstyrelser, Lantmäteriet, Naturvårdsverket m.m.	5 %	43 %
Intresseorganisationers arbete	7 %	0 %
Vetenskaplig forskning	2 %	0 %
Totalt	100 %	100 %

⁴⁰ Branscher som funnits med tidigare år men som inte blivit tilldelade några belopp har exkluderats från tabellen.

REGIONAL FÖRDELNING

I tabell 56 nedan visas den uppskattade regionala fördelningen av sakanslag 1:3 och 1:14 för år 2023. En betydande del (35 %) av medlen i sakanslag 1:3 har betalats ut till länsstyrelser och motsvarande fördelning har därför använts för att fördela det totala beloppet för sakanslag 1:3 på län. Andelen är dock betydligt lägre än tidigare år (74 % år 2022). Sakanslag 1:14 har i stället fördelats efter storleken (i kronor) på de markersättningar som betalats ut till respektive län under året eftersom det inte finns tillräckligt med underlag på utbetalningar av sakanslaget till länsstyrelsen.

Sakanslag 1:3 har fördelats relativt jämnt över länen och de flesta län har tilldelats mellan 3 och 7 % av de utbetalda medlen. Västra Götalands län är (precis som föregående år) det län som tilldelats störst del av beloppet – 12 %. År 2022 var andelen 11 %.

Sakanslag 1:14 är något mer ojämnt fördelat över länen. Även här tilldelades Västra Götalands län störst del av beloppet, 14 %. Minst del av beloppet tilldelades Gotlands och Stockholm län (1 % vardera).

Tabell 56. Länsvis fördelning av sakanslag 1:3 och 1:14 år 2023.⁴¹

Län	1:3 (%)	1:14 (%)
Stockholms län	3 %	1 %
Uppsala län	4 %	2 %
Södermanlands län	4 %	4 %
Östergötlands län	4 %	5 %
Jönköpings län	5 %	3 %
Kronobergs län	3 %	2 %
Kalmar län	7 %	6 %
Gotlands län	4 %	1 %
Blekinge län	3 %	2 %
Skåne län	8 %	10 %
Hallands län	4 %	6 %
Västra Götalands län	12 %	14 %
Värmlands län	3 %	4 %
Örebro län	4 %	4 %
Västmanlands län	3 %	3 %
Dalarnas län	6 %	5 %
Gävleborgs län	4 %	2 %
Västernorrlands län	1 %	4 %
Jämtlands län	6 %	10 %
Västerbottens län	6 %	5 %
Norrbottnens län	5 %	8 %
Totalt	100 %	100 %

⁴¹ Siffrorna i tabellen är avrundade och summerar därför inte nödvändigtvis till 100 %.

SYSSELSÄTTNINGSEFFEKTER

Sysselsättningsstatistik utgår från befolkningen i arbetsför ålder (16–74 år)⁴². I tabell 4 och 5 visas den totala sysselsättningseffekten (direkt och indirekt) för sakanslag 1:3 respektive 1:14.

Sysselsättningseffekter redovisas per bransch och typlän, där län har delats in i fyra kategorier baserat på branschstrukturen i länet: Stockholm, tjänstelän, tillverkningslän och län med blandad struktur⁴³. Samma indelning har använts vid beräkningar av sysselsättningseffekter för rapporteringarna år 2019–2022. En lista med vilka län som tillhör vilken kategori finns i bilaga 1. Andelen kvinnor som arbetar i respektive bransch baseras på statistik för år 2021 från SCB, vilket är den senaste tillgängliga statistiken⁴⁴.

Likt föregående år beräknas sakanslag 1:3 sysselsätta flest personer i län med blandad struktur följt av tillverkningslänen, därefter följer tjänstelänet och Stockholms län. Majoriteten av de sysselsatta arbetar inom skogsskötsel och förvaltning, följt av intresseorganisationer, viltvård och arbete på myndigheter. Andelen kvinnor som beräknas sysselsättas genom medel från 1:3-anslaget är 30 %, vilket är en lika stor andel som föregående år.

Medlen från sakanslag 1:14 beräknas sysselsätta flest personer i tillverkningslän och län med blandad struktur. Medlen beräknas sysselsätta färre i tjänstelän och Stockholms län. Den största andelen av de sysselsatta arbetar på myndigheter och länsstyrelser följt av datakonsultverksamhet. Av de som sysselsätts beräknas 50 % vara kvinnor.

⁴² RAMS – registerbaserad arbetsmarknadsstatistik från SCB.

⁴³ Kategorierna är framtagna med hjälp av en klusteranalys där län med liknande branschstruktur grupperats. Dagbefolkningens branschstruktur har hämtats från SCB (RAMS – registerbaserad arbetsmarknadsstatistik).

⁴⁴ Statistik från den registerbaserade arbetsmarknadsstatistiken (RAMS) i SCB:s statistikdatabas. Datasetet ”Förvärvsarbetande 16–74 år med arbetsplats i regionen (dagbefolkning) (RAMS) efter år, näringsgren SNI 2007 och kön, ny tidsserie. År 2019–2021”. Siffrorna för 2021 är fortfarande den senast tillgängliga statistiken i RAMS.

Tabell 57. Sysselsättningseffekter av sakanslag 1:3 år 2023.⁴⁵

Bransch	1: Stockholm	2: Tjänstelän	3: Tillverkningslän	4: Län med blandad struktur	Totalt	Andel kvinnor (%)
Viltvård; Inventering av rovdjur	4	10	39	23	76	20
Skogsskötsel och förvaltning	20	95	165	162	442	115
Byggindustri – Byggnation av naturum, leder, etc.	0	0	1	1	2	0
Datakonsulter	0	3	5	4	12	5
Teknisk konsultverksamhet; karteringar etc.	0	2	3	3	7	3
Arbete på myndigheter; Länsstyrelser, Lantmäteriet etc.	0	2	4	3	9	5
Vetenskaplig forskning; bl.a. SLU och SVA	1	4	7	7	18	10
Intresseorganisationers arbete	3	26	45	43	118	52
Total sysselsättningseffekt	28	142	269	245	684	210
<i>varav direkt sysselsättningseffekt</i>	<i>21</i>	<i>101</i>	<i>195</i>	<i>185</i>	<i>502</i>	
<i>varav indirekt sysselsättningseffekt</i>	<i>7</i>	<i>41</i>	<i>74</i>	<i>60</i>	<i>182</i>	

Tabell 58. Sysselsättningseffekter av sakanslag 1:14 år 2023.⁴⁶

Bransch	1: Stockholm	2: Tjänstelän	3: Tillverkningslän	4: Län med blandad struktur	Totalt	Andel kvinnor (%)
Datakonsulter	0	6	10	11	27	12
Fastighetsförmedling	0	0	1	1	2	1
Juridisk konsultverksamhet	0	2	4	4	10	4
Teknisk konsultverksamhet; karteringar etc.	0	2	2	3	7	3
Arbete på myndigheter; Länsstyrelser, Lantmäteriet etc.	1	12	20	21	54	32
Total sysselsättningseffekt	1	23	37	39	100	52
<i>varav direkt sysselsättningseffekt</i>	<i>1</i>	<i>18</i>	<i>31</i>	<i>32</i>	<i>83</i>	
<i>varav indirekt sysselsättningseffekt</i>	<i>0</i>	<i>5</i>	<i>5</i>	<i>7</i>	<i>18</i>	

⁴⁵ Siffrorna i tabellen är avrundade och delarna summerar därför inte nödvändigtvis exakt till totalen.

⁴⁶ Siffrorna i tabellen är avrundade och delarna summerar därför inte nödvändigtvis exakt till totalen.

JÄMFÖRELSE ÖVER FLERA ÅR

I tabell 59 och 60 nedan redovisas sakanslagens utfall de senaste fem åren 2019–2023. I diagram 1, 2 och 3 nedan redovisas utvecklingen sedan 2017. Antalet sysselsatta totalt sjönk år 2023 jämfört med 2022, från 1 747 till 684 heltidsekvivalenter för område 1:3 och från 106 till 100 för område 1:4.

År 2023 var både sakanslag 1:3 och sakanslag 1:14 lägre än 2021–2022, då anslagen var ovanligt höga. Detta återspeglas också i det totala antalet sysselsatta. Minskningen i antalet sysselsatta kommer främst från minskningen i det totala anslaget, men även det faktum att andelen sysselsättningsskapande medel i relation till totala anslag också har minskat. Det kan i sin tur bero på hur återbetalningar av oförbrukade medel fördelas mellan år. Den största delen av återbetalda medel återfinns under 1:3 och klassificeras där som en transaktion i enlighet med den Excelmall som togs fram år 2017. Bokföringsmässigt blir återbetalningen en minuspost för det innevarande året, som exkluderas från de sysselsättningsskapande medlen eftersom det är en transaktion. Hela den initiala utbetalningen av medlet klassades dock som sysselsättningsskapande det året som utbetalningen gjordes. Denna asymmetriska behandling av utbetalningar respektive återbetalningar kan leda till vissa problem som kan behöva ses över till kommande års beräkningar.

En annan faktor som gör att sysselsättningen minskat mellan 2022–2023 är pris- och produktivitet utvecklingen över tid. En effekt av inflationen är att samma mängd utbetalade medel genererar en mindre mängd sysselsättning över tid. Förklaringen är att ett visst antal arbetare då kan producera ett högre produktionsvärde utan att öka outputn i reala termer (fler varor eller tjänster). Produktivitetstillväxten har en liknande effekt, men gör i stället att ett visst antal arbetare kan öka produktionen i reala termer genom att produktionen effektiviseras.

Sedan 2017 då de tidigare använda sysselsättningsmultiplikatorerna togs fram har inflationen i kombination med produktivitet utvecklingen haft en stor negativ effekt på den faktiska sysselsättningseffekten. Eftersom samma multiplikatorer använts mellan 2017–2022 har dock den effekten inte räknats med, vilket lett till en överskattning av sysselsättningssiffrorna. Samma relation mellan produktionsvärde (anslag) och sysselsättning har i stället använts som input i modellen. Överskattningen uppgick som mest till 507 helårssysselsatta eller 41 % år 2022. Siffrorna har korrigerats ned retroaktivt i den här rapporten (se tabell 6–7 samt diagram 1–2).

Korrigeringen har gått till på följande sätt:

1. Data för produktionsvärde och arbetade timmar per bransch mellan 2015–2021 har använts.⁴⁷
2. Variabeln *produktionsvärde/arbetad timme* beräknades per bransch och år.
3. Ett branschviktat medelvärde för variabeln *produktionsvärde/arbetad timme* per år och anslagsområde beräknades utifrån branschmixen i anslagen 2023. I praktiken innebär det att exempelvis i medelvärdet för 1:3 till 75 % består av prisökningen och produktivitet utvecklingen i skogsindustrin.

⁴⁷ Tidsserien är vald med syftet att matcha statistikunderlaget i multiplikatorerna, inte beräkningsåren som sträcker sig mellan 2017–2023.

4. Sedan normaliserades de årsvisa medelvärdena med 2015 års medelvärde för att få fram den procentuella inflations- och produktivitetsutvecklingen från och med 2015 (statistikåret som användes då multiplikatorerna togs fram).
5. Sysselsättningsciffrorna mellan 2017–2022 viktades sedan ned med den årsvisa procentuella ökningen per anslagsområde.

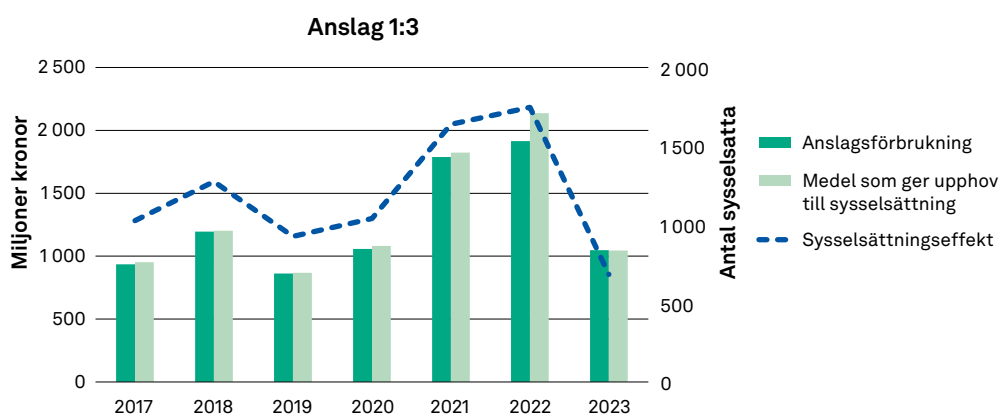
Andelen kvinnor som sysselsatts av medlen har minskat under perioden 2019–2022 för båda sakanlagen. För sakanlag 1:14 ökade andelen kvinnor som sysselsätts av medlen år 2022 jämfört med 2021 eftersom en större summa av de sysselsättningskapande medlen gick till arbete på myndigheter och länsstyrelser, där andelen kvinnor är högre än i de andra branscherna som medlen har fördelats till.

Tabell 59. Sakanlag 1:3. Förbrukning och sysselsättningseffekter för år 2019–2023.

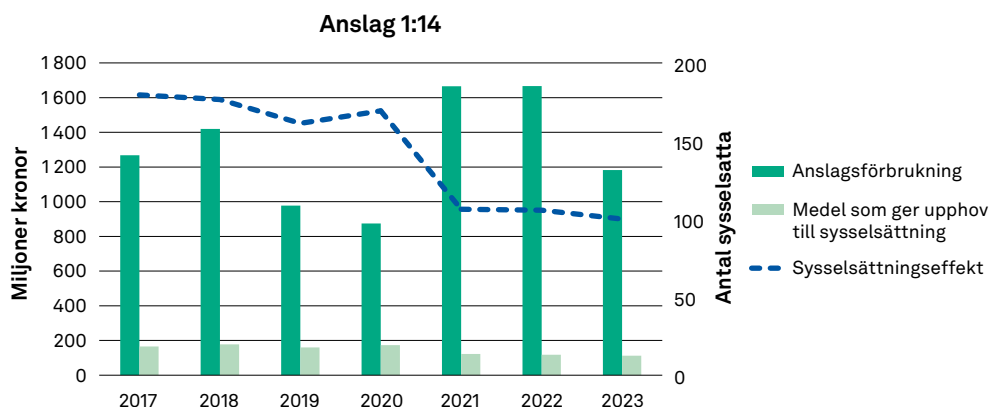
År	2019	2020	2021	2022	2023
Anslagsförbrukning	862 mnkr	1 058 mnkr	1 788 mnkr	1 915 mnkr	1 047 mnkr
Medel som ger upphov till sysselsättning	868 mnkr	1 081 mnkr	1 824 mnkr	2 137 mnkr	1 044 mnkr
Sysselsättningseffekt	926	1 039	1 639	1 747	684
Anslagsförbrukning	862	1 058	1 788	1 915	1 047
Andel kvinnor	34 %	32 %	30 %	30 %	31 %

Tabell 60. Sakanlag 1:14. Förbrukning och sysselsättningseffekter för år 2019–2023.

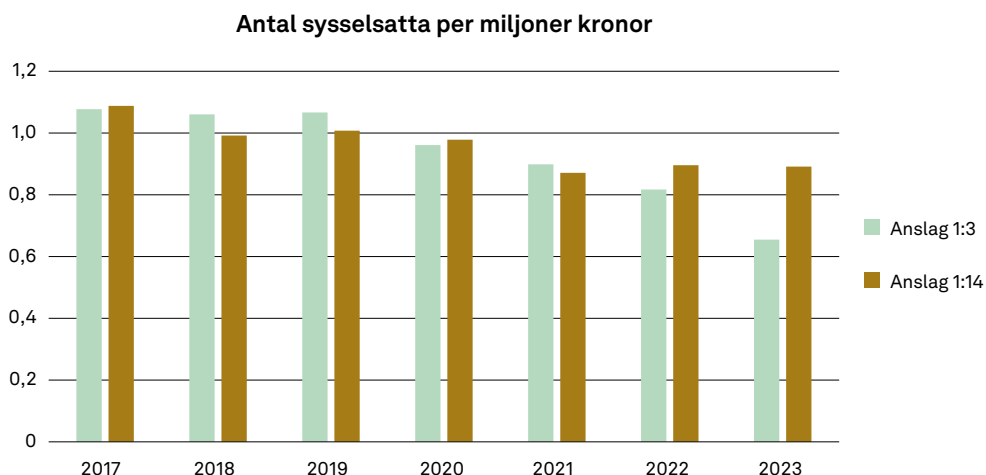
År	2019	2020	2021	2022	2023
Anslagsförbrukning	977 mnkr	874 mnkr	1 665 mnkr	1 667 mnkr	1 182 mnkr
Medel som ger upphov till sysselsättning	160 mnkr	173 mnkr	122 mnkr	118 mnkr	112 mnkr
Sysselsättningseffekt	161	169	106	106	100
Andel kvinnor	52 %	53 %	48 %	51 %	52 %

Figur 3. Sakanlag 1:3. Anslagsförbrukning i staplar avläses på vänstra axeln. Medel som ger upphov till sysselsättning i staplar avläses på vänstra axeln. Total sysselsättningseffekt som linjer avläses på högra axeln.

Figur 4. Sakanslag 1:14. Anslagsförbrukning i staplar avläses på vänstra axeln. Medel som ger upphov till sysselsättning i staplar avläses på vänstra axeln. Total sysselsättningseffekt som linjer avläses på högra axeln.

Figur 5. Sysselsatta per anslaget belopp (2017–2023).

BILAGA 1. GRUPPERING AV LÄN

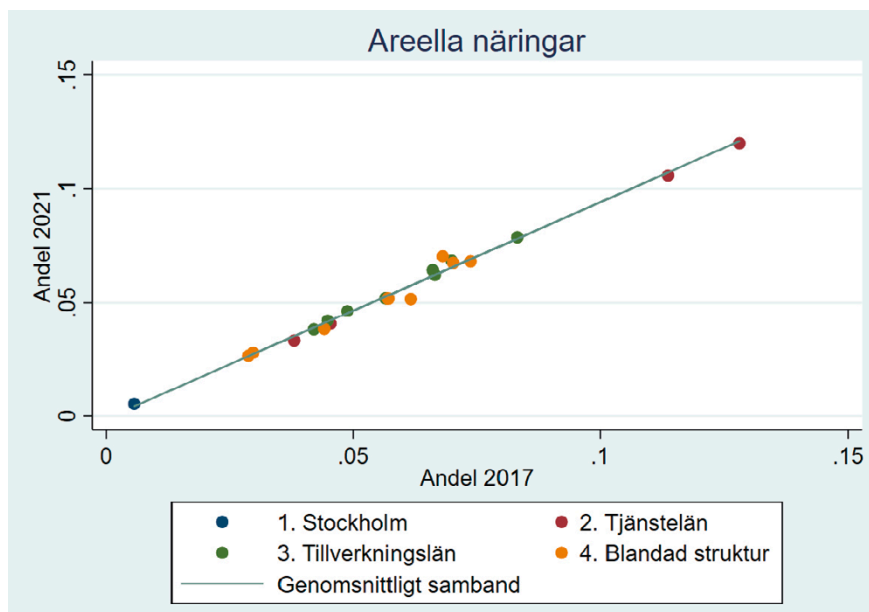
Nedan listas samtliga län efter kategori. Kategorierna är framtagna med hjälp av en klusteranalys där län med liknande branschstruktur grupperats. Grupperingen gjordes 2017 med hjälp av "k-means-algoritmen". Algoritmen är en statistisk metod som används för att gruppera data i ett givet antal grupper baserat på dess egenskaper.

1: Stockholm	2: Tjänstelän	3: Tillverkningslän	4: Län med blandad struktur
Stockholm	Uppsala	Södermanland	Blekinge
	Gotland	Jönköping	Kronoberg
	Skåne	Kalmar	Östergötland
	Jämtland	Halland	Västra Götaland
		Värmland	Västmanland
		Örebro	Västerbotten
		Dalarna	Västernorrland
		Gävleborg	Norrbottnen

I uppdraget för 2023 gavs WSP uppdraget att se över indelningen och valet av typlän. Slutsatsen blev att någon förändring inte var motiverad utifrån näringsstrukturen i länen.

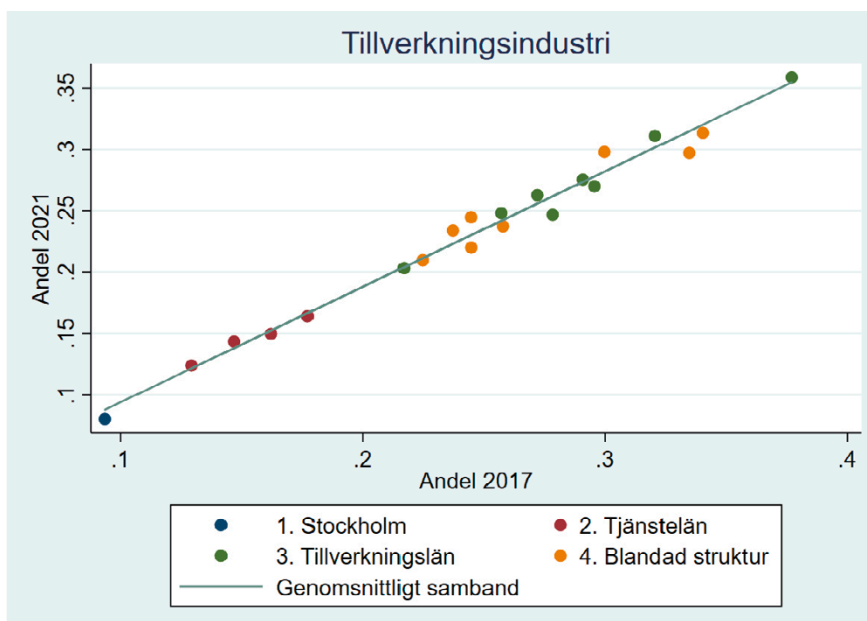
Nedan följer fyra diagram som visar på förändringen i näringslivsstruktur utifrån de branschaggregat som länsindelningen bygger på – areella näringar, tillverkningsindustri, hushållstjänster samt företagstjänster. Varje prick i grafen representerar ett län och de olika färgerna representerar de olika länsgrupperna. I graferna jämförs andelen anställda i respektive branschaggregat och län (andel dagbefolkning) år 2021 (y-axeln) med motsvarande andel för 2017 (x-axeln). Om ett län (en prick) har samma värde på y- och x-axeln betyder det att andelen anställda i areella näringar, exempelvis, inte ändrats i länet mellan 2017–2021. Det gröna strecket representerar den genomsnittliga förändringen i landet.⁴⁸ Om en prick ligger över strecket innebär det att andelen i det länet har ökat mer än genomsnittet sedan 2017. Om en prick ligger under det gröna strecket innebär det på motsvarande sätt att andelen i länet ökat mindre än genomsnittet i landet.

Diagrammen visar att näringsstrukturen, det vill säga andelen anställda i respektive branschaggregat, varit någorlunda konstant över tid. De förändringar som har skett har motsvarat den nationella trenden i hög utsträckning (prickarna ligger tätt samlade runt det gröna strecket). Inga större förändringar för enskilda län har inträffat som motiverar ett byte av grupp. De största förändringarna står Södermanlands län för med avseende på hushållstjänster, där andelen anställda i den branschen har ökat mer än i andra län. Det har gjort att länet nu ligger högre än majoriteten av tjänstelänen (bruna prickar). Det skulle kunna motivera att flytta Södermanland från gruppen Tillverkningslän till gruppen Tjänstelän istället. Ser man till andelen tillverkningsindustri ligger dock alla länen i gruppen Tillverkningslän (gröna prickar i diagrammet ”Tillverkningsindustri”) tydligt över tjänstelänen. Slutsatsen är att Södermanlands län fortsättningsvis hör hemma bland tillverkningslänen.

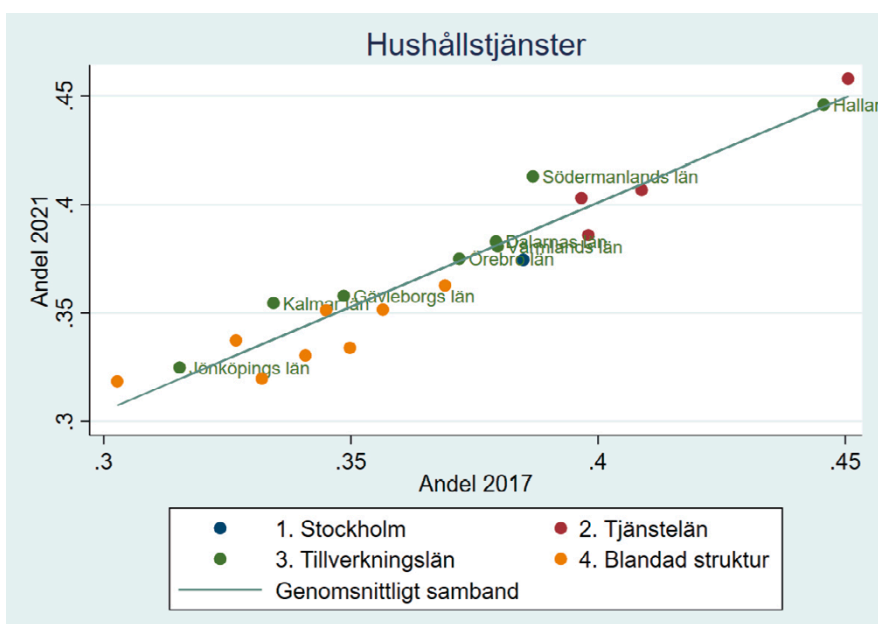

Figur 6. Förhållandet mellan andelen anställda inom areella näringar åren 2017 och 2021.

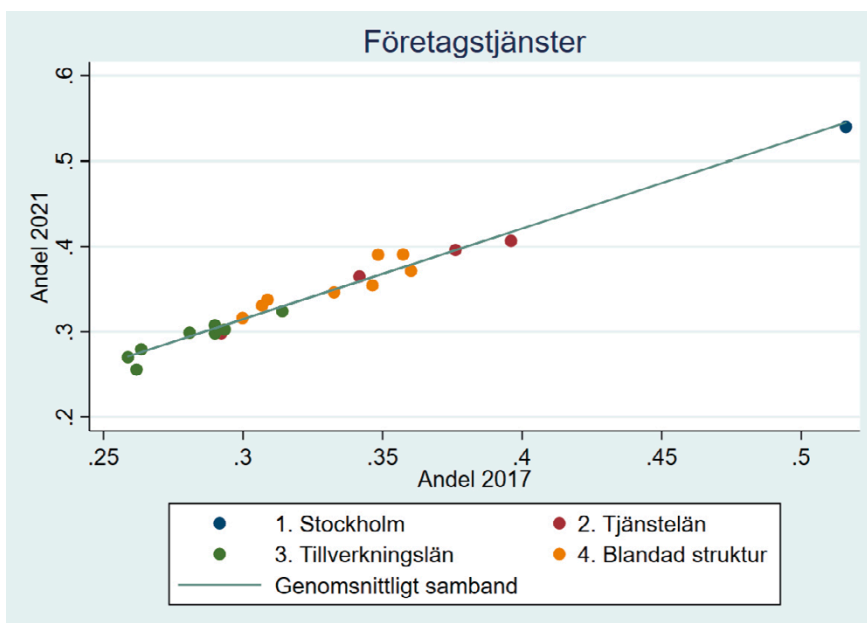
⁴⁸ Genomsnittet har skattats med hjälp av regressionsanalys.

Figur 7. Förhållandet mellan andelen anställda inom tillverkningsindustri åren 2017 och 2021.

Figur 8. Förhållandet mellan andelen anställda inom hushållstjänster åren 2017 och 2021.

Figur 9. Förhållandet mellan andelen anställda inom företagstjänster åren 2017 och 2021.

13. Anslagens spridnings- effekter till externa leverantörer

För att ge en bild av vilka spridningseffekter anslagen 1:3 och 1:14 har till externa leverantörer och näringsliv, presenteras här en sammanställning över hur stor volym kronor som omsatts genom Naturvårdsverkets och länsstyrelsernas beställningar till olika leverantörer under 2022 och 2023, liksom antalet leverantörer som omsatt dessa medel.

De presenterade uppgifterna är hämtade från myndigheternas konton för köp av tjänster, inköp av varor, reparationer och underhåll med mera.⁴⁹ När det gäller information om antalet leverantörer som omsatt medlen har uppgifter från Västkuststiftelsen lagts till. Beställningar som gjorts av Naturvårdsverket och länsstyrelserna från andra myndigheter, regioner och kommuner har exkluderats ur sammanställningen. Bidrag som lämnats från Naturvårdsverket till andra aktörer ingår inte i uppgifterna som presenteras, och inte heller har bidrag som lämnats vidare från länsstyrelserna tagits med. Spridningseffekter som uppkommer till följd av de bidragsverksamheterna ingår därmed inte i sammanställningen.

ANSLAGET 1:3 SKÖTSEL AV VÄRDEFULL NATUR

Tabellen nedan visar uppgifter om volymen medel och antalet leverantörer som omsatt de nämnda medlen inom 1:3-anslaget under de senaste två åren.

Tabell 61. Antal leverantörer som berörts och volym medel som omsatts under 2022 och 2023.

	2022	2023
Antal leverantörer förutom kommuner, regioner och stift	ca 6 300	ca 5 550
<i>varav antal föreningar och stiftelser</i>	<i>ca 300</i>	<i>ca 300</i>
Volym, mnkr	822,0	540,3
<i>varav volym (mnkr) till föreningar och stiftelser</i>	<i>86,5</i>	<i>42,6</i>

Källa: Se beskrivning i texten hur uppgifterna hämtats. Data finns endast för 2022 och 2023 eftersom det nu är det andra året som spridningseffekterna analyserats.

⁴⁹ Kontonummer med prefix 5* utifrån Ekonomistyrningsverkets baskontoplan för myndigheter.

Det är svårt att ge en exakt uppgift om antalet leverantörer som totalt sett omsatt medlen inom 1:3-anslaget. Detta eftersom det, trots försök till rensning, kan finnas dubletter som inte upptäckts när uppgifter från de olika myndigheternas samt Västkuststiftelsens leverantörsreskontror slagits samman. Uppgifterna i tabellen utgör därför en försiktig bedömning utifrån sammanställda data.

Som framgår av tabellen ser vi en nedgång mellan de båda åren vad gäller såväl antalet anlitade leverantörer som den volym kronor som de externa leverantörerna omsatt. Skillnaden förklaras av den stora minskningen i anslagsmedel för 1:3-anslaget mellan åren.

Det är tydligt att effekten av ett krympande anslag för dessa år till en mindre del påverkat antalet leverantörer som anlitas jämfört med volymen medel som dessa leverantörer omsatt.

ANSLAGET 1:14 SKYDD AV VÄRDEFULL NATUR

I arbetet med medlen för skydd av värdefull natur anlitas också externa leverantörer av Naturvårdsverket och länsstyrelserna.

Under 2023 har omkring 175 leverantörer utfört tjänster för anslagets medel, vilka omsatt totalt 66,6 mnkr. Motsvarande uppgifter för 2022 var att minst 190 leverantörer utfört tjänster för anslagets medel, vilka omsatt totalt 75,9 mnkr.

Det är främst Naturvårdsverket som gör beställningar av detta slag, och under 2023 anlitate verket 63 leverantörer, vilka omsatte 63,0 mnkr. 2022 anlitate verket 77 leverantörer, vilka omsatte 69,0 mnkr.

Länsstyrelsernas beställningar uppgick år 2023 till 3,5 mnkr och omfattade sammanlagt 124 leverantörer. 2022 var motsvarande omsättning 6,9 mnkr och omfattade sammanlagt 113 leverantörer.

SAMMANTAGNA SPRIDNINGSEFFEKTER

Under 2023 omsattes anslagen 1:3 och 1:14 av närmare 5 700 unika leverantörer, med Västkuststiftelsens leverantörer inräknade, varav cirka 300 utgjorts av ideella föreningar och stiftelser. Volymmässigt omsatte verksamheterna inom anslagen tillsammans cirka 606,9 mnkr.

Jämförelsetalen för 2022 ger att anslagen sammantaget då omsattes av närmare 6 400 unika leverantörer, varav cirka 300 utgjorts av ideella föreningar och stiftelser. Volymmässigt omsattes 2022 cirka 897,9 mnkr av externa leverantörer.

Bilaga 1. Tabell- och figurförteckning

Tabell 1. Anslaget 1:14 för skydd av värdefull natur 2021–2023 (tkr).	12
Tabell 2. Budget och utfall för Naturvårdsverkets disponibla del av anslaget 1:14 åren 2021–2023 (mnkr samt procentandel av förbrukad summa).	13
Tabell 3. Arealer (hektar) med ersättningsmarker som har överförts från Sveaskog till ESAB2. Den faktiska arealen kan komma att förändras i samband med de lantmäteriförrättningar som ska genomföras. Avrundade värden.	15
Tabell 4. Genomförda åtgärder av 1:14-medel, till inventering m.m., arealer i hektar.	17
Tabell 5. Antal och areal (hektar) beslutade statliga naturreservat samt antal beslutade utökningar 2021–2023.	21
Tabell 6. Antal och areal (hektar) beslutade kommunala naturreservat samt antal beslutade utökningar 2021–2023.	22
Tabell 7. Antal och areal (hektar) nybildade reservat (statliga och kommunala) samt antal utökningar 2021–2023.	23
Tabell 8. Antal beslut om statliga naturreservat samt areal (hektar) för nybildade naturreservat 2021–2023.	23
Tabell 9. Fördelning av marktäcke i naturreservat bildade under 2021–2023, arealer i hektar, statliga beslut.	24
Tabell 10. Fördelning av marktäcke i naturreservat bildade under 2021–2023, arealer i hektar, kommunala beslut.	24
Tabell 11. Antal årsarbetskrafter och öppna ärenden om bildande av naturreservat, 2021–2023.	26
Tabell 12. Antal naturvårdsavtal 2021–2023 fördelat på huvudsakliga objektkategorier.	27
Tabell 13. Markersättningsslag, skyddad mark, landareal respektive areal produktiv skog, 2021–2023, arealer i hektar.	28
Tabell 14. Markersättningsslag, antal beslut/avtal och kostnad (mnkr), 2021–2023.	28
Tabell 15. Fördelning av RRF-medel (mnkr), 2021–2023.	29
Tabell 16. Ersättningar till markägare fördelat på olika objektkategorier av skyddade områden (mnkr), 2021–2023.	29
Tabell 17. Kringkostnader för områdesskyddet (tkr), 2021–2023.	29
Tabell 18. Anslaget 1:3 för åtgärder för värdefull natur 2021–2023 (tkr).	31
Tabell 19. Användning av 1:3-anslaget, ap.1 och ap.2, 2021–2023 (tkr).	32
Tabell 20. Summa och andel fördelat av 1:3-anslaget, ap.1 och ap.2, per länsstyrelse 2021–2023 (tkr).	33
Tabell 21. Användning av 1:3-medel inom Tema Naturskötsel 2021–2023, ap.2 (tkr).	34
Tabell 22. Kostnader hos länsstyrelsernas, Stiftelsen Tyrestaskogens och Laponiatjuottjudus för skötsel av skyddade områden, 2021–2023 (tkr).	35

Tabell 23. Inrapporterade kostnader för naturtypsskötsel i skyddade områden fördelat på åtgärder utifrån ekonomisk redovisning av skötselschablonbidraget (tkr).	37
Tabell 24. Areal (hektar) med olika typer av naturvårdsåtgärder 2021–2023.	39
Tabell 25. Pågående LIFE-projekt 2023 som Naturvårdsverket medfinansierar från 1:3-anslaget.	44
Tabell 26. Utbetalda 1:3-medel till pågående LIFE-projekt 2021–2023 (tkr).	44
Tabell 27. Förbrukade medel till inmätning av områdesskyddsgränser (tkr).	45
Tabell 28. Åtgärdsprogram för hotade arter och naturtyper 2021–2023.	47
Tabell 29. Länsstyrelsernas kostnader för arbetet med åtgärdsprogram (tkr).	48
Tabell 30. Förbrukade medel till arbete med invasiva främmande arter (tkr).	50
Tabell 31. Medelsanvändning för projekt inom LONA ordinarie under perioden 2021–2023 (mnkr).	51
Tabell 32. Antal beviljade projekt inom LONA ordinarie under perioden 2021–2023, samt antal åtgärder och kommuner som beviljats LONA-bidrag.	52
Tabell 33. Antalet avslutade åtgärder inom LONA ordinarie 2021–2023 fördelade på olika åtgärds kategorier.	53
Tabell 34. Användning av 1:3-medel inom Tema Våtmark, 2021–2023, ap.2 (tkr).	56
Tabell 35. Areal (hektar) och antal naturtypsobjekt som gynnades av avslutade våtmarksrestaureringar 2023.	60
Tabell 36. Naturvårdsverkets beslutade medel till länsstyrelserna och länsstyrelsens beviljade projekt för LONA våtmarksprojekt, 2021–2023 (mnkr).	61
Tabell 37. Antal avslutade åtgärder i LONA våtmarksprojekt under perioden 2021–2023, med startår från 2018. Tabellen omfattar endast åtgärdstyper som genomförts minst två gånger.	61
Tabell 38. Antal pågående åtgärder inom LONA våtmarksprojekt under perioden 2021–2023, med startår 2018. Tabellen ger en ögonblicksbild över vilka typer av åtgärder som genomförs inom LONA våtmark. Tabellen omfattar endast åtgärder som genomförs minst två gånger.	62
Tabell 39. Användning av 1:3-medel inom Tema Tillgänglighet till naturen 2021–2023, ap.2 (tkr).	65
Tabell 40. Utvecklingsriktning för friluftslivspolitikens mål.	66
Tabell 41. Genomförda upprustningsåtgärder av statliga ledsystemet i fjällen 2015–2023.	69
Tabell 42. Beviljade bidrag, belopp och utfall 2023 (tkr).	70
Tabell 43. Medel till naturum 2021–2023 (tkr).	71
Tabell 44. Antal besökare i naturum 2021–2023.	71
Tabell 45. Förbrukning av länsstyrelsernas, Stiftelsen Tyrestaskogens och föreningen Laponiatjuottjudus bidrag för skötsel av skyddade områden (friluftsliv), 2021–2023, (tkr).	72
Tabell 46. Andel statligt skyddade områden som det finns information för i öppna data.	76
Tabell 47. Antal besök i Sveriges nationalparker 2021–2023.	76
Tabell 48. Användning av 1:3-medel inom Tema Fastighetsförvaltning, 2021–2023, ap.2 (tkr).	80

Tabell 49. Användning av 1:3-medel inom Tema Kunskapsstöd och uppföljning 2021–2023, ap.2 (tkr).	82
Tabell 50. Översikt över insatser 2021–2023 inom inventering och kunskapsstöd (tkr).	85
Tabell 51. Förbrukade medel (avrundat till närmaste 5 tkr) till åtgärder inom verksamheten våtmark – inventering och information.	86
Tabell 52. Medel från 1:3-anslaget till NMD och Agenda för landskapet, 2021–2023 (tkr).	91
Tabell 53. Användning av 1:3-medel inom Tema Rovdjur och annat vilt, 2021–2023, ap.2 (tkr).	96
Tabell 54. Sakanslagsförbrukning år 2023 med de beräknade sysselsättnings-effekterna. Anslagen är angivna i mnkr. Siffrorna är avrundade och summerar inte exakt till helheten.	112
Tabell 55. Fördelning av sakanslag 1:3 och 1:14 över olika branscher år 2023.	112
Tabell 56. Länsvis fördelning av sakanslag 1:3 och 1:14 år 2023.	113
Tabell 57. Sysselsättningseffekter av sakanslag 1:3 år 2023.	115
Tabell 58. Sysselsättningseffekter av sakanslag 1:14 år 2023.	115
Tabell 59. Sakanslag 1:3. Förbrukning och sysselsättningseffekter för år 2019–2023.	117
Tabell 60. Sakanslag 1:14. Förbrukning och sysselsättningseffekter för år 2019–2023.	117
Tabell 61. Antal leverantörer som berörts och volym medel som omsatts under 2022 och 2023.	122
Figur 1. Andel statligt skyddade områden där det genomförts friluftslivsåtgärder under 2021–2023.	75
Figur 2. Diagrammet visar antal besök i de olika nationalparkerna.	77
Figur 3. Sakanslag 1:3. Anslagsförbrukning i staplar avläses på vänstra axeln. Medel som ger upphov till sysselsättning i staplar avläses på vänstra axeln. Total sysselsättningseffekt som linjer avläses på högra axeln.	117
Figur 4. Sakanslag 1:14. Anslagsförbrukning i staplar avläses på vänstra axeln. Medel som ger upphov till sysselsättning i staplar avläses på vänstra axeln. Total sysselsättningseffekt som linjer avläses på högra axeln.	118
Figur 5. Sysselsatta per anslaget belopp (2017–2023).	118
Figur 6. Förhållandet mellan andelen anställda inom areella näringar åren 2017 och 2021.	119
Figur 7. Förhållandet mellan andelen anställda inom tillverkningsindustri åren 2017 och 2021.	120
Figur 8. Förhållandet mellan andelen anställda inom hushållstjänster åren 2017 och 2021.	120
Figur 9. Förhållandet mellan andelen anställda inom företagstjänster åren 2017 och 2021.	121
Figur 10. Vilka friluftsmål länsstyrelserna arbetar med och i vilken grad, 1=aldrig och 5=mycket.	136

Bilaga 2. Nya naturreservat 2023

Län	Namn	Beslutsdatum (bildande)	Beslutsmyndighet	Total areal (hektar)	Landareal (hektar)	Sjöar och vattendrag (hektar)	Hav (hektar)
AB	Loskälva skog	2023-04-24	Länsstyrelse	43,97	43,97		
AB	Rörviksskogen	2023-11-27	Länsstyrelse	33,98	33,98		
AB	Skålhamra kvighage	2023-06-12	Kommun	29,1	23,1	6	
C	Gamla Uppsala åskullar	2023-12-11	Kommun	44,07	43,25	0,82	
C	Gårdskärskusten	2023-01-10	Länsstyrelse	5 460,16	1 120,15	1,07	4 338,94
D	Båltsnäs	2023-12-11	Länsstyrelse	39,71	39,71		
D	Hårskärrmossen	2023-12-11	Länsstyrelse	19,48	19,48		
D	Kokärret	2023-12-11	Länsstyrelse	31,55	31,55		
D	Remrödsviken	2023-12-11	Länsstyrelse	12,88	12,88		
D	Slängbäcken	2023-12-11	Länsstyrelse	21,19	21,19		
D	Ändebol	2023-12-11	Länsstyrelse	30,16	21,41	8,75	
E	Bäck	2023-06-20	Länsstyrelse	34,5	34,5		
E	Dammfallebäcken	2023-11-23	Länsstyrelse	83,19	76,57	6,62	
E	Dvardalaskogen	2023-11-23	Länsstyrelse	152,18	151,59	0,59	
E	Gäddöskogen	2023-05-17	Länsstyrelse	35,62	35,62		
E	Korsnäs	2023-05-17	Länsstyrelse	82,62	70,65		11,97
E	Långnäs	2023-09-25	Länsstyrelse	14,84	13,27	1,57	
E	Mela kyrkskog	2023-06-20	Länsstyrelse	105,32	64,74	40,58	
E	Näfsjöskogen	2023-02-22	Länsstyrelse	30,72	28,99	1,73	
E	Ringstad mosse	2023-06-20	Länsstyrelse	145,81	145,81		
E	Skenäs	2023-09-25	Länsstyrelse	111,29	43,48		67,81
E	Stora mossen	2023-03-30	Länsstyrelse	365,59	364,59	1	
E	Trollkäringeskogen	2023-09-25	Länsstyrelse	60,54	60,5	0,04	
F	Brunnstorpsmossen	2023-05-25	Länsstyrelse	74,51	74,47	0,04	
F	Harghults kalkbarrskog	2023-11-23	Länsstyrelse	7	7		
F	Harshult	2023-12-05	Länsstyrelse	24,53	24,53		
F	Lixerumskogen	2023-09-12	Länsstyrelse	7,87	7,18	0,69	
G	Björnholmarna	2023-06-15	Kommun	48,24	48,24		
G	Gässhultsmyren	2023-11-08	Länsstyrelse	41,86	40,87	0,99	
G	Hanefors	2023-03-23	Kommun	7,7	5,39	2,31	
G	Spåningsrås	2023-04-26	Länsstyrelse	30,88	30,88		
H	Isgärde kustlövskog	2023-12-13	Länsstyrelse	36,61	32,96		3,65
H	Tjustgöl	2023-12-06	Länsstyrelse	46,01	46,01		
I	Brajdgatskogen	2023-03-14	Länsstyrelse	47,17	47,17		
K	Hjalmar Sterns park	2023-04-24	Kommun	4,04	4,04		
K	Mörrumsån Angölsmåla	2023-12-19	Länsstyrelse	41,11	39,68	1,43	
M	Asbjär	2023-01-19	Länsstyrelse	9,4	9,4		
M	Dalby fålad – Klockarelyckan	2023-02-02	Kommun	37,17	37,17		
M	Fårarps mosse	2023-03-30	Länsstyrelse	12,08	12,08		
M	Hjärnarps prästskog	2023-11-27	Kommun	11,35	11,35		
M	Ravnarp	2023-08-31	Länsstyrelse	11,17	11,17		
M	Severtorp	2023-10-19	Länsstyrelse	139,4	136,59	2,81	

Län	Namn	Beslutsdatum (bildande)	Beslutsmyndighet	Total areal (hektar)	Landareal (hektar)	Sjöar och vattendrag (hektar)	Hav (hektar)
M	Södra Ripa Sandar	2023-02-02	Länsstyrelse	73,18	73,18		
M	Toarpskärrret	2023-12-14	Länsstyrelse	11,28	11,28		
N	Bockalts naturreservat	2023-11-30	Länsstyrelse	7,78	7,78		
N	Hinnakullsbergs naturreservat	2023-09-13	Länsstyrelse	14,79	14,79		
O	Grevagården	2023-11-28	Länsstyrelse	13,39	13,39		
O	Grötö Knöten	2023-11-23	Kommun	17,84	6,84		11
O	Höjentorp-Drottningkullen	2023-02-23	Länsstyrelse	920,6	682,9	237,7	
O	Kvissle	2023-11-13	Länsstyrelse	28,28	23,99	4,29	
S	Bollåsen	2023-06-08	Länsstyrelse	27,92	27,92		
S	Hornkullstorp	2023-10-09	Länsstyrelse	83,44	82,76	0,68	
S	Nattjärnsskogen	2023-06-19	Länsstyrelse	163,26	158,48	4,78	
S	Nedre Lustnäs	2023-08-28	Länsstyrelse	29,57	17,3	12,27	
S	Stormossen Finndalen	2023-08-28	Länsstyrelse	487,75	486,15	1,6	
S	Uggenäs	2023-01-30	Länsstyrelse	104,49	104,49		
T	Imälvens ängar	2023-05-02	Länsstyrelse	12,57	11,4	1,17	
T	Örberga	2023-05-02	Länsstyrelse	25,25	24,8	0,45	
U	Landsberget	2023-11-23	Länsstyrelse	146,24	146,24		
U	Trummelsbergsskogen	2023-11-23	Länsstyrelse	52,06	45,6	6,46	
W	Borrsjöåskogens naturreservat	2023-04-24	Länsstyrelse	63,43	63,36	0,07	
W	Drevdagen	2023-05-08	Länsstyrelse	1 746,44	1 691,82	54,62	
W	Lugnets naturreservat	2023-05-16	Kommun	792,2	791,57	0,63	
W	Trontupps naturreservat	2023-06-12	Länsstyrelse	34,53	34,53		
W	Östra Gisslarbodlötens naturreservat	2023-12-18	Länsstyrelse	449,76	425,74	24,02	
X	Harkskärsfjärden	2023-04-24	Länsstyrelse	389,69	199,38	0,51	189,8
X	Sandsjöån	2023-11-16	Länsstyrelse	334,85	297,66	37,19	
X	Tjursö-arkipelagen	2023-12-04	Länsstyrelse	1 872	557,18	1 314,82	
Y	Röjtjärnsmyran och Spångmyran	2023-03-27	Länsstyrelse	818,71	776,87	41,84	
Y	Stor-Hustjärnsskogen	2023-03-27	Länsstyrelse	35,26	34,22	1,04	
Y	Ulvö-havet	2023-04-21	Länsstyrelse	6 631,81	822,71	11,48	5 797,62
Z	Flakamyren	2023-11-13	Länsstyrelse	271,36	271,34	0,02	
Z	Himmelsflöten	2023-12-11	Länsstyrelse	2 428,15	2 332,6	95,55	
Z	Köpmankölen	2023-12-18	Länsstyrelse	1 080,36	1 073,07	7,29	
Z	Långkålen	2023-08-21	Länsstyrelse	120,02	120,02		
Z	Nåara/Härbergsdalen	2023-12-18	Länsstyrelse	30 238,03	27 965,04	2 272,99	
Z	Pålgårdsbrännan	2023-05-29	Länsstyrelse	246,14	245,21	0,93	
Z	Skavberget	2023-11-13	Länsstyrelse	52,15	52,15		
Z	Stor-Brättans brandfält	2023-02-27	Länsstyrelse	635,67	629,19	6,48	
Z	Sällflon	2023-06-28	Länsstyrelse	119,9	119,9		
AC	Daikanberget	2023-02-16	Länsstyrelse	782,71	782,71		
AC	Hobergsliden	2023-02-16	Länsstyrelse	241,59	237,16	4,43	
AC	Norra Borgafjällen	2023-02-02	Länsstyrelse	19 659,26	19 274,75	384,51	
AC	Nymyran	2023-03-23	Länsstyrelse	206,51	205,51	1	
AC	Predikstolberget	2023-02-16	Länsstyrelse	213,63	212,55	1,08	
AC	Skeltberget	2023-08-24	Länsstyrelse	76,75	76,75		
AC	Storålliden	2023-03-23	Länsstyrelse	3,09	3,09		
AC	Surmyrberget	2023-08-24	Länsstyrelse	64,84	64,84		
AC	Vinbergen	2023-11-16	Länsstyrelse	112,55	110,65	1,9	

Län	Namn	Beslutsdatum (bildande)	Besluts- myndighet	Total areal (hektar)	Landareal (hektar)	Sjöar och vattendrag (hektar)	Hav (hektar)
AC	Vännåt	2023-02-16	Länsstyrelse	629,77	624,24	5,53	
BD	Askeberget	2023-05-26	Länsstyrelse	272,13	271,4	0,73	
BD	Biellovärre	2023-12-18	Länsstyrelse	117,71	117,68	0,03	
BD	Blyberget	2023-05-26	Länsstyrelse	201,2	197,06	4,14	
BD	Bratt-Gallaberget	2023-06-22	Länsstyrelse	679,08	671,16	7,92	
BD	Buldanberget- Bielloåhpe	2023-12-18	Länsstyrelse	923,82	889,71	34,11	
BD	Gierisoajve	2023-01-23	Länsstyrelse	395,31	395,02	0,29	
BD	Lågamanvärre	2023-04-17	Länsstyrelse	568,16	556	12,16	
BD	Lehtivaara	2023-12-18	Länsstyrelse	69,73	69,73		
BD	Rådmanvikberget	2023-02-20	Länsstyrelse	62,99	62,99		
BD	Skröven	2023-02-20	Länsstyrelse	141,75	141,75		
BD	Toriskielisenjätkkä	2023-01-23	Länsstyrelse	366,74	342,64	24,1	
BD	Valkeajärvi	2023-02-21	Länsstyrelse	637,1	621,63	15,47	
BD	Veddekbäcken	2023-04-17	Länsstyrelse	562,94	561,06	1,88	
				85 196,08	70 060,09	4 715,2	10 420,79

Källa: Uttag ur VIC Natur, 2024-01-15.

Bilaga 3. Naturvårdsverkets regleringsbrev för 2023

Nedanstående är hämtat från regeringsbeslut 2022-12-22⁵⁰

1:3 Åtgärder för värdefull natur (Ramanslag)

<i>Disponeras av Naturvårdsverket</i>	1 050 035
ap.2 Kostnader för skötsel av skyddade områden, artbevarande, friluftsliv m.m. (ram)	1 050 035
<i>Disponeras av Länsstyrelsen i Örebro län</i>	80 000
ap.1 Åtgärder för värdefull natur – del till länsstyrelsen i Örebro (ram)	77 000
ap.3 Åtgärder för begränsning av massförekomst av översvämningsmyggor (ram)	3 000

Villkor för anslag 1:3

ap.1 Åtgärder för värdefull natur – del till länsstyrelsen i Örebro

1. Anslagsposten disponeras av Länsstyrelsen i Örebro län och ska fördelas ut till samtliga länsstyrelser. Länsstyrelsen i Örebro län ska redovisa anslagspostens användning till Naturvårdsverket.
2. Anslagsposten får användas för kostnader vid länsstyrelserna för arbete och åtgärder som avser invasiva främmande arter, friluftsliv och våtmarker.
3. Högst 20 000 000 kronor får användas för kostnader som avser naturnära jobb, särskilt för unga.

ap.2 Kostnader för skötsel av skyddade områden, artbevarande, friluftsliv m.m.

1. Anslagsposten får användas för kostnader samt visst arbete vid länsstyrelserna som avser skötsel, fastighetsförvaltning, byggnadsinvesteringar, samt uppföljning och övervakning av nationalparker, naturreservat, områden som ingår i eller föreslås ingå i nätverket Natura 2000, andra områden med områdesskydd, Kungliga nationalstadsparken, världsarv och Ramsarområden. En särskild satsning ska göras på skötsel av naturreservat med högst 100 000 000 kronor. Anslagsposten får även användas för kostnader för arbete med biosfärområden inklusive bidrag till kommuner och Stockholms universitet.
2. Anslagsposten får användas för kostnader som avser arbete med artbevarande, artskydd, grön infrastruktur, inklusive regionala handlingsplaner, pollinatörer, vilt- och rovdjursförvaltning, strategin för svensk viltförvaltning, rovdjurs-

⁵⁰ Regleringsbrev 2023 Myndighet Naturvårdsverket. <https://www.esv.se/statsliggaren/regleringsbrev/?rbid=23252>

information inklusive bidrag till Rovdjurscentrum Sverige, inventering och kunskapsstöd vad gäller arter och naturtyper samt annan övervakning. Anslagsposten får även användas för visst arbete vid länsstyrelserna och för arbete vid Sveriges lantbruksuniversitet, bland annat Artdatabanken inklusive Artportalen, samt för visst arbete med rovdjursinventeringar hos berörda samebyar. Anslagsposten får även användas för bidrag till de länsstyrelser, kommuner och stiftelser som är huvudmän för naturum och för verksamhet i naturum.

3. Anslagsposten får användas för arbetet med att förebygga och förhindra introduktion och spridning av invasiva främmande arter.
4. Anslagsposten får användas för kostnader och visst arbete vid länsstyrelserna som avser friluftsliv, inklusive att samordna och leda arbetet med att förverkliga regeringens friluftslivspolitik, samt för kommunikation och utbildning inom naturvårdsområdet. Anslagsposten får även användas för bidrag till ideella organisationer som arbetar med att sprida information om rättigheter och skyldigheter som följer av allemansrätten.
5. Anslagsposten får användas för kostnader för det statliga ledsystemet i fjällen samt för andra vandringsleder som staten är huvudman för, där en särskild satsning ska göras på högst 50 000 000 kronor. Därutöver kan medlen även användas för bidrag till organisationer som förvaltar och utvecklar vandringsleder för vilka staten inte är huvudman. Vidare får anslagsposten användas för att etablera och driva ett lavinprognosprogram för den svenska fjällkedjan, verksamhet inom ramen för Fjällsäkerhetsrådet och Nationella snöskoterrådet samt för samebyarnas arbete med att ta fram och genomföra terrängkörningsplaner. Anslagsposten får även användas för visst arbete vid länsstyrelserna avseende samma ändamål. Anslagsposten får även användas för bidrag till lokala fjällsäkerhetskommittéer för fjällsäkerhetsarbete.
6. Anslagsposten får användas för statsbidrag till naturvårdsprojekt enligt 1 § 1–6 förordningen (2003:598) om statliga bidrag till lokala naturvårdsprojekt. Anslagsposten får även användas för visst arbete vid länsstyrelserna och Naturvårdsverket avseende samma ändamål.
7. Högst 300 000 000 kronor får användas för statsbidrag till naturvårdsprojekt för att restaurera och anlägga våtmarker, till exempel återvätning av torvmarker, inklusive förberedelsearbete, enligt 1 § 7 och 8 förordningen (2003:598) om statliga bidrag till lokala naturvårdsprojekt eller som bidrag till länsstyrelserna, Statens Fastighetsverk och Fortifikationsverket för att restaurera och anlägga våtmarker. Skogsstyrelsen får från anslagsposten rekvirera högst 60 000 000 kronor för genomförande av uppdrag att återvätta utdikade våtmarker i skog. Anslagsposten får även användas för visst arbete vid länsstyrelserna, Naturvårdsverket, Sveriges geologiska undersökning (SGU), Statens jordbruksverk (SJV) och SMHI för arbete med våtmarker enligt förordningen.
8. Anslagsposten får användas för bidrag till Statens veterinärmedicinska anstalt för eventuella akuta åtgärder – utförda efter samråd med Naturvårdsverket – i arbetet med att följa och analysera utvecklingen av sjukdomstillstånd hos vilda djurpopulationer.
9. Anslagsposten får användas för bidrag till Centrum för biologisk mångfald för arbete som avser lokal och traditionell kunskap. Till Sametinget får utbetalas 1 000 000 kronor för uppdraget som fokuspunkt för traditionell kunskap enligt konventionen för biologisk mångfald (CBD).

10. Anslagsposten får användas för bidrag till föreningen Laponiatjuottjudus för förvaltningen av världsarvet Laponia enligt Laponiaförordningen (2011:840) och för bidrag till Stiftelsen Tyrestaskogen för förvaltning av Tyresta nationalpark enligt nationalparksförordningen (1987:938).
11. Anslagsposten får användas för arbetet med åtgärdsprogram för hotade arter, särskilt insatser för att genomföra programmen. Anslagsposten får även användas för visst arbete vid länsstyrelserna avseende samma ändamål. Anslagsposten får även användas för bidrag till de organisationer som bidrar till att genomföra programmen.
12. Intäkter från fastighetsuthyrning, arrenden, naturvårdsskötsel m.m. får användas i verksamheten inom ramen för anslagets ändamål.
13. Anslagsposten får användas för utgifter för medlemsavgifter och stöd till internationella organisationer som främjar arbetet med biologisk mångfald. Anslagsposten får även användas för bidrag till utländska myndigheter eller organisationer som genomför arbete som gagnar det svenska arbetet med biologisk mångfald, rovdjur eller fjällsäkerhet.
14. Anslagsposten får användas för restaurering av sådana ängs- och betesmarker som inte ingår i det nationella genomförandet av den gemensamma jordbrukspolitik (GJP) samt för hamling och naturvårdsbränning i ängs- och betesmarker samt slåtter på myrmark i Norrbottens, Västerbottens, Jämtlands eller Västernorrlands län. Anslagsposten får även användas för kostnader i samband med framtagande av ett administrativt system och visst arbete vid länsstyrelserna och Naturvårdsverket.

ap.3 Åtgärder för begränsning av massförekomst av översvämningsmyggor

1. Anslagsposten disponeras av Länsstyrelsen i Örebro län och ska fördelas ut till länsstyrelserna. Länsstyrelsen i Örebro län ska redovisa anslagspostens användning till Naturvårdsverket.
2. Anslagsposten får användas för åtgärder för begränsning av massförekomst av översvämningsmyggor.

1:14 Skydd av värdefull natur (Ramanslag)

<i>Disponeras av Naturvårdsverket</i>	<i>1 145 700</i>
ap.1 Skydd värdefull natur – till NV (ram)	595 700
ap.3 Skydd värdefull natur – till NV – RRF (ram)	550 000
<i>Disponeras av Länsstyrelsen i Örebro län</i>	<i>24 800</i>
ap.2 Skydd värdefull natur – till Länsstyrelsen i Örebro (ram)	24 800

Villkor för anslag 1:14

ap.1 Skydd värdefull natur – till NV

1. Anslagsposten får användas för ersättningar enligt 31 kap. miljöbalken inom Naturvårdsverkets ansvarsområde.
2. Anslagsposten får användas för kostnader som avser förvärv och avtalslösningar för statens räkning av värdefulla naturområden, särskilt skogar och marina områden.

3. Anslagsposten får användas för statsbidrag till kommuner och kommunala stiftelser för skydd av värdefulla naturområden.
4. Anslagsposten får användas för kostnader som avser värdering, förhandling och förrättning efter prövning i varje enskilt fall i samband med skydd av värdefulla naturområden enligt miljöbalken, kostnader för arbete, utredningar och inventeringar som ger underlag för detta skydd, förslag till utpekande till nätverket Natura 2000 (inklusive arbete med bevarandeplaner), översyn och revidering av riksintresse för naturvård, samt sådana övriga kostnader och kostnader för visst arbete vid länsstyrelserna som hör samman med skydd av värdefulla naturområden.
5. Högst 35 000 000 får användas för genomförande av ett program med ersättningsmarker från Sveaskog.
6. Intäkter från försäljning av fastigheter ska tillföras anslaget.

ap.2 Skydd värdefull natur – till Länsstyrelsen i Örebro

Anslagsposten för användas för att genomföra programmen för skydd av tätorts-nära natur och länsstyrelsernas kostnader för arbete med skydd av värdefulla naturområden.

ap.3 Skydd värdefull natur – till NV – RRF

För anslagsposten gäller de villkor som anges i punkterna 1 och 2 för anslagspost 1. Utgifter som bedöms uppfylla de krav som följer med EU:s facilitet för återhämtning och resiliens ska i första hand redovisas på denna anslagspost, upp till den tilldelade nivån.

Medlen på anslagsposten ska användas i enlighet med Europaparlamentets och rådets förordning (EU) 2021/241 av den 12 februari 2021 om inrättande av faciliteten för återhämtning och resiliens (RRF).

Rapporteringskrav för medlens användning utöver vad som anges i regleringsbrevet framgår av regeringsbeslut med uppdrag till Naturvårdsverket den 30 september 2021.

Bilaga 4. Naturvårdsverkets återrapportering av läns- styrelsernas uppdrag om att samordna och leda det regionala friluftslivsarbetet

Länsstyrelsernas uppdrag om friluftsliv

Länsstyrelserna ska samordna och leda det statliga/regionala arbetet med friluftslivspolitikerna i samverkan med Skogsstyrelsen, kommunerna och andra aktörer. Länsstyrelserna ska redovisa vilka åtgärder som genomförts för att stärka arbetet med tätortsnära natur och för att målen för friluftslivspolitikerna ska få ett ökat genomslag.

Naturvårdsverket ska samordna myndigheternas arbete när det gäller friluftsliv och samverka med andra berörda i sådana frågor. Naturvårdsverket stödjer länsstyrelserna i sitt uppdrag genom kompetensutvecklingsinsatser, regelbundna samordningsträffar och skapar erfarenhetsutbyte mellan länsstyrelser men också med andra myndigheter och organisationer.

Länsstyrelserna har haft uppdraget i tio år och sedan 2015 finansieras uppdraget bland annat med medel från 1:3 Åtgärder för värdefull natur. Naturvårdsverket tillhandahåller instruktioner och enkätverktyg för återrapportering av uppdraget och nedan redovisas en sammanfattning av delar av länsstyrelsernas redovisning och ett urval av exempel på genomförda insatser. En mer detaljerad redovisning kommer att översändas separat till Regeringskansliet för kännedom.

Samordna och leda friluftslivsarbetet

Alla länsstyrelser har under året haft minst en utsedd person som haft huvudansvar för samordningen av friluftslivsarbetet. Friluftslivsarbetet är tvärsektorielt och berör många sakområden och samverkan är en framgångsfaktor. Mer än hälften, 13 länsstyrelser, har en intern arbetsgrupp som inkluderar fler sakområden. Alla länsstyrelser har deltagit på de nationella träffar som anordnats av Naturvårdsverket. Huvuddelen har genomfört träffar för kommunerna i sitt län och bidragit eller deltagit i nätverk med olika aktörer. Återkommande externa kontakter på regional nivå har främst omfattat kommunernas kultur- och fritidskontor, regionerna, regionala besöksnäringssfunktioner samt föreningslivet. Huvuddelen av länsstyrelserna har samverkat med Skogsstyrelsen främst genom det nationella myndighetsnätverket.

Åtgärder för att stärka arbetet med tätortsnära natur

I regleringsbrevet till länsstyrelserna pekas arbetet med tätortsnära natur särskilt ut. Den tätortsnära naturen är viktig eftersom den kan nås och nyttjas av många människor samt ofta. Länsstyrelserna har fått skatta hur stor andel av friluftslivsarbetet som de arbetat med tätortsnära natur. Sex stycken har arbetat ungefär 50 % eller mer och lika många har arbetat mellan 25–49 %, åtta länsstyrelser har arbetat mindre än 25 % och en inget alls. Nedan sammanfattas några exempel på åtgärder som länsstyrelserna redovisat samt bedömd effekt.

REGIONALT KARTUNDERLAG

Länsstyrelsen har arbetat med ett regionalt kartunderlag som beskriver och värderar områden för friluftsliv. Målsättning är att det ska finnas ett bra underlag för friluftslivets värden i Östergötland som dels kan användas vid olika typer av regional och kommunal planering dels som underlag i ärendehantering.

TRÄFFAR MED KOMMUNEN

Friluftsstrateg från länsstyrelsen har besökt flera kommuner vid så kallade ”läns-samråd” där länsarkitekt och länsråd träffar ordförande från kommunstyrelsen och samhällsbyggnadsnämnden med flera. Friluftslivets värden, vikten av vardags-nära natur för friluftsliv, samt vikten av att kartlägga och värdera områden lyfts fram. Målsättningen är att beslutsfattare ska förstå och känna att friluftsliv är en strategisk fråga för hållbar utveckling.

TÄTORTSNÄRA NATURRESERVAT

En länsstyrelse har prioriterat tätortsnära reservat i förvaltningen och anger att trots betydligt minskade anslag så prioriteras reservatsförvaltning i de tätortsnära reservaten när det gäller den kontinuerliga skötseln av friluftsanläggningar under 2023. Den tilltänkta effekten var att de begränsade medlen skulle nyttjas där flest besökare skulle kunna dra nytta av åtgärderna.

En länsstyrelse har stöttat en kommun i bildandet av ett kommunalt tätortsnära naturreservat samt i deras arbete med att planera en vandringsled genom samhället. Effekten bedömdes vara tillgänglighet för alla, även de med olika funktionsnedsättningar, bra information om områdena, samt en beredskap för att kunna möta det ökade besöksstrycket i tätortsnära natur.

STÄRKT ARBETE MED GRÖNPLANERING

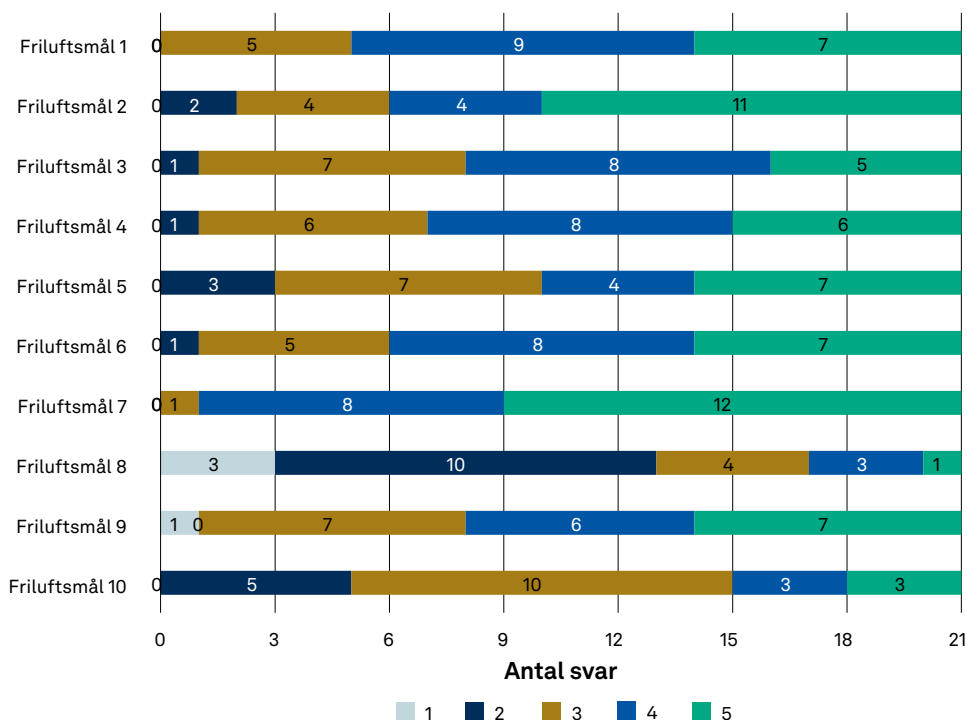
Länsstyrelsen har, på initiativ av kommunerna, genomfört seminarium med länets kommuner om gröna planeringsunderlag, vägledning och de projekt med grönplanering som mer än hälften av kommunerna har satt i gång (med stöd av LONA, Naturvårdsverkets kommentar). Planerna förväntas ge bra beslutsunderlag i den kommunala planeringen.

TÄTORTSNÄRA LEDER OCH NATURVISTELSE FÖR HÄLSAN

Konceptet *Naturvistelse för hälsan* har lanserats i samverkan med Region Jämtland Härjedalen och fem av länets åtta kommuner. Flera av kommunerna har kvalitets-säkrat och tillgängliggjort ett antal tätortsnära leder, med målet att de dels ska kunna nyttjas vid förskrivning av rehab i tätortsnära områden, dels av allmänhet för förbättrad hälsa.

Åtgärder för att nå friluftspolitiska målen

I enkäten till länsstyrelserna ställde vi frågan vilka friluftsmål som länsstyrelsen arbetar med och i vilken grad på skalan 1–5; där 1 är aldrig och 5 är mycket.

Figur 10. Vilka friluftsmål länsstyrelserna arbetar med och i vilken grad, 1=aldrig och 5=mycket.

Flest länsstyrelser arbetar mycket med mål 2, stärkt engagemang och samverkan, och mål 7, skyddade områden som resurs för friluftslivet. Det går att läsa mer om målen i Naturvårdsverkets uppföljning av målen för friluftslivspolitiken från december 2023⁵¹. Nedan lämnas ett urval av exempel på genomförda åtgärder kopplade till de olika målen samt bedömd effekt. Många åtgärder bidrar till fler mål eftersom de till viss del är överlappande.

⁵¹ Naturvårdsverket (2023). Rapport 7123 *Uppföljning av målen för friluftslivspolitiken 2023*. <https://naturvardsverket.diva-portal.org/smash/get/diva2:1828069/FULLTEXT01.pdf>

MÅL 1, TILLGÄNGLIG NATUR FÖR ALLA

En länsstyrelse har skapat förutsättningar att åka kollektivt till länets mer betydelsefulla områden för friluftsliv genom samverkan med Region Värmland samt med Visit Värmland. Detta har resulterat i buss till Glaskogen (välbesökt friluftslivsområde) samt en sammanställning av möjligheten att åka kollektivt för att bidra till hållbart resande.

MÅL 2, STÄRKT ENGAGEMANG OCH SAMVERKAN

Flera länsstyrelser har genomfört regionala tankesmedjor. Effekterna bedöms vara ökad kunskap, erfarenhetsutbyte samt möjlighet att hitta samarbetspartner och identifiera nya projekt.

MÅL 3, ALLEMANSRÄTT

En länsstyrelse ordnade en halvdagsutbildning om allemansrätten för kommuner och myndigheter. Utbildningen innehöll både teori och praktiska fallstudier utomhus. Bedömd effekt är att kunskapen om allemansrätten har höjts bland de som deltog.

MÅL 4, TILLGÅNG TILL NATUR FÖR FRILUFTSLIV

En länsstyrelse tar fram ett regionalt kunskapsunderlag för friluftsliv som kan användas för bland annat regional vindkraftsanalys.

MÅL 5, ATTRAKTIV TÄTORTSNÄRA NATUR

En länsstyrelse tar fram underlag om områden viktiga för friluftsliv och särskilt vardagsnära natur till länsstyrelsens ärendehandläggning och för kommunernas arbete med fysisk planering. Förväntad effekt är att fler kommuner har mer utvecklad planering och målsättning för vardagsnära natur, naturbaserade lösningar och ekosystemtjänster.

MÅL 6, HÅLLBAR REGIONAL TILLVÄXT OCH LANDSBYGDSUTVECKLING

En länsstyrelse har stärkt arbetet med friluftsliv och besöksnäring (kopplat till friluftsliv) genom att medverka i samverkansprojekt med inriktning friluftsliv och besöksnäring. Framtida effekter kan bli att friluftslivet utvecklas på ett hållbart sätt och att det blir en ökad samverkan mellan aktörer.

MÅL 7, SKYDDADE OMRÅDEN SOM RESURS FÖR FRILUFTSLIVET

Ett län har tagit fram en manual för friluftsanordningar i länets reservat. Effekten för besökaren blir en igenkänningsfaktor och känsla av hög kvalitet i Blekinges naturreservat. Manualen kan även användas av kommuner och regioner när de arbetar med sina naturområden.

MÅL 8, ETT RIKT FRILUFTSLIV I SKOLAN

En länsstyrelse bjöd in skolklasser årskurs 3–6 att boka en friluftsdag med naturvägledare för vistelse i ett närbeläget naturområde till skolan. Eleverna fick sätta upp tält, laga mat och äta utomhus, lära sig om allemansrätten, få förståelse för biologisk mångfald och kunskap om vissa arter. Lärarna har fått tips på aktiviteter som de kan göra med sin klass i ett närområde och känner sig trygga att bedriva utomhuspedagogik och/eller att ha en friluftsdag.

MÅL 9, FRILUFTSLIV FÖR GOD FOLKHÄLSA

Sex länsstyrelser har tillsammans ordnat frukostseminarier där kommuner berättar för kommuner hur de arbetar med friluftslivsfrågor. Det har varit fyra webinarium med nästan 400 deltagare under 2023. Effekterna blir att kommunerna får inspiration och konkreta verktyg att arbeta med friluftsliv vilket förväntas leda till mer fokus på friluftsliv i kommunerna.

MÅL 10, KUNSKAP OM FRILUFTSLIV

Flera län arbetar med besöksräkningar i främst reservat. Ett län har satt ut besöks- och fordonsräknare på 18 platser under 2023. Åtgärden medför kunskap om hur många besökare som finns i reservaten och på besöksplatser. Detta kommer att ge underlag för prioritering av skötselåtgärder för att underlätta för besökare och kunna skydda naturen effektivare, möjlighet att följa trender samt ge underlag till beslutsfattare med mera.

Återrapportering av medelsanvändning och resultat för skydd av och åtgärder för värdefull natur 2021–2023

Redovisning enligt 8 c § förordningen (2012:989) med instruktion för Naturvårdsverket

I förordningen (2012:989) med instruktion till Naturvårdsverket anges att myndigheten senast den 31 mars varje år ska redovisa arbetet med naturvård och biologisk mångfald. Redovisningen ska redogöra för medelsanvändning och resultat för naturvård och biologisk mångfald avseende arbetet med skydd av och åtgärder för värdefull natur, statistik om naturreservatsärenden och sysselsättningseffekter samt arbetet med genomförandeplanen för nationalparker.

Rapporteringens bygger på länsstyrelsernas redovisning, Naturvårdsverkets underlag samt data från VIC Natur och andra databaser. På uppdrag av Naturvårdsverket har en studie utförts om sysselsättningseffekter av anslagsanvändningen, och den återfinns i kapitel 12 i rapporten.